

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ ve KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**KENT KONSEYLERİNİN İŞLEVSELLİĞİ: KONYA BÜYÜKŞEHİR VE
İLÇE BELEDİYELERİ ÖRNEĞİ**

Ozan ÇELİK

YÜKSEK LİSANS

DANIŞMAN:

Dr. Öğr. Üyesi Belgin UÇAR KOCAOĞLU

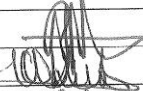
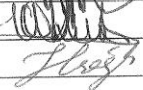
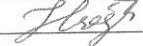
KONYA-2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ozan ÇELİK
	Numarası	148104011003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi / SBKY
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Belgin UÇAR KOCADOĞLU
	Tezin Adı	Kent Konseylerinin İşlevselliği: Konya Büyükşehir ve 11ce Belediyeleri Örneği

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *Kent Konseylerinin İşlevselliği: Konya Büyükşehir ve 11ce Belediyeleri Örneği* başlıklı bu çalışma 5.11.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Dr. Öğretim Üyesi	Belgin UÇAR KOCADOĞLU	
2	Prof. Dr.	Önder KUTLU	
3	Prof. Dr.	Hacer Tuğba ERDOĞLU	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	--

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ozan ÇELİK		
	Numarası	148104011003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
Tezin Adı	* Kent Konseylerinin İşlevselliği: Konya Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri Örneği			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ozan ÇELİK

 <p>KONYA</p>	<p>T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</p>	 <p>NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>
--	--	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ozan ÇELİK		
	Numarası	148104011003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Belgin UÇAR KOCAOĞLU		
Tezin Adı	Kent Konseylerinin İşlevselliği: Konya Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri Örneği			

Günümüzden 5000 yıl önce ortaya çıkan demokrasi düşüncesinin tanımı konusunda dahi halen bir konsensüs sağlanabilmiş değildir. Bu nedenle demokrasi konusundan bahsedildiğinde hangi tür demokrasi olduğunu belirtmek gerekmektedir. Çünkü günümüzde liberal demokrasi, sosyalist demokrasi ve hatta totaliteryen demokrasi gibi birbirine zıt kavramlar demokrasi kelimesinin önünde kullanılmaktadır.

Bu çalışma içerisinde Konya Büyükşehir ve ilçe belediyelerinde yürütülen kent konseyi faaliyetlerinin işlevsel bir şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğini değerlendirebilmek adına; öncelikle demokrasi düşüncesinin gelişimi, tarihsel ve düşünsel boyutlarıyla ele alınmış, ardından günümüz demokrasi anlayışının temellerinde yatan açıklık, şeffaflık ve hesapverebilirlik gibi yönetim ilkeleri kapsamında gerçekleştirilen katılım konusu üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonraki bölümünde ise; sürdürülebilir kalkınma ve katılım kavramları üzerinden kent konseylerini ortaya çıkaran süreç incelenerek, kent konseylerinin işlevselliği üzerinde durulmuştur. Buradan edinilen bilgiler doğrultusunda çalışmanın son bölümünde Konya Büyükşehir ve ilçe belediyelerinde bulunan kent konseylerinin işlevsel bir şekilde çalışıp çalışmadığı konusunda yapılan alan araştırmasının sonucuna yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, katılım, sürdürülebilir kalkınma, kent konseyi

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Ozan ÇELİK		
	Student Number	148104011003		
	Department	Political Science and Pulic Management		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	x	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Belgin UÇAR KOCAOĞLU		
Title of the Thesis/Dissertation	Functionality of City Councils: Case of Konya Metropolitan and District Municipalities			

There is still no consensus on the definition of democracy idea that emerged 5,000 years ago from now. Therefore, when we talk about the democracy, it is necessary to astate what kind of democracy that we talk. Because, opposing concepts such as liberal democracy, socialist democracy and even totalitarian democracy are used before the word of democracy.

In this study, in order to evaluate the city council activities in Konya Metropolitan and district municipalities are efectively or not; first of all, the development of the democracy idea has been discussed with its historical and intellectual dimensions. After todays' democracy thinking is critisized based on opennes, transparency and accountability concepts. In the next section; the process of city councils is examined with the concepts of sustainable development and participaiton concepts. Thus, in the last section of study, its shared the results of research about effectivity of city councils in Konya Metropolitan and district municipalities.

Key words: Democracy, participation, sustainable development,city council

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL FORMU	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN VE TEMSİLİ DEMOKRASİ

1.1.DEMOKRASİ	3
1.1.1 Doğrudan Demokrasi	5
1.1.1.1 Platon ve Aristo'nun Yönetim biçimleri Sınıflandırmaları	5
1.1.1.2 Atina Demokrasisi	9
1.1.1.3 Doğrudan Demokrasinin Uygulanabilirliği ve Temsili Demokrasinin Zorunluluğu Sorunu	15
1.1.2 Temsili Demokrasi	18
1.1.2.1 Temsil Sistemini Ortaya Çıkaran Tarihsel ve Düşünsel Süreç	20
1.1.2.2Temsili Demokrasinin Sorunları	24

İKİNCİ BÖLÜM

VATANDAŞ KATILIMI

2.2.1 Vatandaş Katılımı Araçları	27
2.2.1.1Referandum	29
2.2.1.1.1 Zorunlu Referandum	30
2.2.1.1.2 İhtiyari Referandum	31
2.2.1.1.3 Bir Katılım Aracı Olarak Referandumun Etkinliğinin Tartışılması	33
2.2.1.2 Halk Girişimi	35

2.2.1.3 Halk Vetosu	37
2.2.1.4 Geri Çağırma	39
2.2.1.5 E - Demokrasi / E-Katılım Araçları	40
2.2.2 Yerel Yönetimlere Katılım	44
2.2.2.1 Odak Gruplar	46
2.2.2.2 Vatandaş Jürileri	46
2.2.2.3 Katılımcı Planlama ve Katılımcı Bütçeleme	47
2.2.2.4 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda Katılım Mekanizmaları	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENT KONSEYLERİ

3.1 Kent Konseylerini Ortaya Çıkaran Tarihsel Süreç	52
3.1.1 Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı	53
3.1.2 HABİTAT I: Vancouver İnsan Yerleşimleri Konferansı (1976).....	54
3.1.3 Ortak Geleceğimiz: Brundtland Raporu (1987).....	55
3.1.4 Rio / Yeryüzü Zirvesi: birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (1989)	56
3.1.4.1 İklim Değişikliği Sözleşmesi	57
3.1.4.2 Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi	57
3.1.4.3 Rio Deklerasyonu	58
3.1.4.4 Gündem 21	59
3.1.5 Rio Zirvesi Sonrası Toplanan Konferanslar	60
3.1.6 HABİTAT II İstanbul Konferansı (1996).....	61
3.1.7 Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi(2002).....	63
3.2 Tarihsel Süreçte Yerel Gündem 21 Uygulamalarının Gelişimi	63
3.3 Türkiye’de Yerel Gündem 21 Uygulamaları ve Kent Konseyi	66
3.4 Hukuksal, Yapısal Ve Doktrinsel Alanda Türkiye’de Kent Konseyleri	69
3.4.1 Yerel Demokrasi ve Katılım Açısından Kent Konseylerinin İncelenmesi	73
3.4.2 Kent Konseylerinin Yapısal ve Yönetimsel Anlamda Eksiklikleri....	75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KONYA BÜYÜKŞEHİR VE İLÇELERİNDE KENT KONSEYİ ARAŞTIRMASI

4.1 Araştırmanın Amacı	81
4.2 Araştırmanın Önemi	81

4.3 Araştırmanın Yöntemi	81
4.4 Araştırma Bulguları	83
4.4.1 Kent Konseyi Olmayan Belediyeler	84
4.4.2 Kent Konseyi Kurulmuş Olan Belediyeler	84
4.4.2.1 Akşehir Kent Konseyi	85
4.4.2.2 Beyşehir Kent Konseyi	87
4.4.2.3 Çatalhöyük Kent Konseyi	89
4.4.2.4 Karatay Kent Konseyi	90
4.4.2.5 Selçuklu Kent Konseyi	93
4.4.2.6 Konya Büyükşehir Kent Konseyi	96
4.4.2.7 Meram Kent Konseyi	97
4.5 Sonuç ve Öneriler	98
KAYNAKÇA	101

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1Platon'da Yönetimlerin Sınıflandırılması	7
Tablo 1.2 Aristoteles'in Yönetimleri Sınıflandırması	9
Tablo 2.1 Vatandaş Katılım Araçları Temel Değerlendirme Kriterleri	29
Tablo 2.2 Temsili Demokrasinin Ana Unsurları Üzerindeki Referandumların Olumlu ve Olumsuz Senaryoları	35
Tablo 2.3 E- Demokrasinin Faydaları	42
Tablo 2.4Katılımın Aşama ve Sonuçları	45
Tablo3.1 Mevzuatlarda Yerel Gündem 21 Uygulamaları	68

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

CEDAW: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi

IULA: Uluslar arası Yerel Yönetimler Birliği

UNDP: Uluslar Arası Kalkınma Programı

UCLG-MEWA: Birleşmiş Şehirler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu Batı Asya Teşkilatı

YG 21: Yerel Gündem 21

ÖNSÖZ

2009 yılında tanıştığım kent konseyleri hakkında akademik anlamda ufakta olsa bir katkı sağlamanın mutluluğu içerisinde; öncelikle bu tezin yazımında büyük katkıları olan Dr. Öğretim Üyesi Belgin UÇAR KOCAOĞLU'na, bu tezi yazabilecek vizyonu sağlayan Yrd. Doç. Dr. Ahmet TURŞUCU'ya ve her türlü desteğine muhtaç olduğum aileme ve eşime teşekkür ederim.

GİRİŞ

İbn-i Haldun, insanı; siyasi ve ictimai bir varlık olarak nitelendirmiştir. İnsanın bir arada yaşama zorunluluğu Aristo tarafından ise “zoon politikon” kavramıyla ifade edilmektedir. Sözleşme teorisyenlerine göre insan, özü gereği güvenilmez bir yapıda ve birbiri ile sürekli rekabet içinde yaşamaktadır. Bu nedenle doğal düzen içerisinde birbirileri ile çatışmakta olan insanlar, içerisinde buldukları karmaşadan kurtulabilmek adına bir takım özgürlüklerini kısıtlamak suretiyle kendilerinden üstün olan bir yapıyı ortaya çıkarmışlardır. Bu üstün yapının adı ise; devlettir. Devletin varlık amacı toplum içerisinde düzenin tesis edilmesidir. Devlet, düzeni sağlayabilmek için bir takım kurallar koyar ve koyduğu bu kurallara vatandaşlarının itaat etmesini bekler. Peki, vatandaşların, devletin koymuş olduğu bu kurallara uyma konusundaki ölçütü neye göre belirlenmektedir. Vatandaşlar devletin koyduğu bütün kurallara şüphesiz itaat etmek zorunda mıdır veya devletin koymuş olduğu kuralların bir ölçüsü var mıdır? Siyaset biliminde bu sorunun cevabı meşruluk kavramıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Devlet, önceki zamanlarda meşruluğunu dinsel ve geleneksel kaynaklardan sağlayabilmekteydi. Devleti yöneten kişi bu gücü tanrıdan almakta ve koyduğu kuralları tanrı adına koymaktaydı. Bu nedenle devlete karşı olan bir itaatsizlik doğrudan tanrının yasalarına uymamak anlamına gelmekteydi. Alınan kararların ölçütü ise genellikle dinsel ve geleneksel öğeler tarafından belirlenmekteydi. Ancak günümüzde devlet temellerini halkın verdiği kararlara dayandırmaktadır. Bu nedenle günümüzde en büyük meşruiyet ölçütü demokrasidir. Öyle ki bütün rejimler asıl demokrasinin kendi yöntemleri ile sağlanabileceğini iddia etmektedir. Bu nedenle liberal demokrasi, sosyalist demokrasi ve hatta totaliteryen demokrasi gibi kavramlar ortaya atılmıştır.

Demokrasi uygulamaları, doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi gibi süreçlerden geçerek günümüzde açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi katılım ilkeleri ile hayat bulmaktadır. Bu nedenle demokrasi dediğimizde katılımcı demokrasi ve katılımcı demokrasiyi uygulanabilir kılan metotlardan bahsetmek gerekir.

Bu noktada sürdürülebilir kalkınma kavramı ile başlayan kent konseyi uygulamaları, katılım ilkelerinin hayata geçirilebilmesi için yerelden küresele uzanan işlevsel bir demokratik aygıt rolünü üstlenmektedir. Bu çalışmada ise kent devletlerinden kent konseylerine giden süreç tanımlanmaya çalışılarak; kent konseylerinin demokrasi ve katılım konularında işlevselliği Konya Büyükşehir ve ilçe belediyeleri özelinde incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde kökleri 5000 yıl öncesine dayanan demokrasi kavramının içeriği hakkında çalışma yapılmış ve demokrasi kavramının uygulanabilirliği konusu tartışılmıştır. İkinci bölümde ise öncelikle vatandaş katılımı kavramı ve bazı vatandaş katılımı araçları ele alınmış daha sonra ise yerel yönetimlerde katılım araçlarına ve yerel yönetimlerde katılımcı uygulamalara imkan tanıyan yasal mevzuata değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise; kent devletlerinden kent konseylerine giden demokratik sürecin katılım kavramıyla nasıl ilişkilendirildiği araştırılarak Konya Büyükşehir ve ilçe belediyelerinde gerçekleştirilen kent konseyi uygulamalarının katılım ve demokrasi kavramı ile ne derece uyduğu konusunda alan araştırması yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN VE TEMSİLİ DEMOKRASİ KAVRAMI

1.1 DEMOKRASİ

Siyaset sözlüğündeki birçok kelime gibi, "demokrasi" kelimesi de oldukça güçlü imalar barındırmaktadır. Terim, çoğu kere, bir siyasi rejimin belirli özelliklerini tanımlamak için olduğu kadar, ona yönelik onaylayıcı veya ona karşı bir tutumu teşvik edecek şekilde de kullanılmaktadır. Bunun içindir ki; literatürde liberal demokrasi, sosyal demokrasi hatta totaliteryen demokrasi gibi kelimeler bulunmaktadır. Önüne gelen değişik isim ve sıfatlarla değişik anlamlar kazanan bu kavramın, bu yüzden birçok farklı tanımı ve türü bulunmaktadır. Günümüzde toplumların büyük bir kısmı tarafından en meşru yönetim biçimi olarak kabul gören demokrasi kavramının tanımı konusunda hala bir konsensüs sağlanmış değildir (Aktaş, 2015:88). Eski Yunanca'da dēmos "halk"ın yanısıra, "yoksul halk kitlesi" ve "vatandaşlık" anlamına da gelmektedir. Kratos kelimesi ise; aynı zamanda "kural", "güç", "otorite", "iktidarı kullanmak" (yönetmek) ve "egemen olmak" anlamlarına da gelmektedir. Bu yüzden demokrasinin farklı tanımlarının çıkmasının aslında bu yorumlamayla da yakından ilişkisi bulunmaktadır. Sartori, Yunanca "demos" (halk) ve "kratos" (iktidar) sözcüklerinden türeyen "demokratia" (demokrasi) sözcüğünün İ.Ö. 5. yüzyılda ortaya çıktığını ve o tarihten; yaklaşık bir yüzyıl öncesine gelinceye kadar bir siyasal kavram olarak kullanıldığını, demokrasi deyince bundan siyasal demokrasi anlaşıldığını fakat tarihsel ve sosyolojik göstergeler nedeniyle demokrasinin bir tanım sorunu haline geldiğini ayrıca mevcut durum eleştirisinden yola çıkılarak ortaya konan ideallerin de demokrasiyi bir değer sorunu yaptığını ifade etmektedir (Varlık & Ören, 2003: 178). Bu nedenle Sartori demokrasinin önce bu kavram karmaşasından kurtarılması gerektiğini belirtmektedir. Fakat kavram kelimesi, genellikle tek bir kelime veya kısa bir tümcecik ile ifade edilen bir şey hakkında genel bir fikir olarak tanımlanmaktadır (Heywood, 2012: 16). Bu nedenle demokrasi sözcüğünü tek bir kavramla açıklamak oldukça güçtür. Çünkü demokrasi kavramı üzerine yapılan algılamalar yukarıda da belirtildiği gibi birbirinden farklıdır. Ancak demokrasi hakkında üretilen farklı teori ve tanımlamalar Barry'e göre belli başlı iki seçeneğe indirilebilir: "klasik" teori ve "seçkin" teori (Barry, 2003: 476).

Hemen hemen bütün tartışmalar, demokrasinin, klasik anlamda karar almaya vatandaşların aktif katılımının karakterize ettiği kendi kendini yönetimin ideal bir şekli olarak mı görülmesi gerektiği; yoksa onun, insan ve topluma ilişkin belli başlı gerçekçi kabulleri ele alarak, halkın sık olmayan aralıklarla yapılan seçimler yoluyla belli bir azınlığın yönetme yetkisini sadece onayladığı, seçkinler yarışmasına dayanan bir sistemden ibaret mi olduğu sorunu etrafında dönmektedir. Ayrıca demokrasinin uygulanması konusunda da “akılcı” ve “deneyci” demokrasi tanımlamaları yapılabilir. Barry'e göre; Akılcı demokrasi teorileri demokratik yönetim modellerini, özgül siyasi deneyimleri dikkate almaksızın, belli soyut ideallerden a priori üretir. Fransız Devrimi'nde saklı olan demokratik teori, temel “insan hakları” mefhumuyla birlikte, bunun bir örneğidir. Bu modelde, demokratik sistemler otoritelerini doğrudan –eşit vatandaşlar topluluğu-olarak halka müracaatla alırlar. İngiltere'deki anayasacılığın gelişimi ve hukuk devleti yoluyla ortaya çıkan demokratik sistem ise deneyci demokrasinin galiba en güzel örneğidir. Bu modelde demokratik otorite soyut ideallerden değil, fakat bir dereceye kadar halkın iradesinden bağımsız olarak var olan hukuk kurallarından ve uygulamalardan kaynaklanır (Barry, 2003:477). Buradan hareketle Charles Tilly'e göre; dört çeşit demokrasi tanımlaması yapılmaktadır. Bunlar; anayasal, tözel, prosedürel ve süreç yönelimli tanımlamalardır (Tilly, 2014: 22-27). Anayasal yaklaşım; bir rejimin siyasi faaliyetle ilgili çıkardığı yasalara yoğunlaşarak, yasal düzenlemeler karşılaştırılmak suretiyle demokratik kriterler belirlenmektedir. Tözel yaklaşımlar; belli bir rejimin desteklediği yaşam koşullarına ve politikalara odaklanır ve demokratik kriterleri, toplumsal eşitlik, sosyal adalet, özgürlük ve kamusal müzakere gibi standartların gerçekleşip gerçekleşmediğine göre şekillendirir. Prosedürel tanımlamalar; bir rejimin demokratik olup olmadığına karar vermek için hükümet pratiklerinin dar bir aralığını seçerek ilgi odağına seçimleri koyar. Buna göre, seçimler düzenli, rekabete dayalı ve hükümet politikalarında değişikliğe yol açabilecek nitelikte ise; o rejim demokratiktir. Demokrasiye süreç yönelimli yaklaşımlar ise; anayasal, tözel ve prosedürel açıklamalardan önemli ölçüde farklılaşarak; bir rejimin demokratik olabilmesi için etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündemin denetimi gibi süreçlerin gerçekleşip gerçekleşmediğine bakarlar. Sonuç olarak demokrasiden bahsedebilmek için

öncelikle onun ne olduğunu açıkça belirtmek gerekmektedir. Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere demokrasi kavramından bahsederken olması gereken mi yoksa olandan mı bahsettiğimiz mevzuu önem arz etmektedir. Şöyle ki; demokrasi uygulamalarının ilk örneklerini görüldüğü Yunan-Atina demokrasisine bakıldığında demokratik sürece katılımın oldukça sınırlı olduğu, günümüz demokrasi anlayışıyla mukayese edildiğinde vatandaşlık için gerekli olan; özgürlük, zenginlik veya Atinalı olmak gibi koşullar nedeniyle içerisinde birçok anti demokratik öge ihtiva ettiği görülebilir. Buradan şu sonuca varabilir; demokrasi denilen kavram bir gelişim sürecini ifade eden ve insanların ona yüklediği anlam ve algılamalar sonucu ortaya çıkan bir süreçtir. Buradan kaynakla demokrasiden bahsedildiğinde hangi tür demokrasiyi kastettiğimizi açıkça belirtmek gerekecektir. Bu nedenle birinci bölüm içerisinde demokrasi türleri üzerinde inceleme yapılacaktır.

1.1.1 Doğrudan Demokrasi

Doğrudan demokrasi tüm herkesin toplumsal yönetim hakkının, yasama yetkisinin bulunmasını ifade eder. Bir topluluğun, şehrin, ülkenin veya yönetim biriminin bütün üyeleri bir araya gelir, tartışır, uzlaşır ve karar alırlar. Genelde büyük bir meydan veya bu iş için tahsis edilmiş kapalı veya yarı açık alanlarda gerçekleşen sistematik toplantılarla yönetim sürecine herkes katılır. Çoğu yazara göre, doğrudan demokrasi Aristoteles'in ifade ettiği gibi az nüfuslu ve küçük devletlerde uygulanma olanağı olan bir yönetim biçimidir. Bu bağlamda Dahl'ın ifade ettiği gibi, Atina demokrasisinde yaşayan bir kimse bugün "demokrasi" adını verdiğimiz yönetimleri görseydi bunu demokrasi olarak adlandırmazdı. Bu nedenle bu kısım içerisinde demokrasinin felsefi köklerinden başlanarak Antik Yunan pratiği ile nasıl ortaya çıktığı ve günümüzde ideal yönetim biçimi olarak ulaşılmaya çalışılan doğrudan demokrasinin uygulanabilirliği konusu üzerinde durulacaktır (Kanatlı, 2019: 5).

1.1.1.1 Platon ve Aristo'nun Yönetim Biçimleri Sınıflandırmaları

Platon ve Aristoteles siyaset-etik birleşimini sistematik olarak ele alan ilk filozoflardır. Siyaset alanında yaptıkları çalışmalarda yönetim şekilleri üzerinde dururlar, bunları ideal olan ve ideal olmayan yönetimler şeklinde sınıflarlar. Buradan

hareketle de “ideal devlet” tasarımı yaparlar. Bu tasarımda siyasi düşüncelerini ahlaki temeller üzerine oturturlar.

Platon, demokrasiyi eşit olmayanları eşit yapan eğitimsiz halk yığınlarının yönetime egemen olduğu bir anarşi olarak nitelemektedir. Aristo, bir yönetimin iyi ve meşru sayılabilmesi için yöneticilerin toplumun genel çıkarlarına uygun hareket etmesini şart koşmakla birlikte saf bir demokratik sistemde bunun mümkün olamayacağını ileri sürmektedir. Platon, demokrasiyi şu cümlelerle eleştirmiştir: “Bana kalırsa demokrasi, yoksulların zenginleri alt edip onları öldürmeleri, sürgüne yollamaları ve cumhuriyet ve yargıçlık görevlerini kalanlar arasında paylaşmalarıyla doğmaktadır” (Platon, 2016: 35).

Platon, Devlet Adamı isimli eserinde tanrının evrenin yönetimini bıraktıktan sonra yönetimlerin monarşiden demokrasiye kadar nasıl birbirini izlediklerini anlatır. Platon’a göre ilkin bir “devlet ideası” vardır. İdealar evrenindeki devlet, gerçek, yetkin, değişmeyen devlettir. Nesnel evreninin devletleri, yeryüzü devletleri devlet ideasının kopyalarıdır (Yıldızdöken, 2011: 38). Platon’a göre; Tarihte kabileler döneminde ideal devlete benzer bir yönetim görülmüştür ki, o, “patriarşidir”. Kabilelerin birleşmesiyle oluşan toplumda yönetim tek bir kabile şefinin eline geçmişse, tekin yönetimi “monarşi” kurulur. Birkaç kabile toplumu birlikte yönetmeye başlamışlarsa, en iyilerin yönetimi “aristokrasî” görülür. İdeal devlette bozulmanın başlangıç noktası ve bir nedeni, yöneticilerin “zifaf sayısı”nı bilmedikleri için, uygunsuz zamanda çocuk edinmeleridir. Zifaf sayısı bilinmediği için uygun olmayan zamanlarda edinilen çocuklar, büyüyüp başa geçtiklerinde babalarının ruha, akla önem vermiş olmalarına karşılık, ruhtan çok bedene, akıldan çok duygulara zevklere önem vermeye başlarlar. Böylece şerefe önem verenlerin yönetimine “timokrasiye” geçilir. Bilgelikten çok şana, şerefe, şatafata düşkünlük gösteren bir sınıf, ortak mülkiyet düzenini kaldırır, topraklar, evler, zenginlikler, kapışılır, paylaşılır. Timokrasi’den “oligarşi”ye geçişi, timokraside şeref düşkünlüğünün ürünü olan altın kesesi sağlar. Zenginlik, yeni malların satın alınmasına, yeni yeni ve lüks malların yapılmasına, yeni mesleklerin ortaya çıkmasına yol açar. Alabildiğine zengin olma hırsı, oligarşiden “demokrasi”ye geçişe

yol açar. Yoksulla zengin arasındaki bu uçurum polis içinde iç savaş çıkmasına neden olur, bu savaştan yoksullar galip çıkınca demokrasi kurulur. Bu yönetim, herkese eşit haklar sağlar. Baba oğla, sığıntı, yabancı, vatandaşlara eşit olur. Oysa eşit olmayanlara eşit haklar vermek, Platon'a göre, adaletsizliğin ta kendisidir. Demokrasinin bu ilk döneminde, yasalı demokrasi döneminde, baştakiler herkese bol bol özgürlük dağıtırlar. Yasalı demokrasiyi “yasadız demokrasi” ye dönüştüren de işte bu aşırı özgürlüktür. Yasasız demokrasi karşısında kendisini güvende hissetmeyen zenginler, demokrasiyi yıkıp oligarşiyi kurmak için hazırlanmaya başlarlar. Silahlı taraftarlara sahip olan halk önderi, onlara dayanarak yönetimi ele geçirip tiran olur. Böylece “tiranlık” yönetimi kurulur. Her aşırılığın ardından sert bir tepki gelir. Demokrasinin özgürlükte aşırıya gitmesi, özgürlüğün zıttı olan köleliği ortaya çıkarmıştır. Bu özgür vatandaşların zorba tek bir yöneticinin buruğu altına girmeleri anlamında köleliktir. Tiran toplumu hiçbir yasa ile bağlı olmaksızın ve zorbalıkla yönetir. Zaten tiran sözcüğü de zorba anlamına gelmektedir (Yıldızdöken, 2011:51,65): Platon'a göre yönetim biçimlerini en iyisinden en kötüsüne doğru şöyle sıralanmaktadır (Platon, 2016: 45):

1. Monarşi	4. Yasasız Demokrasi
2. Aristokrasi	5. Oligarşi
3. Yasalı Demokrasi	6. Tiranlık

Tablo 1.1. Platon'da Yönetimlerin Sınıflandırılması

Yönetici Sayısı	Yasalı Yönetimler	Yasadız Yönetimler
Tekin yönetimi	Monarşi	Tiranlık
Azlığın yönetimi	Aristokrasi	Oligarşi
Çokluğun yönetimi	Yasalı demokrasi	Yasadız demokrasi

Kaynak: (<https://aves.ktu.edu.tr>, 2019)

Siyaseti “idealist” bir çizgide ele alan Platon’a göre, öğrencisi Aristoteles daha “realist” bir duruş sergiler. Aristoteles siyasi alandaki düşüncelerini geçmişten kendi yaşadığı döneme kadar gelen bütün anayasaları inceledikten sonra şekillendirir. O, demokrasiye Platon’a göre daha ılımlı yaklaşır. Ancak bu demokrasiyi tasvip ettiği anlamına gelmez. Hem Platon hem de Aristoteles yönetimdeki “seçkinci aristokratik” tavrılarından vazgeçemezler. “Bütün insanların eşit olması” fikri, hem Aristoteles hem de Platon için kabul edilemez bir durumdur (Topakkaya ve Özyürek Şahin, 2015: 192). Aristo’da Platonda olduğu gibi yönetenlerin sayısına göre bir sınıflandırma oluşturmuştur. Ancak Aristo’nun ayırım noktası yönetimin kime hizmet ettiği ve kimin yararına olduğu noktasında farklılık göstermektedir. Bu noktada yönetim biçimlerinin ayrıştırılması konusunda Aristo, iki soru sormaktadır: “Kim yönetiyor?” ve “Yönetimden kim çıkar sağlıyor?” Aristo’ya göre, yönetim faaliyetleri kamu yararı, çoğunluk yararı veya bir kişinin yararına olabilir. Aristoteles’e göre yönetim biçimleri aynı zamanda anayasa biçimlerine de bağlıdır. Bir anayasa ise bir devletteki egemenliğin düzenlenmesidir (Yıldızdöken, 2011: 39).

Aristoteles’e göre altı yönetim biçimi vardır. Bunlardan üçü doğru üçü de bozuk yönetim biçimleridir (Yıldırım, 2019: 67). Bozuk yönetim biçimleri doğru yönetim biçimlerinin bozulmasıyla ortaya çıkarlar. Buna göre bir kişinin egemen olarak başta bulunduğu yönetim biçimlerinde monarşi doğru, tiranlık yanlış yönetim biçimidir. Birkaç kişinin egemen olarak başta bulunduğu yönetim biçimlerinde aristokrasi doğru, oligarşi yanlış yönetim biçimidir. Herkesin egemen olduğu yönetim biçiminde ise anayasal düzen ya da yasalı yönetim (politeia) doğru, demokrasi yanlış yönetim biçimidir. Buna göre krallık (monarşi), aristokrasi ve anayasal yönetim hedefi toplumun ortak iyiliği olan yönetim biçimleridir. Bunlara karşılık gelen bozuk yönetimler ise bu yönetim biçimlerinin bozulmasıyla ortaya çıkarlar. Monarşinin bozulmasıyla tiranlık, aristokrasinin bozulmasıyla oligarşi, anayasal yönetimin bozulmasıyla demokrasi ortaya çıkar.

Tablo1.2. Aristoteles'in Yönetimleri Sınıflandırması

Yönetici Sayısı	Gerçek Yönetimler	Bozuk Yönetimler
Tekin yönetimi	Monarşi	Tiranlık
Azlığın yönetimi	Aristokrasi	Oligarşi
Çokluğun yönetimi	Politeia	Demokrasi

Kaynak: (<https://aves.ktu.edu.tr>, 2019)

Aristo ve Platon'un sınıflandırmasından yola çıkıldığında demokrasi dediğimiz kavram (o zamanki kullanım pratiği itibari ile günümüzde doğrudan demokrasi olarak adlandırılan demokrasi türü) yasama yetkisinin çoğunlukta olduğu kaçınılmaz ama gerek fazla özgürlüklerden ötürü gerekse yasaların çiğnenmesinden ötürü bozulabilen ve bu nedenle istenmeyen bir yönetim biçimi olarak görülmektedir. Platon, Devlet adlı eserinde demokrasi hakkında şunları söyler: "Bir Demokrasi, yoksulların üstün gelmesi, rakiplerini öldürmeleri ya da sürgün etmeleri, geri kalan herkesi eşit haklarla düzene (anayasaya) katmaları, onlara resmi görevler vermeleri ve memurlukları mümkün olduğu ölçüde kura ile dağıtmaları durumunda ortaya çıkar. Peki bir Demokrasi'de nasıl yaşanır? Bir kere, bu insanlar özgürdür. Devletin her yerinden eylem ve konuşma özgürlüğü fişkirir ve herkes istediğini yapmakta serbesttir, dolayısıyla izin verildiği her yerde kişi kendi hayatını da canının istediği gibi biçimlendirecektir! Böyle bakıldığında bütün devlet düzenleri içindeki en güzel devlet düzeniymiş gibi görünüyor Demokrasi. Bir giysinin göz alıcı çiçeklerle rengârenk süslenmesi gibi, bu düzen de bin bir çeşit karakterle kaplıdır ve harika bir görünüm sunar. Dolayısıyla da kadınların ve çocukların rengârenk giysileri hayranlıkla seyrederken yaptıkları gibi, birçok insan Demokrasi düzenini en güzel düzen olarak ilan eder!" (Platon, 2016: 348).

1.1.1.2 Atina Demokrasisi

Görüldüğü üzere demokrasi düşüncesinin ilk olarak ortaya çıktığı çağlarda demokrasi arzu edilmeyen bir yönetim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta

“demos” sözcüğünün Atina’da genellikle bütün Atinalılar, bazen de halk, hatta kimi zaman sadece fakir insanlar anlamına gelmesi de ilginçtir (Mert, 2018: 26). Anlaşıyor ki demokrasi sözcüğü, onu eleştiren aristokratlar tarafından, kendilerinin yönetimdeki kontrolünü savaşılarak ellerinden alan sıradan halkı küçük gördüklerini göstermek için kullandıkları bir sıfattı (Dahl, 2001: 19). Peki ne oldu da demokrasi kavramı tarihsel süreç içerisinde ona karşı olan birçok kesime rağmen hayatta kalmayı başararak günümüzün vazgeçilemez yönetim biçimi haline geldi? Bu sorunun cevabını verebilmek amacıyla Yunan pratiklerine bakmak gerekmektedir. Çünkü Antik Yunan demokrasisini incelemek her şeyden önce, demokrasi kavramının ilk olarak nasıl bir içeriğe sahip olduğunu görme fırsatı sunmaktadır. Bu nedenle bu kısım içerisinde demokrasinin yeşermesinin sağlayan unsurlar olarak, yunan toplumsal yapısı ve kurumları hakkında bilgiler verilecektir.

Ağaoğullarına göre (2002: 14); MÖ. 12. yy’da Mykene uygarlığının Dorlar tarafından yıkılması sonucunda Yunan dünyası kabile tipinde örgütlenmiş köyler kurdular. Kurulan bu köylerde herkesin ihtiyacına göre kura ile dağıtılan toprakları bulunmaktaydı. Ancak ticaretin gelişmesi ve para kullanımının yaygınlaşması ile birlikte üretim ve yaşam, kurulan pazarların çevrelerinde yoğunlaşmaya başladığı düşünülmektedir. Zamanla kendi kendine yetemez hale gelen köylerin, pazara bağımlı bir hal aldığı söylenebilir. Böylece hem köyler hem de köylüler kasabaların hâkimiyeti altına girmiş ve kasabaların polise şeflerin ise toprak sahibi soylulara dönüşmesinin yolu açılmıştır (Pustu, 2006: 23).

Anadolu ve Yunan Yarımadasının çeşitli yerlerinde yüzlerce polis oluşmuştu. Polislerin kimi bir şehir görünümünde kimisi ise dağınık bir köy izlenimindeydi. Polislerin yüz ölçümü ve nüfus özelliklerine bakıldığında da farklılıklar mevcuttu. Çoğunluğunun yüz ölçümü 1000 km² yi bulmuyordu. Ancak Sparta’nın yüz ölçümü 8400 km², Atina’nın yüz ölçümü ise; 2650 km² idi (Ağaoğulları, 2002: 16). Polislerin nüfusu da aynı şekilde büyük çoğunluğu 50.000’in altında ancak Atina’nın 300.000 Sparta’nın ise 280.000 dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir (Ağaoğulları, 2002: 17). Polisler nicelikleri bakımından farklılıklar gösterse de bütün polisler kendi içerisinde dinsel, askeri ve ekonomik bir bütünlük oluşturdukları söylenebilir

(Uygun, 2011: 11). Polis, tanrıların Yunanlılara bir armağanı olarak görülüyor ve polisin düzenini bozmakla Tanrıların yasalarını çiğnemek eş anlamlı tutuluyordu. Ayrıca her Yunanlı kendi varlığını polisle anlamlandırıyor ve polis dışında bir yaşamı düşünemiyordu. Polislerin birleşmesinde en büyük engel ise; dini inanışları olarak gösterilmektedir. Polisler bu nedenden dolayı birbirleri ile sürekli rekabet içine düşmüş ve merkezi bir devlet oluşturamamışlardır (Uygun, 2011: 14).

Demokrasi düşüncesinin polislerde filizlenmesinin ve başarılı bir pratiğinin sergilenmesinin temel etmenlerinden birisi de polisin sosyokültürel yapısı olarak görülmektedir. Coğrafi olarak Eski Yunan kent devleti, karada genişleme olanağı olmayan deniz ticaretine dayalı bir ekonomiye, ekonomik farklılaşmaya ve yurttaşların birbirini tanımalarına olanak verecek sosyal bilinçlenmeyi hızlandırıcı bir örgütlenmeye sahiptir. Bu anlamda siyasal örgütlenişin, siyasal düşüncenin gelişimine yol açtığı söylenebilir (Yıldızdöken, 2011: 9). Ekonomik yapının çeşitlenmesi ve deniz ticaretinin gelişmesiyle polisler zanaatkarların, sanatçıların, tüccarların ve en önemlisi kölelerin akmasına neden olmuştur. Bu nedenle polislerde doğrudan demokrasinin uygulanmasının daha da kolaylaştığı söylenebilir (Ağaoğulları, 2002: 19). Çünkü yabancıların, kölelerin ve kadınların karar alma mekanizmalarına katılmaları yasaklanmıştı. Polislerde toplumun yaklaşık yarısının kölelerden oluştuğu kabul edilmektedir (Uygun, 2011: 86). Yabancıların sayısı da azımsanamayacak kadar çoktu. Polislerde oy kullanma hakkı olmayanları çıkardığımızda Ağaoğulları'na göre (2002: 19) nüfusu 350.00'e ulaşan Atina'da yaklaşık 40.000 – 45.000 yurttaş kalıyordu. Yani yurttaşlar polis içerisinde azınlık konumundaydılar. Toplumsal yapıdaki bu çeşitlilik doğrudan demokrasinin uygulanmasında sayısal bakımdan fayda sağladığı gibi kölelerin memurluk dâhil her işte çalıştırılabilmesi nedeniyle Atinalı yurttaşların halk oturumlarına katılabilmelerine yetecek boş zamanlarının oluşmasını da sağlıyordu. Meclisin yılda 40 kez toplandığı göz önünde bulundurulduğunda meclis toplantılarının yurttaşlar üzerinde yadsınamaz bir iş yükü oluşturduğu düşünülebilir (Uygun, 2011: 23). Ayrıca Atina'da bulunan borç köleliği sistemi köle sayısının artmasına ve bundan ziyade fakir kesimlerin aristokrasiye olan kininin de çoğalmasına neden oluyordu. Borçları nedeniyle köylüleri, karılarını ve çocuklarını köle olarak alabilen ve

satabilen soyluların bu tutumları, geçici de olsa köylülerin iktidarı ele geçirmelerine neden oldu. Ancak soylulara karşı demokrasinin zaferi daha çok zanaat sayesinde ilerleyen burjuva sayesinde gerçekleşmiştir (Aydoğmuş, 2008: 4).

Borç köleliği kurumundan kaynaklı olarak köylüler ile soylular arasında meydana gelen çekişmenin iyice artması nedeniyle iki tarafta yaşanan huzursuzluklara son vermek amacıyla Solon arabulucu olarak tayin edilmiştir. Solon daha sonra halkın güvenini kazanınca arkhon (yönetici) tayin edilmiş ve böylece hem idareci hem de yasa koyucu gibi çalışmıştır (Aydoğmuş, 2008: 6). Solon, Drakon zamanında hazırlanan ceza yasaları haricinde hemen hemen her şeyi değiştirmişti. Drakon'la insan yapısı yasalar getirilerek devletin hareket alanı sınırlandırılmış ve yasalar önünde herkesin eşit olduğu ilkesi kabul edilmişti (Ağaoğulları, 2002: 29). Solon ise özellikle yaptığı ekonomik reformlarla; Atinalıların özel ve halka ait tüm borçlarını iptal ederek borç köleliğinin önüne geçmiş ve bir daha bu durum yaşanmaması içinde borç karşılığı tarlaların ipotek edilmesini yasaklamıştı. Böylece Atinalıların kendi topraklarında köle olmasının önüne geçilmiş oldu. Ayrıca toprak edinilmesini sınırlamış ve ağırlık birimlerini yeniden düzenleyerek borç yükleri azaltılmıştı (Aydoğmuş, 2008: 8-9). Solon, toplumsal yapıyı gelir seviyesine göre ayırmış ve her gelir seviyesine farklı görev ve sorumluluklar yüklemişti. Bunu yapmadaki amacı Polis'in soy bağına göre ayrılaştırılmasından kurtararak herkesi vatandaş haline getirebilmektir. Her ne kadar siyasal yaşama katılım gelir seviyesi üst sınıflara verilse de yoksul kesimler de seçme ve meclis toplantılarına katılma gibi hakları nedeniyle yasa önünde bir soylu kadar yurttaş olmuştu (Uygun, 2011: 17-18). Solon'un hazırladığı anayasa eski kurumları korumakla kalmayıp Atina'ya yeni siyasi kurumlar kazandırdı. İlerde "demokratik devrim" in yeniden düzenleyeceği kurumlar şunlardı (Ağaoğulları, 2002: 33):

Halk Meclisi (Ekklesia): Dört sınıftan tüm vatandaşların katılabildiği, yasama yetkisine ve devlet görevlilerini seçme yetkisine sahip bir kurultaydı. Çok kalabalık olması nedeniyle bütün sorunların görüşülüp karara bağlanması imkânsız hale geliyordu. Buna rağmen eklessia bütün yurttaşların az da olsa siyaset yapabilmelerine olanak tanıyordu (Ağaoğulları, 2002: 34). Ancak buna rağmen

vatandaşlar gerek evlerinin uzak olması gerek işleri gerekse ilgisizlik nedeniyle yaklaşık yılda 40 kez toplanan bu meclise katılmıyorlardı. Net olmayan bilgilere göre yaklaşık 400.000 nüfuslu Atina'da yaşayan 50.000 yurttaşın sadece 6.000 kadarı bu toplantılara katılmaktaydı (Uygun, 2011: 30). Meclis başkanı toplantıya katılan üyeler arasından her toplantı için kura ile belirlenmekteydi. Meclis Atina'nın yöneticilerini seçmekle, siyasal davalara bakmakla ve dış politikaya ilişkin kararlar almakla yetkiliydi (Topukcu, 2011: 20).

Beşyüzler Meclisi(Boule): Aydoğmuş'a göre; Solon, aristokratların Atina'da yönetimi kontrol altında tutmalarını sağlayan Areopagos meclisinin yetkilerini meydana getirdiği Beş yüzler Meclisiyle (boulē) kısıtladı. Beşyüzler Meclisi, Atina'daki kabileleri temsilen her kabileden kura ile seçilen yurttaşların bir yıllığına görev aldığı meclistir (Aydoğmuş, 2008: 77). Günümüz siyasi yapısında yürütme organına benzeyen bir yapısı vardır. Görevleri kimi idari işleri yürütmek ve halk meclisinin gündemini belirlemektir (Mert, 2018: 30). Ayrıca bir denetleme görevi görerek kimi meselelerin bir üst meclis olan Ekklesia'ya gitmeden doğrudan çözülmesini sağlıyordu (Aydoğmuş, 2008: 77).

Halk Mahkemesi (Heliaia): Adalet ve eşitlik duygusuyla hareket eden Solon Dört yüzler Meclisine ilaveten haksızlığa uğrayan her Atinalının hakkını arayabilmesi için halk mahkemesini oluşturdu (Aydoğmuş, 2008: 78). 30 yaşını doldurmuş her yurttaş hangi sınıftan olursa olsun heliaia üyeliğine gelebiliyordu. Özellikle Arkhonların verdiği kararlara karşı bütün Atinalılar (yurttaşlar ve diğerleri) bu mahkemelere başvurabiliyorlardı. Genelde siyasi kararlar alınan mahkemelerin üye sayısının 6000 i bulunduğu düşünülmektedir (Ağaoğulları, 2002: 34).

Ekonomik reformları ile toplumsal çatışmaları en aza indirmeyi amaçlayan Solon, hiçbir sınıfın çıkarını gözetmediğini yalnızca toplumsal uzlaşmayı amaçladığını şu sözleriyle savunuyordu. "Halka yetecek kadar hak verdim; ölçüyü ne dar tuttum, ne de bol. Gücü ellerinde tutanlara, zenginlikleri ile göz kamaştırınlara yakışığından çok hiç bir şey almayın dedim. Her iki yanı da sağlam kalkanla korudum, haksız olarak hiçbirine ötekini ezdirmedim... İyi ya da kötü her yurttaş için

dosdoğru bir adalet sağlayan yasalar koydum... Ben, dögüşen iki düşman dizisinin arasında bir sınır taşı gibi dikildim, durdum” (Aktaran: Ağaoğulları, 2002: 33).

Toplumsal sorunların ve ekonomik çıkar çatışmalarının kağıt üzerinde anayasal düzenlemelerle çözüme kavuşturulamayacağı gerçeği, Solon reformlarının sonuçlarında yeniden gözlemlenebilir (Ağaoğulları, 2002: 35). Solon’un borç köleliğini kaldırması demokraside olumlu bir gelişme olmuşsa da yoksulluk ve işsizlik toplumda varlığını sürdürmüştür. Beklentilerin aksine alt tabakadaki insanlara toprak dağıtılmaması üzerine toplumda gerilim oluşmuş, sonunda Atina sosyal hayatına topraksız köylüler, Peisistratos’un kendilerine önderlik etmeleriyle Atina siyasal hayatına katılmışlardır (Yıldızdöken, 2011: 15).

Peisistratos bir tiran olarak nitelendirilse de, Solon’un reformlarına olduğu gibi karşı çıkmamıştır. Peisistratos’un mevcut aristokratik yönetime karşı tavrı almış olduğunu söyleyebiliriz. O, büyük çiftliklere el koymuş, toprakları köylüye dağıtmış ve bazı asilleri ortadan kaldırmıştır. Bu dönemde aristokratların mevcudiyetini oluşturduğu areopagos’un eski gücünü kaybetmeye başladığı görülür. Böylece aristokratik yönetimin nüfuzunu kaybetmeye başlamış olması demokratik yönetime giden yolda önem taşır. Aristoteles’e göre ateşli bir halkçı olarak “Peisistratos, kenti bir tirandan daha çok yasalara uyan bir vatandaş gibi yönetmiştir (Topukcu, 2011: 23).

Solon’un ekonomik olarak sınıflandırmaya çalıştığı halkı Kleisthenes, demos adı verilen köy ve kasabalar şeklinde örgütlemiştir (Ağaoğulları, 2002:40). Böylece burjuvanın da katkısıyla halk egemenliği etkin olmaya başlamıştır. Böylelikle, uzun bir dönem boyunca tiranlıkla yönetilen Yunan kent devletlerinde, yetişkin erkeklerin doğrudan yönetime katılma hakkını elde etmesiyle siyasal sistem tiranlıktan demokrasiye doğru evrilmiştir (Uygun, 2011: 17-18). Anlaşılacağı üzere Atina’nın demokratlaşmasında Drakon’un çıkarttığı ceza yasaları ile başlayan bu süreç Solon’un, Peisistratos’un, Kleisthenes’in, Perikles’in yaptığı reformlarla devam etmiştir. Yapılan reformlarla kan bağına dayanan kabile örgütlenmesine son verilerek, yerine deme olarak adlandırılan mahalle örgütlenmesi kurulmuş; toplum, soya değil de servete göre ayrılmış, borç köleliği ortadan kaldırılmış, ekklesia’nın

yetkileri arttırılarak halkın mahkemelere katılımı için bir ödenek çıkartılmıştır. Bu reformlar, aristokrasinin toplumdaki etkinliğine vurulan önemli darbeler olup, demokrasinin Atina’da ortaya çıkışını sağlamıştır (Yıldızdöken, 2011 :21).

M.Ö. IV. yüzyılın sonlarına doğru, Antik Yunan siteleri Makedon egemenliği altına girdi. Bunun sonucunda site düzeni ve doğrudan demokrasi rejimi sona erdi. Böylece Antik Yunan’da etkili olmuş demokrasi düşüncesi ve pratiği kendisinden sonraki çağlara aynı hararetle taşınmadı. Hatta ortaçağ boyunca demokrasi, bir yönetim biçimi olarak tartışılmaktan bile çıkmış, bir yönetim biçimi olarak demokrasi, XVII. ve XVIII. yüzyıllara kadar uzun bir süre için uygulanmamıştır (Demir, 2013: 10). Kimi düşünürler, ulus devletleri eski Yunan siteleri gibi küçük kent devletleri ölçeğine dönüştürmenin ve doğrudan demokrasi uygulamalarına geri dönmenin yolunu aradılar. Öncelikle düşünce bazında, daha sonra siyasal rejim olarak uygulanması ile XVII. ve IX. yüzyıllar arasında demokrasi düşüncesinin yeniden doğduğu söylenebilir (Uygun, 2011: 113-18).

1.1.1.3 Doğrudan Demokrasinin Uygulanabilirliği ve Temsili Demokrasinin Zorunluluğu sorunu

Antik Yunan polisleri küçük bir şehir ile bu şehrin çevresindeki köylerden oluşmaktaydı. Dolayısıyla polisler hem coğrafi bakımdan hem de nüfus bakımından modern devletlerle kıyaslanamayacak derecede küçük birimlerdi. Antik Yunan demokrasisinde polis için en iyi kararın vatandaşlar tarafından alınacağı düşünülmüyordu. Bu nedenle Atinalılar polisin yönetimiyle ilgili hiçbir alanda uzmanlaşmaya gitmemişlerdi. Kura yöntemi ile hemen her Atinalı hayatında en az bir kez devlet görevine geliyordu (Ağaoğulları, 2002: 45). Ancak günümüzde demokrasiye muhatap olan nüfusun çoğalmış olması, yasama, yürütme ve yargı işlerinin bazı konularda uzmanlarının bile içinden çıkamadığı bir şekilde karmaşıklaşması gibi nedenlerden dolayı vatandaşların aracısız bir şekilde bu işleri yürütebilmeleri günümüz teknoloji ve siyasal kültürü bağlamında çok mümkün gözükmemektedir. Robert Dahl’a göre (2001: 111): M.Ö. 450’de Atina’da demokrasinin dorukta olduğu dönemlerde, nüfusun altmış bine dayanması bir polis için demokrasiyi olanaksız kılmaya başlamış ve aslında demokrasinin ortadan

kalkmasına neden olmuştu. Yüz yıllar sonra tekrar ortaya çıkan demokrasi ise; temsil sistemi ile bütünleşmişti. Aristoteles, demokrasiyi küçük ve sınırlı devletlerin yönetimi olarak kabul etmektedir. Ona göre; “Çok fazla üyesi olan bir devlet, gerçek bir anayasaya sahip olmasının neredeyse imkânsız olması nedeniyle gerçek bir devlet olmayacaktır. Çünkü bu aşırı kalabalık nüfusun askeri komutanı kim olacak? ve sesi Stentor’unki gibi olmadıkça kamusal alanda çığırkanlıklarını kim yapacak?”(Aktaran: Topukcu, 2011, 16). Yine Dahl’a göre, demokrasinin kent devleti ölçeğinden çıkarak ulus devlet ölçeğine genişlemesi bireylerin katılımının sınırlandırılması sonucunu doğurmuştur. Dahl (2001:113), bunun sonucunda oluşan yeni bir siyasal sistem olduğunu savunmakta ve bu sisteme poliarşi adını vermektedir. Poliarşilerde ideal demokrasi anlayışından uzaklaşarak demokrasinin tam olarak gerçekleştirilmesinde birtakım eksiklikler söz konusu olmaktadır..

Temsil sisteminin devlet ile vatandaş arasında bir köprü vazifesi görerek vatandaşların görüşlerinin çıkar grupları ve siyasi partiler aracılığıyla kanalize edilebileceği savunulmaktadır. Touren’e göre temsili olmayan demokrasi yoktur. Ancak ona göre yöneticilerin toplumsal bir temsilci olduğu ve ancak devlet, sivil toplum ve yöneticilerin birbirine bağlandığı sistemlerde demokrasi söz konusu olabilir. Bu nedenle siyasal katılımın azalması ile demokrasinin zayıflaması da bu noktada birbirine bağlantılıdır (Topukcu, 2011: 15). Çünkü Sartori’ye göre Demokrasinin temel dayanaklarından biri olarak kendi kendini yönetim ifadesi de aslında bir mittir. Sartori, bunu gerçeklikten bir tür kopuş olarak algılar. Nitekim ona göre demokrasi, halkın kendini yönetecek ölçüde değil de kendi yöneticilerini değiştirmeye muktedir olacak ölçüde iktidar kullanabildiği bir siyasal sistemdir (Aktaran: Demir, 2013: 91).

Ancak tüm bunlara rağmen Sartori’ye göre, geniş ölçekli demokrasilerde seçimler ve temsil zorunludur; ancak demokrasinin zayıf noktasını oluşturanlar da yine bu kurumlardır. Dahl ise, temsilin aslında demokratlar tarafından icat edilmediğini, bunun monarşik ve aristokratik bir ortaçağ yönetim kurumu olarak geliştiğini ifade eder. Hatta ona göre Locke ve pek çok çağdaşı, temsil konusunda çok az şey söylemiş; Rousseau da Toplum Sözleşmesi’nde temsile geçit verilmemesi

konusunda ısrar etmiştir (Demir, 2013: 86). Bu doğrultuda Dahl'a göre, düşük nüfuslu kent devletlerinin yok olmasıyla sönmüş gibi görünen demokrasi fikri, demokratik teori ve pratiğin, temsil ile birleşmesi ile ulus devletlerin modern dünyası için anlamlı bir nitelik kazanmıştır.

Ancak temsil ile birleşen demokrasi, kendine özgü sorunlar yaratmıştır. Mesela temsili demokrasinin kurumları, yönetimi demosun erişemeyeceği kadar uzak bir noktaya çekmiş, ulus devletlerin geniş ölçeği içerisinde çıkarların ve çıkar gruplarının çeşitliliği ortaya çıkmış ve bu gruplar hiçbir biçimde saf iyi olmamışlardır. Hatta eski düzende hizipçilik ve çatışma yıkıcı olarak görülürken yeni düzende siyasal çatışma demokratik düzenin normal hatta istenilir bir parçası haline gelmiştir (Dahl, 2001: 36). Ayrıca doğrudan demokrasiyi savunanlara göre; vatandaş olmanın başlıca ifadesi oy vermektir. Oy vermeyi reddetmek demokrasinin iflası anlamına gelir. Bu nedenle de temsil, katılımı ve vatandaşlığı yok eder. Vatandaşlar içinde yaşadıkları hukuk kurallarının oluşturulma sürecine katılmazlarsa birey de olamazlar; yapmaktan çok beklemek bireyi bekçi yapar ve uykuya daldırır (Demir, 2013, 84).

Arbelaster de, temsili demokrasinin bir zorunluluk olmadığını, bunun aslında politik bir tercih olduğunu dile getirir. Bugün her ne kadar modern koşullar altında temsilcilik ilkesi en iyi yönetim biçimlerinden biri gibi görünse de, aslında, bir fikrin politik düzlemde ifade edilmesine çok uzaktır. Ona göre iktidar ve yetki mevkilerini ellerinde bulunduranlar, doğrudan demokrasiyi istemezler ve bu yöndeki her türlü girişimi de engellemeye çalışırlar (Aktaran: Demir, 2013: 85). Doğrudan demokrasi bu anlamda Arblaster'e göre, sadece bir yere toplanmak ve karar vermek üzere konuşmaya çalışmak olarak değerlendirilmemelidir. Günümüzde modern iletişim araçları, bu türden "fiziki" sorunların üstesinden gelebilir. Örneğin televizyon, tartışmanın ana hatlarını kitleye ulaştırmak açısından önemli bir rol oynayabilir ki, bu durumda evlerindeki insanların kimi iletişim araçlarını kullanarak fikrini belirtmesine ve oy olarak kaydedilmesine olanak tanınabilir. Bu nedenle doğrudan demokrasinin günümüz koşullarında uygulanabilirliği konusu teknolojik alt yapının ve siyasal kültürün gelişimine göre şekillenecek bir olgu olarak görünmektedir. Bu

nedenle yapılması gereken işlem doğrudan demokrasinin tamamen reddedilmesi yönünde değil doğrudan demokrasi araçlarının geliştirilmesi yönünde çaba harcamak konusunda olmalıdır.

Demokrasi kavramının daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için bu kısım içerisinde demokrasinin doğuşu ve ilk çağlarda demokrasi düşünürlerinin fikirleri tartışılmıştır. Çünkü ileride görüleceği üzere orta çağda demokrasi düşüncesinin yeniden gelişiminin başlaması da ancak orta çağ düşünürlerinin, Plato ve Aristo gibi ilk çağ düşünürlerinin fikirlerini yeniden keşfetmeleri ile mümkün hale gelebilmiştir. Bu nedenle çalışmanın devam eden bölümünde temsili demokrasi kavramının, doğuşunu ve niteliklerini incelemek yararlı olacaktır.

1.1.2. Temsili Demokrasi

Klasik teoriye göre temsili hükümet, egemenliğin sahibi olan milletin, bunun kullanılmasını kendisini temsil eden organlara devrettiği bir yönetim biçimidir. Arapça bir sözcük olan “misal”den türetilmiş olan temsilin kelime anlamı, “ bir eşyanın, bir şeyin, bir kimsenin, bir başka eşya, şey veya kimse tarafından herhangi bir şekilde canlandırılması” anlamına gelmektedir (Varlık ve Ören, 2003: 178).

Millet egemenliğini temsil yetkisine dönüştüren ve temsil sistemini demokrasi haline getiren kavram ise, düzenli, sık aralıklarla tekrar eden ve sonucunda değişim oluşturabilen seçimlerdir. Montesquieu’ya göre; halk karar hakkına sahiptir, ancak kararları almak için gerekli siyasal kültürü ve zamanı yoktur. Dolayısıyla bilgelikleriyle kendini kabul ettirmiş kişileri seçerek egemenlik hakkını kullanmakla yetinmeli, kararların alınmasına doğrudan doğruya katılmamalıdır (Aktaran: Nacak, 2014: 11).

Temsil sistemi, gerek ölçek sorunu gerek vatandaş tanımının değişmesi gerekse toplumsal olaylar neticesinde demokrasinin yeniden inşasında zorunluluk olarak karşımıza çıkmıştır. Temsili demokrasiyi “modern zamanların büyük keşfi” olarak tanımlayan John Stuart Mill’in “Temsili Hükümet Üzerine Düşünceler” adlı eserinde en iyi yönetimin tüm halkın katılımıyla sağlanacağı; fakat büyük ölçekli devletlerde katılımı en iyi sağlayan ideal yönetimin temsili demokrasi olduğu ve

modern devletlerde demokrasinin ancak bu şekilde uygulanabileceğini belirtmektedir (Aktaran: Topukcu, 2011: 11).

Doğrudan demokrasi kısmında bahsedildiği üzere Antik Yunan'da polis adına en doğru kararı halkın alabileceği düşünülüyordu. Bu nedenle devlet işlerinde bir uzmanlaşmaya gitmemişler ve kura ile her vatandaş hayatlarında bir sefer devlet görevine getiriliyordu (Ağaoğulları, 2002: 45). Ancak modern devletin gelişmesiyle devlet işleri karmaşık bir yapıya bürünmüş ve Antik Yunan'dan farklı olarak devlet, vatandaş kavramları yeni anlamlar kazanmıştır. İşte bu doğrultuda demokrasinin amacı da yeniden şekillenmiştir. Bu noktada temsili demokrasinin amacı kararların halkın tamamı tarafından alınması değil, alınan kararların meşruluğudur. Bu meşruluğun ölçütü ise; hukuk kuralları olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle temsili sistemde esas olan çoğunluğun tahakkümü değil azınlığın da çıkarlarını gözeterek kişisel hak ve hürriyetlerin sağlanmasıdır.

Her ne kadar temsil sistemi günümüzde bir zorunluluk olarak görülse de bazı yazarlara göre feodal yöneticilerin ayakta kalabilmek için halkı kandırmak amacıyla ortaya çıkardığı temsil sisteminin bugünkü savunucuları da doğrudan demokrasinin uygulanmasını istemeyen günümüz temsilcileridir. Holden'in de belirttiği gibi en sorunlu kavramlardan biri olan temsil, hiçbir şekilde özgürlükle bağdaşmaz; zira siyasal iradeyi başkasına havale eder ve dolayısı ile onu yabancılaştırır. Bunun sonucunda da özgürlük ve özerklik ortadan kalkar. Rousseau'nun uyarılmış olduğu gibi, "bir halk temsil edilmesine izin verir vermez özgürlüğünü yitirir". Aynı şekilde Robert Michels de temsil sisteminin mantıksal imkansızlığı üzerinde durarak, "insanların iradesi, hatta tek bir insanın iradesi bile başkasına devredilebilir olmadığı için, profesyonel liderliğin ilk ortaya çıkışı sonun başlangıcına işaret eder" demektedir (Aktaran: Mert, 2018: 33).

Doğrudan demokrasi taraftarlarına göre temsil sistemi demokrasi ile bağdaştırılmasa da günümüz demokrasilerinin temsil sistemi esasında çalıştığı gerçek bir olgudur. Bu nedenle tıpkı doğrudan demokrasi de yaptığımız gibi temsili demokrasiyi de incelerken süreç yönelimli bir yaklaşımla etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündemin denetimi vs. süreçlerin gerçekleşip

gerçekleşmediğine göre değerlendirerek bu doğrultuda yapılan anayasal, tüzel ve prosedürel uygulamaların varlığına göre uygulanmakta olan sistemin demokratik olup olmadığına karar verilebilir. Bu noktada temsil sisteminin demokratikleşme sorunları önündeki engellere geçmeden önce bu sistemi ortaya çıkaran tarihsel sürece bakmakta fayda vardır.

1.1.2.1. Temsil Sistemini Ortaya Çıkaran Tarihsel ve Düşünsel Süreç

MÖ. 4. Yüzyılda Antik Yunan sitelerinin Makedon egemenliğine girmesi ile site düzeni ve demokrasi rejimi sona erdi. Demokrasi 17. Yüzyıla kadar düşünsel alanda bile tartışılmadı. 17 ve 18. Yüzyıllarda başlayan toplumsal olaylar neticesinde adeta yeniden keşfedilen demokrasi, antik Yunan’da uygulanan tarzından bambaşka bir şekilde temsil sistemi ile hayat buldu. Orta çağ Avrupası’nda temsil sistemini ortaya çıkaran etmenler dönemin toplumsal siyasi ve dini yapısıyla doğrudan ilintilidir. Orta çağ döneminde yönetim meselesi iktidar ve güç ekseninde yoğunlaşmış olup; bu iktidar Antik Yunan’dakinin aksine halk arasında değil kral, kilise ve feodal beyler arasında paylaşılmıştır. Temsil sistemi ise bu gruplarına arasında yaşanan mücadelenin sonucu ortaya çıkmıştır (Ağaoğulları, 2002: 175).

Batı Roma İmparatorluğunun 476 yılında barbar Cermen kabileleri tarafından yıkılması sonucu ortaya çıkan yönetim boşluğu çok sayıda kabile- krallıklar tarafından dolduruldu. Artçı saldırılarla Roma İmparatorluğu’nun yıkılmasına yol açan barbar Germen kavimleri, yerleşik hayata yeni geçmiş, savaşçı ve “ilkel” topluluklar olup, merkezi siyasal kurumlara sahip değillerdi. Yerleşik hayata yeni geçilmiş olması ekonomik farklılaşmayı azaltmakta ve bu da eşitlikçi bir sosyal yapı doğurmaktaydı. Bu kavimler, halk tarafından kendilerine savaşta komutanlık, barışta ise liderlik yapması için “seçilen” krallar tarafından geleneklere göre yönetilirdi (Gönenç, 2019: 271). Merkezi otoritenin olmadığı Orta Çağ’da kral, siyasi iktidarı elinde bulunduran bir aktör değil; diğer feodal beylerle bir sözleşmeyle bağlı feodal bir beydir. Kral aynı zamanda kilise tarafından da onay almak durumundadır. Çünkü kilise halkın nezdinde tek yetkili kurum olarak özerk bir yapıdadır. Kilise elinde bulunan aforoz yetkisini tek tek bireyler üzerinde kullanabildiği gibi toplu olarak bir

bey ve tebaası üzerinde de kullanabiliyordu. Bu nedenle meşruiyetin kaynağı halk değil kilise idi.

Batı Roma'nın yıkılmasından sonra, kendisini Batı Roma'nın varisi ilan eden Doğu Roma'ya karşı özerkliğini korumak için Papa 1. Gelasius 494 yılında yazdığı mektupta uhrevi otorite ile dünyevi otorite arasına çizgi çizerek, Kilise'nin özerkliğini korumaya çalıştı. Daha sonra İki Kılıç Kuramı olarak adlandırılacak bu görüşe göre, Tanrı'nın yeryüzünde iki kılıcı vardır ve bu kılıçlardan biri Kilise eliyle, diğeri ise dünyevi iktidar eliyle kullanılır. Dünyevi iktidar karşısında zayıf bir konumda bulunan Kilise'nin bu tavrı, zaman içinde gücünün artmasıyla değişecektir. Batı Roma'nın yıkılmasıyla Avrupa'nın en büyük feodal beyi ve en örgütlü yapısı olarak ortaya çıkan Kilise, daha önce mütevazı davrandığı dünyevi iktidar konusunda, daha cüretkâr davranmaya başlayacaktır. Kilise ilkin, bahsedilen iki kılıcın da Kilise'ye ait olduğunu fakat dünyevi kılıcın kirli olması nedeniyle Kilise adına dünyevi iktidar tarafından kullanıldığı iddiasını ortaya attı. Bu hususta en radikal iddiaları ortaya atan ve bu iddiaların pek çoğuna gerçeklik kazandıran Papa 7. Gregorius oldu. Gregorius, Kilise'nin vazifesinin yalnızca Hristiyanlar'ın ruhlarını kurtarmak olmadığını, aynı zamanda Hristiyan olmayanları da dine kazandırmak olduğunu bu yüzden Kilise'nin göklerin krallığı kadar, yeryüzünün krallığının da gerçek sahibi olduğunu iddia etti (Özpolat, 2013: 148).

Bu noktada Hristiyan siyaset düşüncesine bakıldığında; Pagan Roma Devleti hâkimiyeti altında yaşayan Yahudi halkına mensup olan İsa'nın, siyaset ile ilgili bilinen en meşhur sözü "Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya"dır. İsa peygamberin bu sözünden bazı araştırmacılar dini ve dünyevi işlerin ayrıştırılması gerektiği kanısına da varmaktadır. Ayrıca İsa Peygamber mistik bir figürdür ve onun için dünya ve dünyevi işler olumsuz şeylerdir. Buna rağmen Kilise feodal düzende hayatta kalabilmek amacıyla egemenliğin kaynağını Tanrıya hatta tanrıdan çok kendisine bağlamıştır. Kilise'nin bu tutumu karşısında ilerde karşımıza çıkacak olan aydınlanma hareketi seküler nitelikte ve tamamen Kilise dogmatizmine karşı başlatılacaktır.

Orta Çağ'da Kilisenin siyasi nüfuzunun yanı sıra ekonomik olarak da yadsınamayacak bir gücü vardı. Nitekim dindarlık anlamında maneviyatı neredeyse sadece dine endekli olan köylüler için din, feodalite döneminde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu da kiliseleri dolayısıyla papazları dönemin en büyük toprak sahiplerinden biri yapabiliyordu. Çünkü o dönem ölen kimi beyler ya da az da olsa toprak sahibi özgür köylüler topraklarını hayır işlemek adına kiliseye bağışlayabiliyor diğer yandan kiliseler halktan aldığı vergilerle oldukça zengin olabiliyordu. Bu da papazın ya da piskoposun feodal düzen içerisindeki rolünü arttırmıştır ki Leo Huberman'ın aktardığına göre feodalizmin sonlarına doğru kilise, batı Avrupa'daki bütün toprakların üçte biri ile yarısı arasında bir kısmına sahip olmuştur (Aktaran: Demir, 2013: 13). Papazların evlenmiyor olması da diğer güç merkezlerinde olduğunun aksine malın miras yoluyla çocuklar tarafından paylaşılmasını önlemiş, daha merkezi bir biçimde tek elde gittikçe büyümesine yol açmıştır (Ağaoğulları, 1997: 222). Ayrıca ruhban sınıfının ekonomik üretime katılmıyor olması nedeniyle onları daha çok bağış toplama kaygısına yöneltmiş sonuç olarak Kilise'nin dünyevi hırsı onu dönemin feodal beylerinden bile daha zengin bir konuma getirmişti.

Peki üretime katkısı olmayan Ruhban sınıfı ve aynı şekilde üretime katkısı salt toprak sahibi olmalarından kaynaklanan feodal beyleri oluşturan toplumsal etmenler neydi? Öncelikle halk arasında dini inanış çok kuvvetliydi. Kilisenin elinde bulunan aforoz, günah çıkarma- barışma yetkileri ile halkta olan ahiret inancı ve bu inancın Kilise'nin tekelinde olması halkı Kiliseye bağımlı hale getiriyordu. Özellikle Hristiyan inancında var olan asıl saadetin öteki dünyada onları beklediği inanışı sayesinde fakir halk dünyevi kazançlardan uzak tutulmaya çalışılıyordu.

Feodal dönemin bir diğer toprak sahibi feodal beylere baktığımızda o dönemde "Topraksız bey, beysiz toprak olmaz" anlayışı hakimdi (Demir, 2013: 12). Hukuksal bir korumaya sahip olmayan halk merkezi bir gücün eksikliği ve ortamın güvensizliği nedeniyle kendilerine emniyetli bir ortam vadeden derebeylerinin şatolarına sığınma ihtiyacı duymuşlardır. Halk, feodal dönemde üzerinde yaşadığı toprağın alınıp satılabilen bir parçasıydı. Halkın mülkiyetinde olan toprak neredeyse

yoktu. Halk üzerinde çalıştığı toprağın ancak kiracısı olabiliyordu. Ayrıca haftanın belli günlerinde lordların topraklarında ücretsiz olarak çalışmak zorundaydılar. Köylüler aslında bu şekli ile bir tür köleydiler. Zaten kendilerine serf denmesinin nedeni Latince “köle” anlamına gelen servustu. Ancak bu insanlar topraklarından bağımsız olarak alınıp satılan kölelerden farklı olarak o toprağın bir paçası olarak düşünülüyorlardı. Bu da serfi o dönemlerde “köle”nin bir kademe üstüne çıkaran bir şeydi (Demir, 2013: 13). Çünkü çok küçük de olsa serf, kendisi için çalışabileceği bir toprak parçasını kullanma hakkına sahipti.

Serfler buldukları konum itibari ile köle sayılmıyorlardı çünkü az da olsa kendi namlarına çalışabiliyorlardı. Ancak o dönemde köleler serflerden daha pahalıya satılabiliyordu (Ülgen, 2019: 15). Serfler ise toprağa bağımlı oldukları için bağılı oldukları derebeyi toprağını sattığında serflerde diğer derebeyine biat ediyorlardı. Kısacası serflerde toprakla beraber satılabiliyorlardı. Ayrıca serfleri efendilerine karşı koruyan bir hukuk manzumesi de oluşturulmamıştı. Hatta serflerin miras, evlilik gibi işlemleri bile sınırlıydı. Lordunun izni olmadıkça başka bir lorda ait serfler birbirleri ile evlenemezdi.

Serfler ekonomik olarak üç gruba ayrılmaktaydı. Demesne serfleri borderlar ve cotterlar. Demesne serfleri feodal beyin evinde kalan ve beyin topraklarında çalışan köylülerdi. Bunların toprağı kullanma hakları yoktu sadece lord adına çalışırlardı. Cotterlar ne toprağı olan ne de lord adına çalışan arazi kenarlarında küçük kulübelerde yaşayıp karın tokluğuna çalışan köylülerdi. Borderlar ise 2-3 dönüm toprağı olan ve lordlara karşı daha az angraya hizmeti olan köylülerdi (Gönenç, 2019: 269).

Serflerin toprağa bağımlı olmaları aynı zamanda topraktan yani bağılı oldukları feodal beyden başka bir yere gidemeyecekleri anlamına da geliyordu. Ancak zamanla ticaretin artması sonucu şehirlerin gelişmesi nedeniyle serfler özgürlükleri amacıyla şehirlere kaçımaya başlamışlardı. Dönemin gelenekleri gereğince üç yıl yakalanmayan serfler özgür oluyorlardı (Demir, 2013: 16). Ayrıca o dönemlerde Kiliseler altın ve paranın yanı sıra köle de biriktiriyorlardı. Hatta çoğu zaman birbirleri ile olan yarışlarında parasal servetlerinden ziyade inan gücü ile ön

plana çıkıyorlardı. Kiliselere köle olarak satılan serfler ise bazı durumlarda eğitimlerini tamamlamak şartıyla rahip olabiliyorlardı (Özpolat, 2013: 149).

Haçlı seferlerinin de etkisiyle gelişen ticaret, yeni ürünlerin gelmesi dolayısı ile küçük pazarların yerini büyük panayırlara bırakması ve yaşanan ekonomik canlılığın sonucunda şehirli ve tüccar sınıfın oluşması toplumsal yapıda bazı değişimleri de beraberinde getirecektir. Şehirlerin büyümesi sonucu serfler özgürlüklerini kazanmak amacıyla şehirlere kaçmış ve köylüler şehirde bulunan tüccarların yanında çalışmaya başlamışlardır. Böylece eskiden toprağa bağımlı lordların elinde olan irade, iyiden iyiye ticaretle zenginleşen tüccarların eline geçmiş, değişen ekonomik ilişkileri neticesinde sınıflar arasında zamanla derinleşen uçurum bir süre sonra Avrupa'da köylü isyanlarını ortaya çıkarmıştır. Bir tür kriz yaşayan geçiş dönemindeki bu örgütlenmeler de yerini daha güçlü merkezi otoritelere bırakmaya başlamışlardır (Demir, 2013: 16).

Tüccarların gelişmesi ile oluşturdukları lonca teşkilatları da zamanla bir güç haline gelmeye başladı. Krallar ise zaten zenginleşmiş olan Kiliseye karşı mücadele edebilmek için teşkilatların desteğini aldı. Fakat Kilise hem dünyevi güce sahip olması hem de uhrevi gücü tekelinde bulundurması nedeniyle Krallar Kiliseye olan mücadelesini dinin boyunduruğundan kurtulmak üzere kurguladı. Tam da bu sıralarda düşünsel alanda da Kilise'ye karşı başlayan eleştiriler ışığında halkın özgürlük ve hak talepleri gündeme gelmeye başladı.

Kilise'nin dogmatik düşüncesine karşı başlayan düşünsel hareket siyasi bir alanda cereyan etti ve sonucunda Magna Carta ya varan yola girildi. Egemenliğin Kilise'den alınıp halka verilmesine giden süreç sonunda Antik Yunan'da son bulan demokrasi anlayışı temsil sistemi ile yeniden hayat buldu.

1.1.2.2 Temsili Demokrasinin Sorunları

Doğrudan demokrasinin günümüz koşullarında uygulanamayacağı savı üzerine inşa edilen temsil sistemi kendi içerisinde birçok anti demokratik unsur ihtiva etmektedir. Gerek ölçek sorunu gerek devlet işlerinde meydana gelen uzmanlaşma ihtiyacı gibi nedenlerle adeta zorunluluk haline gelen temsil sistemi,

çoğunluğun azınlığın üstünde tahakküm kurması, halk iradesinin alınan kararlarda tecelli edememesi, temsilcilerin halka rağmen siyaset yapması, demokrasi kültürü oluşmamış ülkelerde demokrasinin salt seçimlerle sınırlandırılması hatta seçimlerin veya temsilin değiştirme gücünün kalmaması gibi daha birçok nedenle zayıflık gösterebilmektedir.

Temsil sisteminin özünde olan zayıflıkları nedeni ile bu sistemin anti demokratik olduğu konusunda bir kaniya varmak yanlış olacaktır. Aynı şekilde doğrudan demokrasinin ölçek sorunu vb. nedenlerle uygulanabilirliğinin imkânsız olduğu algısı da son derece yanlıştır.

İ.Ö 5.yüzyılda ortaya çıkan ve günümüze kadar gelen demokrasi kavramı gelişen bir niteliğe haizdir. Bu nedenle günümüz demokrasisi geçmişten bu yana getirdiği birikimleri sayesinde katılım ve yönetim gibi yeni kurumlar ortaya çıkarmıştır. Bu kurumlar sayesinde bir sistemin günümüz koşulları içerisinde ve mukayeseli olarak demokratik olup olmadığı hakkında değerlendirmede bulunulabilir. Ayrıca demokrasi kavramı devletin yaptığı her eylemde yeniden ve yeniden ortaya çıktığı için demokrasi, canlı bir varlık olarak tanımlanabilir.

İşte demokrasi dediğimiz varlık günümüzde katılım, şeffaflık, hesap verebilirlik ve yönetim gibi kavramlarla hayat bulmaktadır. Böylece temsil sisteminin özünde barınan bir takım sorunlar da bu tür kurumlar aracılığıyla çözülmeye çalışılmaktadır.

Bu nedenle çalışmanın birinci bölümünde demokrasi kavramını ve bu kavramın nasıl ortaya çıktığı tarihsel bir perspektiften ele alınmıştır. Demokrasi kavramının günümüz koşullarında nasıl işlediğini ise katılım ve yönetim kavramlarıyla birlikte anlatılacaktır. Böylece tezin ana konusu olan kent konseylerine geçilmeden önce kent konseylerinin asıl amacı olan yerel demokrasinin tesisi hususunda ön bilgi edinilmiş olacak ve tezin araştırma kısmında da kent konseylerinin yerel demokrasinin tesisi konusunda ne derece etkin olduğu hususu araştırılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

VATANDAŞ KATILIMI

Çalışmanın bu kısmına kadar olan bölümünde demokrasi kavramının ve onu ortaya çıkaran süreçler incelenmiştir. Bunu yapmada ki temel amaç tezin asıl konusu olan kent konseylerinin işlevselliğini tartışmaya geçmeden önce kent konseylerinin varoluş sebebini tam anlamıyla ortaya koyabilmektir. Görüldüğü üzere demokrasi denilen kavram sürekli bir değişim ve gelişim içinde her ideolojide, her coğrafyada ve her tarihte yeniden ve yeniden doğmaktadır. Katılım mevzusu da doğrudan demokrasi taraftarlarının temsili demokrasiye olan eleştirileri karşısında günümüz demokrasinin bir ürünü olarak, temsili demokrasinin demokratik olmayan kısımlarını tamamlamak üzere ortaya çıkan bir kavramdır. Katılım, demokrasinin işlemesi için ilk ve önemli bir çıkış noktasıdır. Kutlu'ya göre (2019: 9) katılım düzeyi aynı zamanda demokrasinin de düzeyi anlamına gelir ve demokrasi ancak katılım neticesinde gerçekleşir.

Kelime anlamı itibariyle katılım veya çalışmada üzerinde durulan türü olan siyasal katılım, kısaca kişinin içinde yaşadığı toplumda meydana gelen olaylar karşısında takındığı tutum olarak açıklanabilir. Bu tutum bazen fikrini açıklama bazen protesto etmekte ve hatta bazen de mevcut siyasal olay karşısında hiç bir şey yapmayarak bile gerçekleşebilir. Robert Dahl'a göre siyasal katılım ilgi, önemseme, bilgi ve eylem aşamalarından oluşmaktadır. Eylem ise Dahl tarafından dört kademeye ayrılmıştır (Aydın, 2018: 158).

Siyasal sürece hiç dâhil olmayanlar; Bu kesim seçimlerde oy kullanmaya bile gitmeyen ve siyasal süreçle alakalı ilgisi olmayan kimseleri kapsamaktadır. Bu kesimin siyasal sürece etkisi ise; alınan kararların salt siyasilerce alınmasını sağlamaktadır.

Sadece seçimlere katılanlar; Bu kesim sadece temsilcilerin seçilmesi sürecinde etkinlik göstermektedir. Alınan kararlara müdahalede bulunma niyetleri yoktur.

Sınırlı katılımcılar; Sadece kendilerini ilgilendiren siyasal olaylar hakkında katılım göstermektedirler. Bu katılım türü bazen kişisel konular olabildiği gibi bazen belli bir toplumsal yapı içerisinde belli bir toplumsal konu üzerindeki hassasiyeti üzerine de gerçekleşebilmektedir.

Siyasi partiler aracılığıyla katılım sağlayanlar; Siyasi parti üyelikleri olup; partilerinde görev almak suretiyle bazen seçimler döneminde kampanyalara katılım suretiyle bazen de seçimlerden sonra alınan kararlarda parti programı kapsamında yapılan katılım türüdür.

2002 yılında M. Akif Çukurçayır ve Gülise Gökçe tarafından “Konya’da Katılım Eğilimleri” başlıklı araştırma kapsamında vatandaşlara ‘alınan kararların halka danışılarak alınması’ üzerine sorulan soru karşılığında ankete katılan vatandaşların % 84’ü; halkın karar alma süreçlerinin dışında bırakılmasını doğru bulmamaktadır. Ancak aynı çalışmada vatandaşların gerek haklarını bilmediği gerek önemsemediği ve önemsenmediği ve gerek başıma bir şey gelir korkusu nedeniyle karar alma süreçlerine katılmadıkları tespit edilmiştir (Çukurçayır ve Gökçe, 2002: 137-141).

Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde karar alma süreçlerine doğrudan katılım araçları ve bu araçların etkinliği tartışılacaktır.

2.1.1 Vatandaş Katılım Araçları

Önceki bölümde demokrasi üzerine yapılan tanımlamalar konusunda anayasal, tüzel, prosedürel ve süreç yönelimli tanımlamalar açıklanmıştı. Yukarıda da bahsedildiği üzere bir demokrasinin kullandığı araç ve demokrasiye götüren yol ve yöntemleri hakkında incelemelerde bulunarak o demokrasinin niteliği hakkında gelişmiş, gelişmekte olan veya gelişmemiş demokrasi olarak nitelendirmeler yapılabilir. Ancak o demokrasi içerisinde kullanılan yöntemleri kendi başına inceleyerek söz konusu demokrasiyi doğrudan veya temsili demokrasi olarak nitelendirmemiz bizi hataya sürükleyecektir. Şöyle ki araştırmamızın son kısmında doğrudan demokrasinin uygulanabilirliği yönündeki destekleyici ve karşıt fikirleri paylaşmıştık. Buradan hareketle anayasal yaklaşımla doğrudan demokrasi kavramını,

yasama, yürütme ve yargı faaliyetleri üzerinde halkın doğrudan egemenliği olarak yorumlandığında günümüz siyasi yaşamında doğrudan demokrasinin uygulanabilirliği imkânsız gibi görünecektir. Ancak doğrudan demokrasi kavramına süreç yönelimli bir yaklaşımla etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündemin denetimi vs. süreçlerin gerçekleşip gerçekleşmediğine göre değerlendirerek bu doğrultuda yapılan anayasal, tüzel ve prosedürel uygulamalara bakıldığında ise,; doğrudan demokrasinin günümüz koşullarında uygulanabilirliğinin önü açılmış olacaktır. Bu nedenle bu bölümde günümüz temsili demokrasi modellerinde kullanılan ve halkın karar alma süreçlerine katılabildikleri mekanizmalar üzerinde durulacaktır.

Kocaoğlu tarafından aktarıldığına göre Beckley ve arkadaşları vatandaş katılım araçlarını doğrudan, dolaylı ve gelişmekte olan katılım araçları olmak üzere üç grupta incelemektedir (Uçar Kocaoğlu, 2019: 71). Doğrudan katılım araçları (odak grup, vatandaş jürileri, workshop vb.) katılımın yüz yüze gerçekleştiği, dolaylı katılım araçları (referandum, yorum sayfaları vb.) ise katılımın uzaktan gerçekleştiği durumlardır. Bu nedenle vatandaş katılım araçlarının çeşidini arttırmak mümkündür fakat çalışma konusu itibari ileriki bölümlerde kent konseylerinin etkin vatandaş katılımını sağlayıp sağlayamadıkları konusu üzerinde durulmuştur. Bu nedenle “etkin” kelimesini tanımlamak gerekmektedir.

Vatandaş katılım araçları arasında bir değerlendirme yapıldığı takdirde Rowe ve Frever’a göre en iyi katılım aracının veya mekanizmasının belirlenemeyeceği, bir durumda bir aracın etkili olabileceken farklı durum ve koşullarda ise farklı araçların etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Uçar Kocaoğlu, 2019: 77). Ancak katılım araçları arasında en azından bir kıyaslama yapmak ise mümkündür. Bu amaçla Beckley, vatandaş katılım araçlarının değerlendirilmesinde aşağıdaki tabloda belirlenen kriterler üzerinden değerlendirmelerde bulunmuştur.

Tablo 2.1. Vatandaş Katılım Araçları Temel Değerlendirme Kriterleri

Temel Kriterler	Göstergeler
Kapsam	Temsil: Geniş bir katılımcı kitlesini içermektedir. Ulaşılabilirlik: Tüm katılımcılara girdi için fırsat sağlanmalıdır. Yenileme: Zamanla yeni katılımcılara izin vermelidir. Anonimlik: Gerekğinde katılımcıların kimlik bilgilerini korumalıdır
Derinlik (Kalite)	Dinleme ve Diyalog: İki yönlü bir bilgi akışını teşvik etmelidir. Esneklik: Kapsamda esnek olmalıdır. Müzakere: Açık ve samimi tartışma fırsatları sağlamalıdır. Şeffaflık ve Güvenilirlik: Bilimsel ve diğer değer temelli kaynaklardan anlaşılır şekilde bağımsız veriler geliştirmelidir. İlişki Kurma: Olumlu kişisel ve kurumsal ilişkiler geliştirmelidir.
Sonuçlar	Geçerlilik: kara verme sürecini etkiler. Etkililik: Kararların kalitesini geliştirir. Karşılıklı Öğrenme: Tüm katılımcıların bilgisine katkıda bulunur. Karşılıklılık: Ödüller verilmeli ya da teşvik edilmeli. Maliyet Etkinliği: Çıktı se sonuçların girdilerle ilişkisi

Kaynak: Aktaran: Uçar Kocaoğlu, 2019,78.

Çalışmanın şimdiki bölümünde literatürde sıklıkla bahsedilen Referandum, halk girişimi, halk vetosu, geri çağırma, E- katılım araçları gibi katılımcı mekanizmalar üzerinde durulacaktır.

2.1.1.1 Referandum

Referandum, en kısa tanımıyla, parlamento tarafından kabul edilen bir kanun metninin halkın onayına sunulmasıdır. Bu usulde, parlamento tarafından kabul edilen bir kanun metninin yürürlüğe girebilmesi için seçmenlerin çoğunluğu tarafından da kabul edilmesi gerekmektedir (Gözler, 2016: 2). Dar anlamda referandumda, halkoylaması sürecini başlatan organın bir devlet organı olması ya da en azından halkoylamasına konu olan işlemin devlet tarafından gerçekleştirilmiş olması gerekir. Bu noktada bir halk oylamasının referandum olarak adlandırılması için konu olan

işlemin devlet organı tarafından gerçekleştirilmiş olması yeterli olup sürecin başlatıcısının devlet organı olması şart değildir. Yani referandum ile halk vetosu eş anlamlı kullanılır. Geniş anlamda referandum, halk girişimi de dâhil olmak üzere, bütün doğrudan demokrasi araçlarını kapsayacak bir şekilde kullanılmaktadır. (Şen 2010: 16)

Modern dönemde temsili demokrasi, çeşitli yollarla meşruiyeti açısından orijinine yaklaşmayı hedeflemektedir. Halk oylaması veya referandum ise bir katılım aracı olarak amaçlanan bu hedef doğrultusundaki en somut ve ölçülebilir araç olması dolayısıyla oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Yapılış amacına göre referandumu ana hatlarıyla (çeşitli gruplandırmalar yapılsa da) ikiye ayırmak mümkündür. İlki alınan bir kararın onaylanıp-onaylanmadığını tespit etmek, “yerindeliliğini” kontrol etmek için yapılan referandum, diğeri ise alınmak istenen karara veya politikaya destek sağlamak yahut politikanın ne denli kabul görüp-görmeyeceğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Anlaşılacağı üzere, referandum alınan bir karar sonrası olabileceği gibi alınacak karar öncesi de olabilmektedir. Daha açık ifadesi ile birincisi onay-ret veya kontrol işlevi görürken, ikincisi politika yapıcılara yetki devri veya destek işlevi görmektedir (Bektaş ve Nohutçu 2017: 13).

Le Duc, referandumları geniş anlamda ele alarak dört ana gruba ayırmıştır: Anayasadan Kaynaklanan Zorunlu Referandum, Bozucu (Abrogative) Referandum, Vatandaşlar Tarafından Başlatılan Referandum ve Danışma Referandumu. Bunlardan ilki klasik tanımdaki zorunlu referandum sonuncusu ise danışma referandumu için kullanılır. Bozucu referandum ise bir kanun hakkında anayasal zorunluluk olmamakla birlikte yetkili bir organın kararı karşısında başlatılan bütün referandumlardır. Le Duc’un sınıflandırmasında bozucu referandum kavramının içine hem halk vetosu hem de devlet organları tarafından başlatılan ihtiyari referandum kavramları girer (Aktaran: Şen, 2010: 16).

2.1.1.1.1 Zorunlu Referandum

Bir anayasa değişikliğinin ya da bir kanun tasarısının yürürlüğe girme şartı olarak halkoylamasına sunulacağı anayasada öngörülmüşse bu referandum türüne

mecburi referandum denir (Gözler, 1988: 93). Mecburi referandumda referandum söz konusu işlemin gerçekleştirilmesinin usul açısından ayrılmaz bir parçasıdır ve o işlemin kurucu unsurudur. Herhangi bir organ veya makamın takdirine bağlı olmadan anayasa gereği kendiliğinden uygulanır. İşlem ancak referandumda hakkında lehine sonuç çıkması halinde yürürlüğe girer.

Mecburi referanduma gidilirken amaçlanan, siyasi sistemi derinden etkileyebilecek olan anayasa değişiklikleri, ulus üstü (supranational) kurumlara yetki devri ve sınır sorunları gibi önemli konularda çoğunluğun iradesine aykırı karar verilmemesini sağlamaktır (Solak, 2011: 5).

2.1.1.1.2 İhtiyari Referandum

İhtiyari referandum, belirli bir devlet işlemi gerçekleştirildikten sonra belirli bir süre içerisinde anayasanın yetkili kıldığı bir devlet organı veya seçmen kitlesinin istemesi halinde yapılan referandumdur (Şen, 2010: 47). İhtiyari referandumu başlatan organa göre sınıflandırmak mümkündür. Buna göre ihtiyari referandumlar devlet organları eliyle veya halk tarafından başlatılabilmektedir.

Devlet organları eliyle başlatılan referandumlar devlet başkanının başlattığı referandum ve parlamento tarafından başlatılan referandum olarak ayrılabilir. Parlamento tarafından başlatılan referandumlar ise; parlamento çoğunluğu ile başlatılabilen referandum ve parlamento azlığı ile başlatılabilen referandum olmak üzere ayrılmaktadır (Şen, 2010: 48).

Devlet başkanının başlattığı referandum: Referandum kavramı yasama faaliyeti ile ilgilidir. Yürütmenin yaptığı faaliyetleri durdurma yetkisi mahkemeler ve azil gibi kurumlarla gerçekleştirilmekte olup; bölümün ilerleyen kısımlarında bu konuya değinilecektir. Devlet başkanı ise özellikle başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerinde yürütmenin başı olması nedeniyle yasamaya ilişkin görev ve yetkileri de vardır. Bu yetkilerin başında da referandum gelmektedir. Buna göre devlet başkanı meclis tarafından kabul edilen bir yasayı onaylayabilir reddedebilir veya referanduma götürebilir. Devlet başkanının bu yetkisi çıkarılacak olan kanunun meşruluğunu arttıracığı muhtemeldir ancak referandum sonucu onaylanmış kanunlar

nedeniyle bazen devlet başkanının bazen de parlamentonun meşruluğu referanduma verdikleri destek yönünde artmakta veya azalabilmektedir. Bu nedenle devlet başkanının referanduma götürme yetkisi hem çıkarılacak olan kanunun hem devlet başkanının hem de parlamentodaki kanuna muhalif veya destekleyen grubun yeni bir güvenoyu oylamasına dönüşebilmektedir. Türkiye’de yapılmış referandumlara bakıldığında da referans verilen ilgili yasa maddesinden daha çok destekleyen ve muhalif olan kesim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bazı durumlarda halk yasa maddesinin içeriğine bakmaksızın tercihini yapabilmekte bu durumda ise referandum asıl amacı dışına çıkmış olmaktadır. İşte bu durumda halk oylaması bir plebisite dönüşmektedir. Gözler’e göre (2016: 45) referandum demokratiktir ancak plebisit demokratik değildir. Halkoylaması bir “kuvvetli adam” heveslisinin elinde, kolayca amacından saptırılabilir. Bu durumda, halk, bir metni onayladığını sanırken; gerçekte, bir adama sınırsız iktidar verebilir. Plebisit, bir kuvvetli adam heveslisinin, kendisine karşı çıkabilecek hiçbir muhalifi olmadan, rakiplerine propaganda özgürlüğü tanımadan, kendi iktidarını halka onaylatmasıdır. Plebisit, muhalefetsiz seçim; rakipsiz yarışır. Bu yola, çoğunlukla, kendi sınırsız iktidalarına meşruluk kazandırmak isteyen diktatörlerin başvurduğu görülmektedir.

Parlamento Çoğunluğu ile Başlatılabilen Referandum: Parlamenter sistemlerde referanduma başvurma yetkisi, parlamento çoğunluğuna ait olabildiği gibi, belirli sayıdaki milletvekilinden oluşan bir parlamento azınlığına ait de olabilir. İlk durumda referandum konusu işlemi gerçekleştiren aktör ile referanduma başvuran aynı olmaktadır. Örneğin İngiltere’de parlamento çoğunluğu hem işlemi yapan organ hem de referanduma sunulmasına karar veren organ niteliğindedir. Burada parlamento, başka bir organ veya anayasal düzenleme tarafından mecbur tutulmamasına rağmen, kendi kabul ettiği işlemin meşruiyetini güçlendirmek için referandum yoluna başvurmaktadır. Burada iki neden belirleyici olmaktadır; parlamento ya hakkında karar verdiği meselenin kendi meşru karar verme alanını aştığını düşünmekte ya da bu konuda yaşadığı bölünmeleri aşmak istemektedir (Şen, 2010: 48).

Parlamento Azınlığı ile Başlatılabilen Referandum: Bu modelin temel özelliği, çoğunluk partisi veya iktidarın aldığı bir kararın parlamento azınlığı yani muhalefet tarafından referanduma sunulabilme olanağının bulunmasıdır. Burada çoğunluk partisi, İngiltere örneğinden farklı olarak sürece hâkim değildir (Şen, 2010: 49).

2.1.1.1.3 Bir Katılım Aracı Olarak Referandumun Etkinliğinin Tartışılması

Gözler, halkoylamasına taraftar olanların, düşüncelerini Rousseau'nun "egemenliğin devredilemezliği" kuramına dayandırdığını belirtmektedir. Rousseau'ya göre, egemenlik halktır ve başkasına da devredilemez. "Milletvekilleri milletin temsilcileri değildirler ve olamazlar. Olsa olsa geçici işlerinin görevlileri olabilirler; hiçbir kesin karara da varamazlar. Halkın onamadığı hiçbir yasa geçerli değildir, yasa sayılmaz" O halde, milletvekillerinin hazırladıkları yasalar halkoylamasına sunulmalıdır. Bu, halkın teorik olarak sahip olduğu egemenliğini, fiilen de ele geçirmesinin tek yoludur (1988: 98). Bunun yanı sıra referandum sayesinde vatandaşların katılımının ve dolayısıyla alınan kararlarda meşruiyetin artacağı, vatandaşın apolitize olmaktan ziyade ülkenin sorunlarıyla daha yakından ilgileneceği ve bu durum sayesinde ülkenin sosyal, siyasi, ekonomik halinden haberdar olarak daha fazla sorumluluk üsteneceği görüşleri savunulmaktadır. Ancak bunun yanı sıra bazılarına göre halkoylaması, karmaşık sorunlar hakkında bilgisiz kimselerin görüşlerinin alınmasından başka bir şey değildir. Montesquieu'ya göre halk, kendi yararına karar vermede yeteneksizdir; birçok hususu bilemez; o sadece temsilcileri seçmeye yeteneklidir (Aktaran: Toptaş, 2017: 27). Bu görüşe göre halk ülke meseleleri üzerine yeterinde kafa yormamakta ve genellikle siyasi tercihler yapabilmektedir. Bu nedenle referandum sonucunda elde edilen çıktı doğrudan demokrasinin amacı dışına çıkmakta ve kamu yararı aleyhine cereyan edebilmektedir. Ayrıca referandum için yapılan masraflar da devlet bütçesine bir yük oluşturmaktadır.

Gözler, referandumlar ülkesi olan İsviçre ile hiç referandum yapılmamış ABD, Kanada, Almanya, İzlanda, İsrail, Japonya, Lüksemburg ve Hollanda'nın

demokratiklik açısından farklarının bulunmadığını iddia ederek referandum ile demokrasi arasında bir ilişki kurulamayacağını belirtmektedir (1988: 102).

Bektaş ve Nohutçu'ya göre (2017: 14) yasa ve/veya anayasa gereği belli şartlarda yapılması zorunlu olan referandumlar ile beraber politikacıların isteği doğrultusunda özel amaçlı/geçici referandumlar da gerçekleştirilebilmektedir. Ona göre, kontrol amaçlı referandumlar zorunlu, destek amaçlı referandumlarsa özel amaçlı/geçici referandumlara karşılık gelmektedir. Temsili demokrasiyi güçlendirmesi açısından özel amaçlı-destek nitelikli referandumların önemine vurgu yapılmaktadır. Çünkü bu tür referandumlarda diğerinin aksine alınmış bir karara değil alınacak bir karara katılım söz konusudur. Böylece, oluşturulacak politikada halkın da görüşü alınmış olacaktır. Zira referanduma yöneltilen eleştirilerin başında, bireylerin karar almadıkları, alınan karar üzerinde kabul veya ret görüşlerini bildirdikleri dile getirilmektedir.

Bu nedenle referandumların olumlu yanları olduğu kadar olumsuz tarafının da olabileceği düşünülmekte ve Nohutçu tarafından Tablo 2.2 de belirtilmektedir.

Tablo 2.2. Temsili Demokrasinin Ana Unsurları Üzerindeki Referandumların Olumlu ve Olumsuz Senaryoları

Demokratik Özellik	Ne Anlama Geliyor?	Pozitif Senaryo	Negatif Senaryo	Ana Sorular
Etkin katılım/ Cevap verebilirlik	Demokratik kararlar, vatandaşlar veya temsilcileri tarafından ifade edilen kamuoyunu yansıtmalıdır. Vatandaşların siyasi gündemle ilgili konuları gündeme getirme fırsatları olmalıdır.	Referandumlar, sorunlar üzerinde kamuoyunu kayıt altına alır ve böylece popüler tercihlerin yanlış beyanatlarını düzeltir. Popüler inisiyatifler sorunların siyasi gündemde yükselmesine yardımcı olur.	Referandumlar halk arasında belirgin olan konularda yapılmamaktadır. Referandumlar keyfi ve tutarsız kararlara yol açmaktadır.	Referandumlar, kamuoyu ve karar alma arasındaki uçurumu azaltmaktadır mı? Referandumlar karar alma tutarsızlığını artırıyor mu?
Müzakere	Siyasi tercihler, vatandaşlar veya temsilcileri arasındaki özerk düşünceye ve düşünmeye dayanmalıdır.	Referandumlar, halkın bireysel meselelerinin görüşülmesi için fırsatlar sunar.	Referandumlar, kamuoyunda tartışmaların önyargılı olduğu, müzakereyi güçlendirmeyen plebisiter katılım biçimidir. Referandumlar,	Referandum, müzakere süreçlerini ne derece ölçüyor? Referandumlar meclis görüşmelerini nasıl etkiler?

			temsilciler arasında müzakereyi zayıflatıyor	
Temsilcilerin hesap verebilirliği	Temsilciler seçimlerdeki kararlarından sorumlu tutulmalıdır.	Referandumlar, seçilmişlerin (temsilcilerin) konu bazında hesap verebilir olmalarına yardımcı olur	Referandumlar, hesap verme sorumluluğunu parlamento ve seçim usullerini bozduğu için zayıflatmaktadır.	Referandumlar seçimlerle ve parlamento usulleriyle nasıl etkileşime giriyor?
Sivil Erdemler	Demokratik katılım, yurttaşların yetkinliğini ve siyasi sorumluluk duygusunu arttırmaktadır.	Referandumlar vatandaşları sorunlarda pozisyon almaya ve dolayısıyla onların yetkinliklerini ve siyasi sorumluluklarını arttırmaya teşvik eder.	Referandum oylamasında bilgisizlik, önyargılar vb. yer almaktadır. Referandumlar, toplumsal ve siyasi çatışmaların kutuplaşmasına neden olur.	Vatandaşlar konuyla ilgili özerk görüşlerini ne derece oluşturuyor? Görüşler, düşünceye ve kamusal görüşmelere ne derece dayanmaktadır?

Kaynak: Bektaş ve Nohutçu, 2017: 16

Sonuç olarak referandumlar her ne kadar halkın görüşünün alınan kararlarda tecelli etmesi açısından önemli bir araç olsa da; katılım ve demokrasi kavramlarının özü itibari ile bazı durumlarda sadece onaylama ve meşruiyet aracı olarak kullanılabilmekte ve halk tarafından fakat halk için olmayan bir siyaset anlayışı ortaya çıkarabilmektedir.

2.1.1.2 Halk Girişimi

Halk girişimi, halkın hazırladığı yasa veya anayasa tasarısının belirli sayıda seçmenin imzasıyla halkoyuna sunularak kanunlaşmasıdır. Halk girişiminde yasa veya anayasa tasarısını hazırlayan yasama organı değil, halkın bizzat kendisidir. Teklif yasama organı tarafından ortaya konulmamaktadır, halkın içinden çıkmaktadır. Bu bağlamda, halk girişimine halkın kanun teklif de denmektedir. Referandumdan farkı söz konusu teklifin meclis tarafından değil doğrudan halk tarafından onaylanmasıdır. Halk girişimi kavramı, doğrudan demokrasinin uygulanabilirliği yönündeki araştırmalarda bir meşale olarak gösterilmekte olup yapılan araştırmalarda genellikle İsviçre’de uygulanan yöntemi referans olarak alınmakla birlikte Amerika’nın bazı eyaletlerinde de halk girişimi uygulamaları yapılmaktadır (Akbulut, 2001: 46).

Halk girişimi anayasal boyutta olduğu gibi yasa çıkarma amacıyla da yapılabilmektedir. Girişim halk tarafından doğrudan hazırlanabileceği gibi halkın teklifi ile meclis tarafından dolaylı olarak da hazırlanabilir. Bu usulde yasama organının belirli bir süre içerisinde kendisine gelen tasarıyı kabul etmesi gerekmektedir. Eğer bu süre zarfında istenilen yasal düzenleme kabul edilmemişse, yasa teklifi reddedilirse veya gündeme getirenlerin öngördüğünün aksine aşırı bir şekilde değişikliğe uğrarsa ilgili kişiler orijinal metni gerekli imzaları toplamak suretiyle halkoyuna sunabilirler (Şen, 2010: 81).

İsviçre’de federal düzeyde halk girişimi tek bir kişi tarafından başlatılamaz. Bir halk girişimi, reşit ve siyasi haklara sahip İsviçre vatandaşlarından en az yedi en çok yirmi yedi kişiden oluşan bir komite tarafından başlatılabilir. Girişimi başlatan bu komiteye girişim komitesi denmektedir. Girişim komitesi, bir girişimin halkoyuna sunulması aşamasına kadar gerekli işlemleri gerçekleştiren bir organ niteliğindedir. Metni hazırlamak için ise belirli bir uzmanlık alanına gerek duyulmamaktadır. Kısacası her vatandaş metni hazırlayabilmektedir (Şen, 2010: 82).

Bu doğrultuda teklif hazırlanırken teklif metni ayrıntılı bir şekilde belirtilebilir. Buna tasarı teklif denilmektedir. Teklif hazırlayanlar tasarıyı ayrıntılı bir biçimde hazırlamadıklarında ise; tasarı meclis tarafından ayrıntılı bir hale getirilerek halk oylamasına sunulur. Gene bu durumda da halkın hazırlanan tasarıyı değiştirmeye yetkisi vardır (Aslan, 2018: 52).

Başarılı bir halk girişimi için, girişimi başlatanların 18 ay içinde oy kullanma hakkı olan kişilerden 100.000 imza toplaması gerekmektedir. Parlamento, inisiyatifin form tutarlılığı, konunun birliği ve uluslararası hukukun zorunlu kuralları ilkelerine uyup uymadığını incelemekle sorumludur. Eğer durum böyle değilse, Parlamento girişimi tamamen veya kısmen geçersiz ilan edebilir (Keleşoğlu, 2018: 57).

Halk girişimi uygulamalarının usul ve şekil yönünden yargısal denetimlerinin yapılması da önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Çünkü yapılan halk oylaması sonucunda temel hak ve özgürlüklerin korunması, anayasal bütünlüğün bozulmaması, hükümet politikalarının işlevselliğini yitirmemesi gibi ölçütler göz

önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu tarafından da Referandumlara İlişkin İyi Uygulama Kuralları'nda halk girişimine ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir. Özel kurallar başlıklı üçüncü bölümün dördüncü maddesinde halk girişimi ve yasama organının isteği üzerine yapılacak referandumlara uygulanacak özel kurallar düzenlenmiş ve bu doğrultuda imzaların toplanma usulünden yerindelik denetimine ve bu süreç doğrultusunda girişimin finansmanına kadar belirli kurallar tespit edilmiştir (Topukcu, 2011: 63).

2.1.1.3 Halk Vetosu

Halk vetosu parlamentoda kabul edilmiş ancak henüz yürürlüğe girmemiş bir yasanın iptal edilmesi amacıyla halkın referandum isteğinde bulunmasıdır. Halk itirazı, halkın yasama vetosu veya halkın vetosu gibi isimlerle de anılmaktadır (Topukcu, 2011: 64).

Halkın vetosu, sıklıkla halk girişimi ve referandum usulleriyle karıştırılmaktadır. Oysa gerek uygulanma koşulları, gerekse sonuçları bakımından her üç usulün de yapısı birbirinden farklıdır. Halkın vetosu ile halk girişimi usullerini karşılaştırmak gerekirse, halk girişiminde halkın yaratıcı bir işlevi söz konusudur. Yasa projesini hazırlayan ve yasa yapım sürecini yönlendiren halkın kendisidir. Bununla birlikte halkın vetosunda yasama organı tarafından projelendirilip kabul edilmiş bir yasanın yürürlüğe girmesinin engellenmesi, dolayısıyla halkın bozucu işlevi söz konusudur (Akbulut, 2001: 55). Burada halk girişiminin aksine, referandumun bir ad hoc komite tarafından başlatılmasına gerek yoktur. Üstelik bir kanun hakkında referandum yapılmasını isteyenler herhangi bir siyasi parti, dernek veya sivil toplum örgütü çatısı altında hareket etmek zorunda olmayıp, ortak bir siyasi görüşe sahip olmak zorunda da değildirler (Şen, 2010: 54). Ayrıca halk girişiminde halkın yasama organının dikkate almadığı konularda bir yasa projesi hazırlayıp bunu kabul etmesi olanağı bulunmaktadır. Bu olasılıkta halk, yasa koyucu gibi hareket etmekte ve yasama işlevinde önemli bir rol üstlenmektedir. Halkın vetosunda ise halkın yasa koyucu gibi hareket etme işlevi söz konusu değildir; ancak yasama organının halkın istemediği yasaları çıkarmasını önlemesi mümkün olmaktadır (Topukcu, 2011: 65). Bazı yazarlara göre halk vetosu güçleştirici

referandum olarak görölse de; halk vetosunun referandumdan ayıran niteliği, referandumda genellikle yürürlükte olan yasaların oylanması işlemidir. Halkın vetosunda yürürlüğe girmemiş olan yasaların iptali üzerine bir oylama yapılmaktadır. Bu açıdan halkın vetosu bazı yazarlara göre bir temyiz mahkemesi veya anayasa mahkemesi işlevi görmektedir. Ayrıca halkın vetosu niteliği itibari ile bozucu bir işlemidir.

Ancak İsviçre modelinde uygulanan halk vetosu ise; güçleştirici referandum veya güçleştirici halk vetosu olarak değerlendirilebilir. Çünkü güçleştirici referanduma tabi olan kanunlar için referandum geciktirici bir etkiye sahiptir. Bu tip referandumun ön görüldüğü sistemlerde bir kanun devlet organları tarafından kabul edildikten sonra belirli bir bekleme süresine tabi olmaktadır. Bu süre, seçmenlerin kabul edilen kanunun içeriği hakkında bilgi sahibi olmaları ve istemeleri halinde hakkında referandum talebinde bulunabilmeleri için imza toplanabilmesine olanak sağlaması amacıyla ön görülmektedir. Bu süre zarfında her hangi bir referandum talebi olmaz ise kanun yürürlüğe girer (Şen, 2010: 53). Eğer referandum talebi varsa gerekli imzaların toplanabilmesi için gerekli süre sonunda referanduma gidilebilir. Burada referandumun amacı söz konusu kanunun yürürlüğe girmemesine yönelik olacağından, İsviçre’de uygulanan bu tip referandumdan ziyade halk vetosu kavramıyla ilgilidir.

İtalyan Anayasası 75. maddeye göre; mali konular, af ve uluslararası anlaşmaları içeren kanunlar dışında olan yürürlükteki herhangi bir kanun için 500.000 seçmenin imzası veya beş bölgesel konseyin isteği üzerine o kanunun yürürlükten kaldırılması için referandum başlatılabilir. Güçleştirici halk vetosunun aksine, ilga edici referandumda bir teklifin tüm kanunu yürürlükten kaldırması gibi bir zorunluluk yoktur. Bu tip referandumlarda bir konunun belirli bir kısmı veya tek bir maddesi dahi yürürlükten kaldırılabilir. Bundan başka bir kanunun referandum yoluyla yürürlükten kaldırılabilmesi için, katılımcıların toplam seçmen sayısının %50’sine ulaşması gerekir. İtalyan Anayasasına göre ilga edici referandum veya ilga edici halk vetosu yürürlükte olan bir kanun için de gerçekleştirilebilir. Bu yönüyle de halk girişimi kavramına yakınlık göstermektedir (Şen 2010: 56).

2.1.1.4 Geri Çağırma

Geri çağırma kavramının tanımı, uygulanmakta olan ülkelerin pratiklerine göre farklılıklar arz etse de genel olarak; kamu görevlilerinin (seçilmiş veya atanmış) halk tarafından görevine son verilmesi olarak tanımlanabilir. Geri çağırma veya azil olarak adlandırılan bu uygulama görüldüğü üzere temelinde temsilciye verilen yetkinin geri alınması vardır. Dolayısıyla geri çağırma mekanizması, seçmenlere temsilcileri üzerinde olan yetkilerinin seçimden seçime değil her daim kullanma olanağı verdiği için temsili demokrasiye yönelik bir doğrudan demokrasi müdahalesidir denebilir (Aslan, 2018: 38).

Temsili demokrasilerde milletin temsilcileriyle olan ilişkisi temsili vekâlet anlayışı üzerine kuruludur. Temsilciler tek tek kendilerini seçenleri değil, tüm milleti temsil etmektedir. Temsili vekâletin uygulandığı ülkelerde seçmenler vekilleri üzerindeki denetim yetkisini ancak seçimden seçime kullanabilmektedirler. Bu bağlamda, temsili vekâlet anlayışı emredici vekâlet anlayışından ayrılmaktadır. Emredici vekâlet anlayışına göre, temsilciler milletin değil kendilerini seçenlerin vekilidir ve temsil görevlerini seçmenlerin denetimi altında yürütmektedirler. Bunun doğal bir sonucu olarak emredici vekâlet anlayışına göre, seçmenler temsilcilerden memnuniyetsiz ise temsilcileri görevden alabilirler. Bu nedenle azil kurumu da emredici vekalet anlayışı çerçevesinde değerlendirilmelidir (Topukcu, 2011: 66).

Halkın azil yetkisi sadece bir kişi üzerinde olabileceği gibi kurul veya meclisler üzerinde de gerçekleşebilir. Ayrıca bazı bürokratların seçimle iş başına geldiği Amerika'da bu tür kamu görevlileri de azledilebilmektedir. Amerikan sisteminde azil için seçmenlerin yüzde onluk bir kesiminin katılımı aranırken; İsviçre uygulamasında 10.000 kişilik katılım şartı aranmaktadır. Hakkında azil istemi olan vekil için bir oylamaya gidilir. Vekil bu oylama sonucunda yeniden seçilebilir. Amerikan sisteminde bu durumlarda seçim masrafları imza veren kişilerden alınmaktadır (Akbulut, 2001: 60).

Bir bireysel azil usulü olan geri çağırma, halkın geri çağırma sürecine katılımına bağlı saf geri çağırma (full recall) ve karma geri çağırma (mixed recall)

olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Buna göre, geri çağırma sürecinin başlangıcında ve geri çağırmanın kabulü veya reddi aşamalarında halkın katılımına olanak sağlanıyorsa saf geri çağırma söz konusudur. Saf geri çağırmada sürecin her aşamasında halkın katılımı esas alınmaktadır. Bununla birlikte, halkın sürece katılımı yalnızca sürecin başlatılma veya sona erme aşamalarıyla sınırlıysa karma geri çağırma söz konusudur. Karma geri çağırmada iki olasılık söz konusudur. İlki, halkın başlattığı geri çağırma süreci yetkili bir organının onayına tabi tutulabilir. İkinci olasılıkta ise yetkili bir organ tarafından başlatılan geri çağırma süreci halkın geri çağırmayı onaylamasına bağlanabilir (Topukcu, 2011: 67).

Azil sistemi sayesinde temsilciler halkın istek ve arzularını daima ön planda tutacakları ihtimaldir. Bu nedenle alınan kararların kamu yararına uygunluğu ve meşruiyeti de artacaktır. Ancak azil sisteminin uygulandığı ülkelerde etkili olan çıkar gruplarının temsilciler üzerindeki etkisi, finansal kaynaklar ve seçmen yeterlilikleri azil sisteminin başarıya ulaşmasında önemli ölçütlerdir. Aksi takdirde temsilciler çıkar gruplarının veya finansal güç sahiplerinin istekleri aksine hareket edemeyecek veya bilinçsiz seçmenler tarafından engellenebilecektir.

2.1.1.5 E-Demokrasi/ E - Katılım Araçları

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak internetin toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında giderek artan etkisi, son yıllarda onu sosyal bilimlerin ortak ilgi alanlarından biri haline getirmiştir. Tarihsel bir bakış açısı içerisinde, Margetts, bilgi teknolojilerinin kamu yönetimi içerisinde kullanımının 60'lı yıllara kadar geri götürülebileceğini, 80'li ve 90'lı yıllarda yaygınlaştığını, 2000'li yıllarla birlikte ise, bilgi teknolojilerinin yapı, süreç ve işlevleri dönüştürücü yönünün ağır bastığını ifade etmektedir. Önceki dönemlerde kamuda bilgi teknolojileri kullanımının içsel bir faktör olduğunu ve vatandaş katılımını içermediğini ifade eden Margetts, 2000'li yıllarla birlikte söz konusu teknolojilerin vatandaş katılımı için gerekli etkileşim ve iletişim kanalları barındırdığına yönelik ortaya çıkan kanının gerek toplum gerekse yönetim tarafından benimsenmeye başladığını belirtmektedir (Karkın, 2012: 49). Bu nedenle günümüzde e-demokrasi,

e-katılım, e- yönetim gibi kavramlar daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle öncelikle bu kavramların tanımını yapmak faydalı olacaktır.

Elektronik demokrasi (e-demokrasi)” kavramı; demokrasinin, demokratik kurumların ve demokratik sürecin, enformasyon ve iletişim teknolojileri araçları vasıtasıyla zenginleştirilmesini ve desteklenmesini ifade eder (Yavuzoğlu, 2017: 44). Elektronik demokrasi her bir vatandaşın demokratik sürece katılmasını sağlamak için fırsatlar vermekte ve hükümetin temsil ettiği halkın görüş, bilgi ve deneyimlerine ulaşması için yollar sunmaktadır. Macintosh e-demokrasi kavramını "bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde vatandaşlarla iletişimi arttırarak karar alma mekanizmalarına vatandaş katarak temsili demokrasiyi güçlendirmek" olarak tanımlamıştır (Aktaran: Subay, 2016: 45).

E-demokrasi, yönetilenler ile yönetenler arasında doğrudan iletişimin oluşması ve akışında önemli bir potansiyele sahip olması nedeniyle demokrasinin güvencesi olarak nitelendirilmekte; elektronik oy kullanma ve elektronik katılım yoluyla demokratik süreci genişletmede önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Kısaca e-demokrasi; siyasal katılımın önündeki engelleri kaldıracak, bilginin vatandaşlara eşit olarak yayılmasını, erişim kolaylığını, ulusal ve uluslararası yeni kamusal alanların ortaya çıkmasını, ifade özgürlüğünü ve öz yönetimi sağlayarak katılımcı ve böylece doğrudan demokrasiyi gerçekleştirecek önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda e-demokrasi, temsili sistemin iki önemli çıkmazına kesin çözüm olarak düşünülmektedir (Maraş, 2011: 132).

E-hükümet ve e-yönetişim kavramlarının, e-demokrasiden farklı bir anlama sahip olduğunu belirten Donald F. Norris; e-hükümeti, enformasyonun ve kamu hizmetinin elektronik ortamda sunulması olarak tanımlar. E-yönetişim ise, yönetimde düzenleme ve denetim faaliyetlerinin, idare ve yurttaşların elbirliğiyle yapılmasını ifade eder (Aktaran: Yavuzoğlu, 2017: 45). Buna karşın e-demokrasi; yurttaşların, enformasyon ve iletişim teknolojileri araçları vasıtasıyla, kamu kurumlarına ve memurlarına erişiminin mümkün kılınmasını ve kamuya ilişkin meselelerde siyasal katılıma olanak verilmesini ifade eder.

Son olarak e -katılım kavramını incelenecek olursa; e-katılım kavramını, e-devlet veya e-demokrasi kavramlarının bir alt başlığı olarak veya e-devlet kavramıyla eşzamanlı bir süreç olarak da değerlendirmek olanaklıdır. Bu bağlamda e-Katılım kavramı; bilişim ve iletişim teknolojileri yardımıyla vatandaşların bireysel temelde, karar alma ve uygulama işlevleri başta olmak üzere diğer siyasa yapım ve uygulama sürecine ilişkin işlev, eylem ve işlemlere yön verebilmesi sürecini çerçeveleyen bir kavramdır (Karkın, 2012: 49). Karkın'a göre; e-Katılım kavramının, vatandaş katılımını öncelikle ve özellikle bireysel tabanda desteklediğine dikkat çekilmektedir. Şöyle ki bilişim ve iletişim teknolojileri sayesinde örgütsel tabanda yapılabilecek (sivil toplum kuruluşları, çıkar grupları, siyasi partiler gibi) katılım aktivitesi bireysel temelde ve daha da önemlisi doğrudan yapılabilmektedir. Ayrıca bilişim teknolojilerinde geliştirilen yenilikler sayesinde örgütsel temelli katılım mekanizmaları da vatandaşın görüş istek ve sorunlarını tabandan alarak devlet mekanizmalarına iletebilme olanağına sahiptirler.

Bu doğrultuda Pena-Lopez, e-demokrasinin faydalarını vatandaşlar, siyasi partiler ve devlet açısından aşağıda Tablo 2.3. de görüldüğü sıralamıştır:

Tablo 2.3. E- Demokrasinin Faydaları

E-Demokrasinin Vatandaşlar Açısından Faydaları	İyi tanımlanan ve iyi yönetilen bir dijital kimliğe sahip olunması
	Politik mecliste ilk sesi çıkan kişi olma özelliğine sahip olma olasılığının bulunması
	Daha fazla demokratik katılım ve sorumluluk alma olanağının olması
	Halkla etkileşimin artması
	Katılımcı demokrasiye doğru kayılması
	Politik meseleler üzerinde tartışabilme olanağının artması
	Gündem belirlemeye katılımın mümkün hale gelmesi
	Yerel politikalara daha fazla odaklanılabilmesi
	Bilgiye birçok kaynaktan ulaşılabilmesi
E-Demokrasinin Siyasi Partiler Açısından Faydaları	Yeni kurumsal kanallara ulaşılabilmesi
	Siber politikaların ve siber aktivizmin bilgi ve iletişim teknolojilerinin yayılma yollarını değiştirmesi
	Profesyonel politikacının parti içinde ve parti ile vatandaş arasında yeni bir role sahip olması
	Halkın sorumluluklarının geliştirilmesi
E-Demokrasinin	Şeffaflığın sağlanabilmesi için daha fazla gereksinimlerin ve daha fazla araçların temin edilmesi

Devlet Açısından	Hesap verme sorumluluğunun gerçekleştirilebilmesi için daha fazla gereksinimlerin ve daha fazla araçların temin edilmesi
Faydaları	Dijital veri ve dijital faaliyetlerin daha fazla izlenebilir hale gelmesi
	Vatandaşın devletle ilgili sorularının, açık iletişim kanalları ve verileri aracılığı ile cevaplandırılabilmesi

Kaynak: Aktaran; Maraş 2011:132

Örselli'ye göre (Örselli ve Gökçe, 2008: 59-77) E-demokrasi yukarıda sayılan faydalarının yanı sıra bazı yazarlar tarafından şu şekilde eleştirilmektedir.

- E-demokrasinin aracı olan elektronik oylama yönteminin uygulanması bazı teknik ve politik sorunları da beraberinde getirmektedir. Örneğin; seçimlerin güvenliğini sağlayacak olan ve tüm dünyada geçerli olacak olan bir dijital imza uygulaması oldukça yüksek maliyetli süreçleri içermektedir.
- E-oylama uygulamasına yönelik bir diğer eleştiri ise; vatandaşların seçime katılımını artıracakları düşünülse de, vatandaşların internette yapılan bir seçime ne kadar güvenebileceği sorusunun cevaplanabilmesinin oldukça zor olmasıdır.
- Henüz kullanımı tam olarak yaygınlaşmayan tüm ülkelerde nüfusun tümü tarafından kullanılmaması, bu teknolojinin elit kesime ait bir iletişim aracı olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir. Bu bağlamda, toplumun her kesimine eşit bir şekilde ulaşmayan internet, katılımcı demokrasiyi tam anlamıyla sağlayamayacaktır.
- İnternet kullanıcıları arasında, bu teknolojiden yararlanan ve tartışma gruplarına katılıp fikir alışverişinde bulunan ve düşüncelerini açıklayan gerçek anlamda bilgisayar okuryazarı olanların oranlarının, interneti diğer amaçlarla kullananların oranına göre daha düşük olduğu düşünüldüğünde, gerçek anlamda bir adaletsizlikten bahsedilebilmektedir.
- Teknik bazı araçlar sayesinde internette dolaşanların bilgisayarlarına gönderilen ve internet kullanıcıları hakkında bazı bilgilerin ele geçirilmesini sağlayan tanımlama bilgileri güven sorunu yaratmaktadır. Bu durumda, internet kullanıcılarının ziyaret ettikleri sitelerden politik görüşleri belirlenebilmektedir. Böylelikle internet, vatandaşlar için daha şeffaf bir

hükümetin oluşturulması yerine bir ispiyon aracı olarak, denetim altında yaşayan bir toplumun oluşmasına katkıda bulunabilmektedir.

- Bilgiye erişebilenler ile erişemeyenler arasında ulusal ve uluslararası ölçekte giderek derinleşen uçurum olarak tanımlanan dijital bölünme, bilişim ve iletişim teknolojilerinin demokratik imkânlarını ciddi ölçüde sınırlandırmaktadır.

2.2.2 Yerel Yönetimlere Katılım

Katılım, temsili demokrasinin “demokratiklik” yönünden kısıtlarını aşmak üzere gelişen bir kurumdur. Ancak unutulmaması gereken konu şudur ki; katılım kavramının halkın çıkarlarına olumlu yönde etki edebilmesi ve refah seviyesini arttırabilmesi için katılım gösteren vatandaşların katılım konusu üzerinde bilgisinin olması da oldukça önemli bir meseledir. Özellikle günümüzde karmaşıklaşan ve uzmanlık gerektiren imar, ulaşım vb. birçok konuda halkın katılımının etkinliği arttırıp arttıramayacağı sürekli olarak aklın bir köşesinde durmalıdır. Bu nedenle çalışmaya, katılım mevzuuna yönelik bu şekilde bir şerh koymak suretiyle devam edilecek olursa; katılımın gerek değişen/artan demokrasi anlayışı gerekse uluslararası anlaşmalar gereğince bir zorunluluk haline gelmesi nedeniyle katılımı ve katılımı arttırmanın yolları aranmaya çalışılacaktır.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı gereğince; vatandaşların kamu işlerinin sevk ve idaresine katılma hakkının Avrupa Konseyine üye devletlerin paylaştığı demokratik bir ilke olduğu ve bu hakların en doğrudan kullanım alanının yerel düzeyde olduğu belirtilmiştir. Yine aynı Şart, vatandaşlardan oluşan meclislere, referandumlara veya vatandaşların doğrudan katılımına olanak veren öteki yöntemlere başvurabilmesi hakkına da atıfta bulunmaktadır (İnaç, 2018: 15).

Avrupa Kentsel Şartı gereğince de; yerel demokrasi, halkın doğrudan katılımının sağlanması suretiyle kentsel gelişimin temeli olarak tanımlanmıştır.

Katılım mekanizmalarını araştırmaya geçilmeden önce yukarıda da bahsedildiği üzere katılımın etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanabilmesi adına “ne için katılım” ve “kimlerle katılım?” sorularına cevap vermek gerekmektedir.

Öncelikle katılımın ne için gerekli olduğu sorusuna bakılırsa; katılım seviyesine göre farklı sonuçlar çıkacaktır. Bu doğrultuda katılım salt bilgilendirme aşamasında kalırsa çıkan sonuç ancak memnuniyet olabileceken katılım aktif katılım aşamasında yönetim seviyesine çıkarıldığında alınan karar doğrultusunda bir konsensüs ve meşruiyet sağlanacaktır.

Tablo 2.4. Katılımın Aşama ve Sonuçları

	Araç	Sonuç
Katılım	Bilgilendirme	Memnuniyet
	Görüş Alma	Etkinlik
	İstişare etme	Verimlilik
	Hesap Verme	Güvenilirlik
	Birlikte alınan kararları uygulama (Yönetişim)	Meşruiyet

Katılımın kimlerle gerçekleştirileceği sorusu ise katılımın sonucunu etkileyebilecek nitelikte önem arz etmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere yerel yönetimlerin gittikçe karmaşıklaşan ve uzmanlaşan yapısı nedeniyle katılım mekanizması ancak doğru kesimlerin karar alma sürecine dahil edilmesiyle sağlanabilir. Bunu yapabilmek için öncelikle paydaş analizi yapılarak kimlerin konuyla doğrudan ilintili olduğu kararına varılır. Daha sonra paydaşlar arasında önem sırasına binaen bir sınıflandırma yapılır ve son olarak tüm paydaşların katılımının sağlanması için çalışılır. Böylece alınan kararda hiçbir kesim dışlanmayarak etkinlik verimlilik ve meşruiyete ulaşılabilir.

Yerel yönetimlerde halkın katılımını sağlamanın birçok yolu ve yöntemi vardır. Bunlar demokratik bir yerel yönetimin tahsis edilmesi, kent konseyleri, yerel referandumlar, halk toplantıları, müzakereci toplantılar ve yasa yapımı, katılımcı komitelerin oluşturulması, yuvarlak masa toplantıları, danışma kurulları, mahalle toplantıları, açık oturumlar, planlama çemberleri, kamuoyu yoklamaları, yerel meclis toplantılarına katılma, sosyal medyanın kullanımı gibi çeşitli yollarla mümkün olmaktadır (Bayrakçı vd., 2018: 223). Çalışmanın bu bölümünde ülkemizde kullanılan veya kullanılabilecek olan bazı yerel katılım mekanizmaları ele alınacaktır.

2.2.2.1 Odak Gruplar

Odak grup görüşmeleri belirli bir tema veya görüşü tartışmak için özellikle belli bir sektör arasından seçilen ve ortaya çıkan etkileşimin veri ve sonuçlara götürdüğü niteliksel araştırma yöntemlerinden biridir (Şahsuvaroğlu ve Ekşi, 2012: 129). Odak grup toplantılarından seçilen konuların derinlemesine ele alınmasından ziyade insanların belli soru ve durumlara ne gibi tepkiler verdikleri hakkında pratik bilgiler edinmek veya ortaya yeni fikirlerin çıkmasını sağlamak amacıyla yararlanılmaktadır (Özoğuz, 2012: 63).

2.2.2.2 Vatandaş Jürileri

Bir vatandaş jürisi, gelişigüzel seçilmiş bir grup vatandaşı, ister siyasi bir gündem olsun isterse belli siyasi tercihlerin seçimi olsun, belli bir konuyu müzakere etmek üzere bir araya getirme temelinde şekillenmektedir. Müzakere; katılımcıların belli bir konuda, belli uzmanların veya belli çıkarları temsil eden seçilmiş tanıkların görüşlerini çok geniş bir biçimde dinleme olanağını vermektedir. Adil bir müzakerenin yapılmasını sağlamak amacıyla eğitilmiş kimselerden oluşan jüri üyelerine tanıkları sorgulama ve bazen ek tanık ve bilgi isteme fırsatı verilmektedir. Kendi aralarındaki müzakere işleminin ardından jüri üyeleri bir karar vermekte veya bir rapor hazırlayarak ilgililere tavsiyelerde bulunmaktadırlar. Hazırlanan bu rapor doğrultusunda, ilgili otoritenin rapor doğrultusunda harekete geçmesi veya rapora neden karşı olduğu konusunda cevap vermesi istenir. Aralarında bazı farklar olmakla birlikte vatandaş jürileri “yargı jürileri”ne benzetilebilir. Vatandaş jürileri, yargı

jürilerine benzer şekilde özel bir eğitimi olmayan ve kamu yararına önemli kararlar almayı arzu eden sayıca fazla olmayan sıradan insan gruplarından oluşmaktadır (Altınkök, 2016: 25).

2.2.2.3 Katılımcı Planlama ve Katılımcı Bütçeleme

Özellikle yerel yönetim mevzuatları gereğince imar planları, çevre politikaları ve kültürel sosyal alanlarda yapılacak olan faaliyetlerde vatandaşların görüşünün alınmasının zorunlu olduğu durumlardır. Katılımcı bütçeleme, 1980 yılından itibaren ortaya çıkan katılım araçlarından en başarılı olanlarının başında gelmektedir. Bu bütçeleme yaklaşımı ilk defa Brezilya'nın Porto Alegre kentinde uygulanmaya başlamış ve devamında bazı Latin Amerika ülkelerinde (Peru, Ekvator, Kolombiya) yaygınlaşarak Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Bugün Avrupa'da yüzden fazla şehirde katılımcı bütçeleme uygulamasına rastlanmaktadır (Çobanoğulları ve Yereli, 2017: 110)

Katılımcı bütçede temel esas hazırlanmış olan bütçenin vatandaşın onayına sunulmasından ziyade vatandaşların bütçe kalemleri üzerinde düzenleme yapmalarını esas almaktadır. Bu doğrultuda katılımcı bütçe çalışması sırasında yapılacak olan tüm faaliyet ve projeler baştan onaylanmakta halk tarafından tartışılmakta ve halk izin verdiği takdirde uygulamaya konulmaktadır. Bu nedenle esas olarak katılımcı bütçe uygulaması yukarıda bahsedilen tüm katılım türlerini kapsamakta olup vatandaşın kendi kendini yönetebilmesini sağlayan bir araçtır. Katılımcı bütçeleme sonrasında da etkin bir şeffaflık ve hesapverebilirlik gerektirdiğinden halkın denetimi sürekli olarak idarenin üzerinde olmaktadır. Burada önemli olan konu ise; katılımın niceliği ve niteliğidir. Katılımcı bütçelemenin etkin bir şekilde faydalarına ulaşabilmek için mümkün olduğunca toplumun tüm kesimlerinin bütçelemeye dahil edilmesi gerekmektedir. Katılımın verimli bir sonuca yol açabilmesi için ise katılan kesimlerin bütçe kalemleri konusunda doğru ve ayrıntılı bir biçimde bilgilendirilmesi kısacası vatandaşın neyi kabul edip neyi kabul etmediğini bilmesi gerekmektedir (Özen, Yaşa, ve Demirhan, 2016: 297).

Katılımcı bütçeleme sistemlerinde katılım iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bölgesel meclisler kurulması yoluyla vatandaşların sürekli ve düzenli bir

şekilde toplantılar yapmasının sağlanmasıdır. Bu bağlamda, bu meclisler katılımcı bütçeleme meclisleri veya bölgesel meclisler olarak adlandırılmaktadır. İkincisi, toplantıların tematik konular temelinde düzenlenmesidir. Bu açıdan, yerel sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara karşı çözüm projelerin ortaya konulması amacıyla (örneğin kentin hangi bölgesine ne büyüklükte ve hangi amaçla park yapılması yönünde bir talebin görüşülmesi gibi) yapılan toplantılarda kaynak savurganlığının önlenmesi de sağlanmaktadır (Çobanoğulları ve Yereli, 2017:119).

2.2.2.4 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda Katılım Mekanizmaları

Küreselleşme çağında yerel demokrasinin önemi sürekli ön planda tutulmuş ve yerelleşme ve kendi kendini yönetme (subsidiarite- self determination) ilkeleri gereğince yerel mevzuatlarda değişikliğe gidilmiştir. Ülkemizde de gerek küreselleşmenin etkisi gerekse doğrudan AB uyum programlarının yönlendirmesi sonucu yerel yönetim mevzuatımız katılım kavramına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. 5227 sayılı Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanununun 1. maddesine göre kanunun temel amacı “katılımcı, saydam, hesap verebilir, insan hak ve özgürlüklerini esas alan bir kamu yönetiminin oluşturulması; kamu hizmetlerinin adil, süratli, kaliteli, etkili ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi için merkezî idare ile mahallî idarelerin görev, yetki ve sorumluluklarının çağdaş kamu yönetimi ilke ve uygulamaları çerçevesinde belirlenmesi; merkezî idare teşkilâtının yeniden yapılandırılması ve kamu hizmetlerine ilişkin temel ilke ve esasları düzenlemektir” şeklinde belirlenmiştir. Böylece yurttaş odaklı ve katılımcı bir yönetim anlayışına vurgu yapılmaktadır (Eroğlu, 2000: 201).

Bu doğrultuda çalışmanın devam eden kısmında katılım mevzuuna yönelik Belediye Kanunu'nda yer alan kanun hükümleri incelenecektir.

Hemşehri Hukuku: 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 13. Maddesi gereğince “Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur.” “Belediye sınırları içinde oturan,

bulunan veya ilişiği olan her şahıs, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür.” Denilerek belediyeler ile vatandaş arasında bir hemşehri hukuku oluşturmuş ve bu doğrultuda vatandaşlara ir takım haklar ve aynı zamanda ödevler yüklemiştir. Çalışma konusu açısından bakıldığında ilgili kanun maddesi gereğince vatandaşlara verilen en önemli haklardan birisi belediye kararlarına katılım hakkıdır. İleride de görüleceği üzere yerel yönetimlere aktif katılımı engelleyen en büyük etmenlerin başında vatandaşların belediye tarafından alınan kararlara katılma hakları olduğunu bilmemeleri gelmektedir. Halbuki Belediye Kanunu'nun çeşitli yerlerinde söz konusu hakkın kullanılabilmesi ve belediye işlerinin açıklık, şeffaflık ilkelerine uygun yürütülebilmesi için bazı tedbirler alınmıştır. Belediye Kanunu gereğince açıklık ve şeffaflığın sağlanabilmesi için alınmış tedbirleri içeren kanun hükümlerine kısaca göz atacak olursak;

- **Madde 20:** Belediye meclis toplantıları halkın etkin katılımının sağlanabilmesi amacıyla halka açıktır. *“Belediye meclis toplantıları halka açıktır. Olağan toplantı yeri dışında yapılacak olan toplantının yeri ve zamanı alışılalmış usullerle belde halkına duyurulacaktır.”* Belediye kanunun çeşitli maddelerinde de bu hüküm desteklenerek toplantılara kimlerin katılabileceği de açıkça sayılmıştır bu doğrultuda Belediye Meclis toplantılarına kamu kurum ve kuruluşlarının mensupları, ilgililer, muhtarlar, öğrenciler, ev hanımları, özel sektör çalışanları, sivil toplum kuruluşlarının üyeleri kısacası tüm hemşehri dinleyici sıfatıyla katılabileceklerdir. Aynı zamanda Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü Belediye Meclisi İhtisas Komisyonu toplantılarına da katılabilecekler ve görüş bildirebileceklerdir.
- **Madde 23-24:** Belediye tarafından alınan kararlar şeffaflık ilkesi gereğince halka duyurulması gerekmektedir. *“Belediye meclisi tarafından alınan ve kesinleşen kararların özetleri yedi gün içinde uygun araçlarla halka duyurulacaktır”* Belediye meclis kararlarının yanı sıra meclis gündemleri ve

belediye meclis ihtisas komisyonlarının raporlarında isteyenlere bedel karşılığı verilebilecektir.

- **Madde 56:** Belediye başkanlarının yıl sonunda faaliyet raporlarının onaylanabilmesi için “*Belediye başkanı tarafından hazırlanacak faaliyet raporu kamuoyuna da açıklanacaktır*”
- **Madde 41:** Stratejik plan ve performans programı kapsamında Belediye başkanı, mahalli idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma planı ve programı ile varsa bölge planına uygun olarak stratejik plan ve ilgili olduğu yıl başından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar. Stratejik plan, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer
- **Madde 15:** Belediye, vatandaşların belediye hizmetleriyle ilgili görüş ve düşüncelerini tespit etmek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabilir

Mahalleler ve Mahalle Muhtarlıkları: 5393 sayılı yasa gereğince mahalleler muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetildiğini belirtmiş ve mahalle sakinlerinin katılımını ise şu şekilde belirtmiştir. “*Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek üzere görevlidir*” burada dikkat edilmesi gereken husus vatandaş katılımını gönüllülük esasına bağlanmış olmasıdır.

Belediye Kanununun 76. ve 77. Maddelerinde ise; gönüllü katılım mevzusu ayrıca açıklanmış gönüllü katılımın tanımı ise; ” Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.” şeklinde yapılmıştır. Gönüllü katılımın mekanizması olarak da 76. Madde gereğince kent konseyi oluşturulmuştur.

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde kent konseylerine olan ihtiyacın kaynağından yani demokrasi meselesinden başlanılmış, demokrasinin tarihsel süreç içerisinde kat ettiği yollar tartışılarak demokrasinin niteliği hakkında bilgi verilmeye çalışılmış, günümüz demokrasi anlayışının varılmak istenen demokrasi idealinin neresinde olduğu sorusu üzerinden yola çıkılarak günümüz demokrasinin demokratikleşmesi için gerekli olan katılım mevzusu üzerinden tezin ana konusu olan kent konseylerine ulaşılmıştır. Tezin bundan sonraki bölümünde ise kent konseylerinin içeriği ve günümüz demokrasisindeki yeri hakkında ayrıntılı bilgi verilmeye çalışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENT KONSEYLERİ

Günümüzden yaklaşık 5000 yıl önce ortaya çıkan demokrasi kavramının günümüz koşullarında katılım kavramıyla kendini gerçekleştirdiğini, katılımın ise etkinlik, verimlilik, hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda yönetim kavramıyla hayat bulduğu önceki bölümde belirtilmişti. Yönetim kavramının işlevselliği için yerel yönetim ve yerel yönetimin sağlanması için de kent konseyleri günümüz demokrasinin işlevsel araçlarından biri haline gelmiştir.

Kent konseyleri kısaca halkın yerel konularda karar alma mekanizmalarına katılımını sağlayan ve bu doğrultuda yöneten ve yönetilenleri yönetim anlayışı içerisinde bir araya getiren bir oluşumdur. Çalışmanın üçüncü bölümünde yukarıda bahsedildiği üzere demokrasi düşüncesinin bir işleyiş mekanizması olarak, kent konseylerinin işlevsel olup olmadığı konusunda inceleme yapılmaya çalışılacaktır. Bir şeyin işlevsel olup olmadığını ise; ancak o şeyin gerçek anlamda işlevinin ne olduğu veya ne olmadığı meselelerinin net bir şekilde ortaya konulması suretiyle mukayeseli olarak tartışılabilir. Bu nedenle bu bölüm içerisinde kent konseylerinin işlevselliğini tartışabilmek amacıyla kent konseyinin ne için ortaya çıktığını, kent konseylerini ortaya çıkaran tarihsel süreci ve gelişimini, kent konseylerinin ne olduğunu ortaya koyabilmek amacıyla da; kent konseylerinin yapısal yönleri incelenecektir.

3.1 Kent Konseylerini Ortaya Çıkaran Tarihsel Süreç

Sanayi devrimi sonucunda üretim oranlarının artması, dünya üzerinde görece bir refahlık sağlasa da; hızlı nüfus artışı ve kentleşme buna bağlı olarak doğal kaynakların hızla tüketimi, gerek yeni pazar arayışı gerek hammadde arayışı nedeniyle küreselleşme/sömürgeleşmede meydana gelen artış, doğal kaynakların hızla ve bilinçsizce tüketilmesine yol açmıştır.

Kalkınma amacıyla çevrenin ikinci plana atılmasıyla atıkların çevreye verdiği tahribat ve doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi küresel oranda bir çevre sorununa yol açmış, sanayileşme sonucunda köylerinde işsiz kalan insanlar kentlerde yığınlara neden olmuştur. Yaşanan bu kapitalist felaketin sonucunda toplumsal yapıda da bozulmalar yaşanmış ve sonuç olarak eşitsiz ve dengesiz bir sınıfsal yapı ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2017: 21).

Kent konseylerine varan süreç; yaşanan çevre felaketlerine ve çevre felaketlerinin yol açtığı toplumsal değişimleri önleyebilmek amacıyla sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya atılmasıyla başlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı ise kısaca; bugününün ihtiyaçlarının gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri şekilde karşılanması anlamına gelmektedir (Gürses, 2012: 76).

Sürdürülebilir kalkınma konusunda ilk adım 1972 yılında The Club Of Rome isimli bir grup araştırmacı yönetici, sanayici ve bilim adamından oluşan topluluk tarafından hazırlanan “Büyümenin Sınırları” isimli raporda dünya gündemine duyurulmuştur. Grup tarafından hazırlanan raporun sonuç cümlesinde “... eğer günümüzdeki nüfus artışı, kirlilik, yiyecek üretimi ve kaynak tüketimi aynı hızla devam ederse, önümüzdeki yüzyıl içerisinde bu gezegen büyüme sınırlarına dayanmış olacaktır” denilerek sürdürülebilir kalkınmanın gerekliliğine dikkat çekilmiştir (Gürses 2012: 77).

Sürdürülebilir kalkınma konusunda Birleşmiş Milletler, kavramın ilk ortaya atıldığı yıllardan bu yana kavramın üye ülkelerce kabul edilmesi ve çevre felaketlerinin önüne geçilmesi amacıyla birçok konferans düzenlemiştir. Düzenlenen bu konferanslar sonucunda kent konseyleri de hayat bulmuş ve sürdürülebilir

kalkınmanın yerelde sağlanabilmesi açısından kent konseylerine kilit bir rol biçilmiştir. Bu nedenle kent konseylerini ortaya çıkaran süreci ve dolayısıyla kent konseylerinin varlık sebeplerini daha iyi anlayabilmek adına Birleşmiş Milletler tarafından organize edilen toplantı ve bu toplantılar sonucu alınan kararları incelemek oldukça yararlı olacaktır.

3.1.1 Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (1972)

5 - 16 Haziran 1972 tarihleri arasında, Stockholm’de gerçekleştirilen BM İnsan Çevresi Konferansında (Stockholm Konferansı), sosyo-ekonomik yapıları ve gelişme düzeyleri farklı olan 113 ülke, “çevre” konusunda ilk defa bir araya gelmiştir (<http://www.mfa.gov.tr>, 2011). Konferans sonucunda Stockholm deklarasyonu da denilen çevreye ilişkin ilk bildiri ve buna ek olarak 86 bildiri daha yayınlanmıştır. Bildiride insan, hayvan, bitki ve doğal eko sistemin korunması amacıyla bir takım kararlar alınmıştır. Bu kararlar içerisinde ırkçılık ile mücadeleden nükleer silahların yasaklanmasına ve gelişmekte olan ülkelerin çevre programlarına dahil edilmesine kadar çeşitli alanlarda evrensel nitelikte kararlar alınmıştır. Alınan bu kararlar çevre ve kalkınmanın beraber yürütülmesi yönüne vurgu yapılan ilk kararlardır (Alada, Gürpınar, ve Budak, 2012:93). Toplantının bir diğer önemli özelliği ise; çevre sorunlarını küresel ölçekte ele alacak bir organın kurulmasına karar verilmiştir. Böylece çevre sorunlarıyla mücadele edecek kurumsal bir yapının oluşturulması amacıyla Birleşmiş Milletler’in 2997 sayılı ve 15 Aralık 1972 tarihli kararıyla Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur. UNEP daha sonra Rio de Janeiro’da düzenlenen BM Çevre ve Kalkınma Konferansının, 2002 yılında Johannesburg’da düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi ve son olarak 2005 yılındaki Dünya Zirvesi gibi programların düzenlenmesine öncülük etmiş, yapılan konferanslarda alınan kararlar ve imza altına aldığı çevre sözleşmeleri ile çevre konusunun dünya gündeminde tutulmasında kilit rol oynamıştır (Kayhan, 2013: 64).

Stockholm Konferansı, çevre konusunda yayınlanan 86 bildiri, UNEP’in kurulması, Çevre Fonu oluşturulması ve 5 Haziran’ın Dünya Çevre Günü olarak kutlanması kararları ile kapanmıştır.

3.1.2 HABİTAT I: Vancouver İnsan Yerleşimleri Konferansı (1976)

BM İnsan Yerleşimleri Programı Stockholm konferansı sonucunda kabul edilen “İnsan Hakları”, “Ekonomik ve Sosyal Kalkınma” ile “Çevrenin Korunması” üç temel ilkeyi kentleşmeye uyarlayan küresel bir yol haritası oluşturmayı amaçlamıştır (<http://www.mfa.gov.tr>, 2011). Bu toplantıda özellikle kalkınma yolundaki ülkelerin karşılaştıkları kentleşme ve konut sorunlarının çözümüne katkıda bulunabilmek ve yerleşme / iskan konularında uluslararası çapta işbirliği ve eşgüdüm sağlayabilmek amacıyla Birleşmiş Milletler Örgütünün içerisinde uzmanlaşacak bir “merkez” oluşturulması kararlaştırılarak BM Genel Kurulunun 19 Aralık 1977 tarih ve 32/167 sayılı kararı ile “Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi (Habitat)” ve “Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Komisyonu (UNCHS)” kurulmuştur.

Habitat I konferansıyla barınma ve kentleşme konuları küresel ölçekte ele alınarak özellikle az gelişmiş ülkelerde bulunan yerleşim alanlarında meydana gelen olumsuzluklar üzerinde durulmuş, önlem alınmaması halinde koşulların daha da kötüleşeceği kanaatine varılmıştır. Bu nedenle Habitat I konferansı sonucunda aşağıdaki başlıklarda çözüm önerileri sunulmuştur (Gürses, 2012: 96)

- Yerleşme Politikaları
- Yerleşme Planlaması
- Konut, Alt Yapı ve Kent Hizmetleri
- Kent Toprakları
- Kurumlar ve Yönetim
- Halkın Katılımı

Kentleşme politikalarının yanı sıra son iki başlıktan da anlaşılacağı üzere Birleşmiş Milletler yönetim ve katılım konuları üzerinde de durmuştur. Çünkü Birleşmiş Milletlere göre kentsel alanlarda meydana gelen sorunların kaynağı kötü yönetimlerdir. Bu nedenle BM, bu konferanstan sonra sadece devletlerle değil yerel yönetimler ve uluslararası kuruluşlar ile de çalışma kararı almıştır.

3.1.3 Ortak Geleceğimiz: Brundtland Raporu (1987)

Stockholm Konferansından 11 yıl sonra konferansta alınan kararların kontrol ve takibinin yapılması, bu doğrultuda küresel ölçekte çevre sorunlarının tanımlanması ve bunlara yönelik çözüm önerileri üretmek amacıyla Birleşmiş Milletler Kapsamında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu oluşturulmuştur. Komisyon uluslararası alanda tüm devletler tarafından kabul edilecek bir çevre kanunu ortaya koymak amacıyla 1987 yılına kadar titiz bir şekilde çalıştı ve 1987 yılında ortak geleceğimiz isimli raporu sundu. Dönemin Kanada Başbakanı Buntland'ın komisyon başkanı olması nedeniyle rapor onun ismiyle de anılmaktadır.

Rapor her ne kadar titiz bir çalışma sonucunda dikkatlice hazırlansa da maalesef devletler hatta Birleşmiş Milletlerin kendisi tarafından bile çıktılara yönelik gereken önem verilmemiştir (Marc, 1993: 616). Emrealp'e göre (2005: 16): Çevre ve kalkınma konularının aynı potada eritilmesi konusunda yeni bir bakış açısı getiren "Ortak Geleceğimiz" raporu, dünyada giderek ağırlık kazanmaya başlayan "katılım" konusunda ise, bekleneni vermekten uzak kalmıştır.

Raporun bir diğer önemli özelliği ise; sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımı "Sürdürülebilir kalkınma, bugünün gereksinim ve beklentilerini, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini ve beklentilerini karşılama olanaklarını tehlikeye atmaksızın karşılamaktır" şeklinde yapılmıştır (Emrealp, 2005: 16).

3.1.4 Rio/Yeryüzü Zirvesi: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (1989)

Çevreye rağmen kalkınma girişimlerinin ölümcül sonuçlara yol açması nedeniyle Stockholm Konferansı ile başlayan süreçte BM Yeryüzü Zirvesi olarak adlandırılan konferans birçok alanda bir dönüm noktası oluşturmuş ve kendisinden sonra yapılacak işlerin tanımlanmasında "Rio süreci" kavramı kullanılmaya başlamıştır. 170 ülkeden 108'sinin devlet başkanı statüsünde katıldığı, akademisyenlerden sivil toplum kuruluşlarına ve çiftçilere kadar yaklaşık 47000 insanın katıldığı Konferans, kimilerine göre savurganlıktan ibaretken kimilerine göre de bir miladı oluşturmuştur (<http://www.mfa.gov.tr>, 2011).

Stockholm Konferansından 20 yıl sonra Dünya Çevre Günü'nde toplanan konferans, Ortak Geleceğimiz başlıklı raporda yer alan çevre ve kalkınma politikalarının takibi için geniş çaplı bir birleşmeye ihtiyaç duyulması üzerine “Çevre ve kalkınma Konferansı” ve “Dünya Zirvesi” şeklinde iki aşamalı olarak düzenlenmiştir. Konferansın sonucunda, Konferansın temel çıktısı olan “Gündem 21” eylem planı ile birlikte “Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi” ve “İklimsel Değişiklikler Çerçeve Sözleşmesi” başlıklı, küresel ölçekte bağlayıcı iki metin imzaya açılmış, bağlayıcılığı olmayan “Ormanların Sürdürülebilir Yönetimi Konusundaki İlkeler Bildirimi” benimsenmiş ve Konferans’ın genel kabullerini ortaya koyan “Çevre ve Gelişme Üzerine Rio Bildirgesi” kabul edilmiştir (Emrealp 2005: 15).

Soğuk savaşın halen devam ettiği, iki kutuplu birbiri ile rekabet içinde olan ülkelerden oluşan dünya üzerinde 170 ülkenin katılım gösterdiği bir konferans düzenlenmesi oldukça başarılı ve önemli bir girişimdir. Ancak ekonomik rekabet nedeniyle konferansa katılan bütün ülkelerin mutabakata varması imkânsız gözükmemektedir üstelik bu mutabakat günümüzde dahi sağlanabilmiş değilken. Bu nedenle Rio konferansının çıktılarını incelemek çevre konusunda dünya ülkelerinin tutumları hakkında genel bir bakış açısı verebilir.

3.1.4.1 İklim Değişikliği Sözleşmesi

İklim konusunda genel kuralların, esasların yükümlülüklerin belirlendiği çerçeve bir sözleşmedir. Sözleşmenin amacı, atmosferdeki sera gazının tehlikeli olabilecek seviyenin altında tutmak olarak belirlenmiştir. Buna yönelik her ülkenin havaya saldığı gaz oranının 1990 yılı oranında sabit tutulması kararlaştırılmıştır. Ülkeler salınım oranlarını azaltmak için gerekli idari düzenlemeleri yapmakla beraber gelişmekte olan ülkelere de yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri adına mali destek sağlayacaklardır.

Sözleşme 153 ülke ve Avrupa Birliği tarafından imzalanmıştır. Ancak Türkiye sanayileşmiş ülkeler statüsüne dâhil edilmesi nedeniyle özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik oluşturulan destek donunun ek yük getireceği çekincesiyle

sözleşmeyi imzalamaktan kaçınmış daha sonra Türkiye'ye özel bir statü verilmesiyle 2004 yılında taraf olmuştur (iklim.csb.gov.tr, 2018).

3.1.4.2 Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi

Sözleşme, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde biyolojik kaynakların korunmasını, biyolojik ve genetik kaynakların izinsiz kullanımını önleyici yönde tedbirler getirilmesini ve bu amaçla alınacak tedbirler için finansman kaynağı sağlanmasını hedeflemiştir (Alada vd. 2012: 97).

Sözleşmede, bir ülke şirketinin başka bir ülkede bulunan biyolojik kaynakları kullanarak biyoteknolojik bir buluş yapması durumunda yapılan buluştan kaynaklanacak katma değer her iki ülke arasında paylaşılması hükmünü içermektedir. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri sözleşmeyi imzalamamış Japonya ve İngiltere gibi ülkelerden benzer endişeler dile getirilmiştir.

3.1.4.3 Rio Deklerasyonu

Rio deklarasyonu daha önce de belirtildiği üzere çok geniş bir katılımıla toplanmış ve halen de Birleşmiş Milletlerin en geniş katılımlı toplantısı olma özelliğini taşımaktadır. Konferansın sonunda toplantının genel ilke ve prensiplerinin yer aldığı bir bildiri yayınlanmıştır. Bildirinin ön sözünde, deklarasyonun; daha önce yayınlanan Stockholm Bildirisi üzerine inşa edileceği belirtilmiş ve bu bildiri doğrultusunda aşağıdaki ilkeler benimsenmiştir (Çevre ve Gelişim Hakkında Rio Deklarasyonu,1992.).

- Devletlerin sürdürülebilir kalkınması için uluslararası hukukun geliştirilmesi (İlke 2)
- Ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar (İlke 7)
- Kirlenen öder ilkesi (ilke 16)
- Çevresel etki değerlendirmesi (İlke 17)
- Kamuoyu bilgilendirilmesi ve katılım (İlke 10)
- Rio konferansının sonuç ve çıktılarına genel olarak değerlendirecek olursak Stockholm Konferansında temeli atılan konular üzerine inşa edildiği ancak

bunu henüz katı bir hukuk kuralları haline getiremediği üstelik çevre sözleşmelerinin dahi birçok ülke tarafından imzalanmadığı (örneğin orman sözleşmesi) gerçeği ile karşılaşılır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi soğuk savaşın halen devam ettiği bir dönemde böylesine büyük katılımlı bir toplantının gerçekleşmesi bile önemli bir adımdır. Üstelik Rio Zirvesinin etkileri ve onu izleyen yasal mevzuatlar günümüzde dahi kullanılmaktadır. Yapmış olduğum çalışma açısından değerlendirilirse; zirvede çıkan belki de en önemli sonuçlardan biri de katılım ilkesinin benimsenmesi ve Gündem 21 sayesinde kent konseylerinin temellerinin atılmış olmasıdır.

3.1.4.4 Gündem 21

Rio konferansında Sürdürülebilir Kalkınma tüm insanlığın ortak hedefi olarak belirlenmiş ve Yerel Gündem 21 ise bu hedefe ulaşmak için ilke ve eylem planlarını ortaya koyan 890 sayfalık bir rapor halinde zirvenin çıktısı olarak kabul edilmiştir (Karakuzulu 2019). Gündem 21, 21.yüzyılda kalkınma ve çevre konularının uluslararası alanda bütünleşmesini amaçlamaktadır. Uluslararası ve ulusların kendi içerisindeki eşitsizliklere, giderek artan yoksulluk, açlık, hastalıklar ve cehalete, ekosistemlerdeki kötüleşmeye dikkat çekilmektedir. Çıkış yolu olarak ise, temel gereksinimlerin karşılanması, yaşam standartlarının iyileştirilmesini, ekosistemlerin daha iyi korunması ve yönetimini ve daha güvenli bir geleceğe giden yolun yapı taşlarının döşenmesini sağlayacak küresel ortaklık kavramı gündeme getirilmektedir (Emrealp, 2005: 16).

Küresel Ortaklık kavramıyla Gündem 21, Vancouver toplantısından farklı olarak sadece devletleri değil aynı zamanda yerel yönetimleri, uluslararası organizasyonları ve sivil toplum kuruluşlarını da dâhil ederek yönetim kavramının da temellerini atmıştır (Yeşildal, 2014: 89). Böylece yoksulluk, cehalet, kentsel ve çevresel tüm sorunların odak noktası olan halk çözümün bir parçası haline getirilmeye çalışılmıştır.

Gündem 21 programı küresel anlamda yer alan sorunları ve bu sorunlara yönelik eylem planlarını dört ana başlık ve toplamda 40 bölümde bir araya getirmiştir. Bu ana başlıklar şu şekildedir.

- Sosyal ve ekonomik boyutlar
- Kalkınma için kaynakların korunması ve yönetimi
- Temel grupların rollerinin geliştirilmesi
- Uygulama araçları

Başlıkların içeriğini kısaca inceleyecek olursak; birinci bölüm kapsamında yoksullukla mücadele sürdürülebilir kalkınma ve gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir kalkınmanın hızlandırılması gibi hedefler yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin desteklenmesi için ise bir dizi ekonomik ve ticari işbirliği arayışları içine girilmiş ve bu gelişimi destekleyecek fon mekanizmaları oluşturulmuştur. Ancak oluşturulan mekanizmalar hali hazırda sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi için yeterli görülmemektedir. Bildirinin ikinci bölümünde çevre ve doğal kaynakların korunması konusunda atılacak adımları gösteren planlara yer verilmiştir. Üçüncü bölümünde ise bu adımların atılmasında kurulacak olan ortaklıklar ve sürdürülebilir kalkınmada aktif rol alacak kesimler belirlenmiştir. Ayrıca bu kısım altında her ülkenin kendi ulusal gündemlerini belirlemeleri stratejik ortaklık kapsamında mücadele edilmesini istenilmiştir. Ülkemizde de bu doğrultuda Ulusal Gündem 21, Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı ve yerel Gündem 21 planları hazırlanarak uygulamaya konulmuştur (Gürses, 2012: 107).

Rio Bildirgesinin tezin konusunu ilgilendiren Yerel Gündem 21 başlıklı planı ise ileriki kısımlarda daha geniş ve ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Çünkü Yerel Gündem 21 programı sadece çevresel niteliklere haiz bir amaçla sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi amacını taşımayıp aynı zamanda günümüz temsili demokrasinin de demokratik bir mekanizması olarak faaliyet göstermektedir. Bu nedenle bu incelemeye geçmeden önce çevre ve sürdürülebilir kalkınma mevzularının katılım boyutuna dönüşme yolculuğunu araştırmak faydalı olacaktır.

3.1.5 Rio Zirvesi Sonrası Toplanan Konferanslar

Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen Rio Zirvesine 47.000 kişi katılmıştı (www.unicankara.org.tr, 2007). Bu nedenle Rio’da düzenlenen bu konferans kimilerine göre bir savurganlıktan ibaret olsa da çalışmakta olduğum tez açısından Rio Zirvesinin üç önemli boyutu bulunmaktadır. Bunlar; sürdürülebilir kalkınma, kentsel yerleşimler ve yönetim olgusudur. Rio Zirvesinde alınan kararlar doğrultusunda bu üç konuyu kapsayan bir takım toplantılar gerçekleştirilerek Rio’da alınan kararların bir nevi yönetmelikleri çıkarılmıştır. Bu bölümde düzenlenmiş olan konferanslar tanıtılacaktır.

Rio zirvesi sonrası düzenlenen toplantılardan ilki 1993 yılında Viyana’da gerçekleşen Dünya İnsan Hakları Konferansı’dır. Bu toplantıda, Gündem 21 ile doğrudan bağlantı kurulacak şekilde, özellikle aşırı yoksulluğun ve kalkınma sorunlarının, insan haklarının tam ve etkin olarak gerçekleşmesini engellediği belirtilmekte, insan haklarının geliştirilmesinde sivil toplum kuruluşları ile işbirliğinin önemi vurgulanmakta, kadınlara, gençlere, çocuklara yönelik konulara özel ağırlık verilmektedir (Emrealp, 2005: 21).

1994 yılında Mısır’ın başkenti Kahire’de düzenlenen konferans sonucunda da Gündem 21 ‘in 5. bölümünü oluşturan “demografik dinamikler ve sürdürülebilirlik” başlığı üzerinde çalışılmıştır. Konferansta sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için nüfus artışının dengelenmesi gerektiği ve bu nedenle aile planlamasının önemi ve aile planlaması hakkında eylem planları üzerinde durulmuştur.

1995’de 117 devlet başkanının katılımıyla Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi gerçekleştirildi. Zirvede küreselleşmenin getirdiği yoksulluk ve buna bağlı olarak milletler ve insanlar arasında meydana gelen eşitsizlikler üzerinde durularak daha önceki konferanslarda alınan kararların daha bütüncül bir plana dahilinde ele alınması gerektiği benimsenmiştir.

1995 yılında ise 50.000 ‘e yakın kişinin katılımıyla Pekin’de Dördüncü Dünya Kadınlar Konferansı gerçekleştirildi (http://www.unicankara.org.tr,2007). Konferansta kadın haklarının iyileştirilmesinden kadınların toplum içerisinde eğitim, sağlık, çalışma hayatı vb birçok koşullarının cinsiyet eşitliği temelinde

çözümlemesi üzerinde çalışıldı. Konferans sonucunda adınlar için bir Haklar Beyannamesi olarak tanımlanan, 1997 BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Haziran 1999'den itibaren 163 ülke tarafından imzalandı (Emrealp 2005: 21).

3.1.6 HABİTAT II İstanbul Konferansı (1996)

Gündem 21 Bildirisinde yer alan herkes için yeterli barınma ve sürdürülebilir şehirselle kalkınma hedefleri doğrultusunda küresel bir eylem planı hazırlamak üzere toplanmıştır. Toplantının amacı insan yerleşimlerinin karşı karşıya olduğu tehditler karşısında, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla liderlerden başlamak üzere bilinç seviyesini arttırmak olarak açıklanmıştır (Gürses, 2012: 81). Toplantıda sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması iyi yönetim ağına bağlanmış bu nedenle yönetimin gerçekleştirilmesi için yerel yönetimlere daha fazla sorumluluk ve yetki verilerek sivil toplum kamu işbirliğinin sağlanması hedeflenmiştir (Yeşildal, 2014: 91). Konferans sonrasında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından Yerel Gündem 21 uygulamaları Türkiye ile eş zamanlı olarak 80'i aşkın ülkede uygulanmaya başlanmıştır (Emrealp, 2005: 23).

HABİTAT programının uygulanmasında hükümetler birinci dereceden sorumlu tutulmuş ve programın uygulanması esnasında daima yerel yönetimlerle iş birliği yapılması ve Yerel gündem 21 inisiyatifleri de dâhil olmak üzere katılımcı karar alma mekanizmalarının geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu nedenle HABİTAT 2 toplantısı Yerel Gündem 21 uygulamaları ve özellikle ülkemiz açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Türkiye'de Yerel Gündem 21 uygulamaları bu toplantı sonucu hızlandırılmıştır.

Birleşmiş Milletler Habitat programı kapsamında iki büyük kampanya yürütmektedir (www.unicankara.org.tr, 2007). Bu kampanyalar herkes için konut sorununun çözümüne yönelik olarak başlatılan Küresel Konut Mülkiyeti Güvencesi Kampanyası ve kötü yönetimden kaynaklı kentsel sorunların çözümüne yönelik Küresel Kentsel Yönetişim Kampanyası'dır.

Bu iki kampanya kapsamında aşağıdaki konularda çalışmalar yapılmaktadır (www.unicankara.org.tr, 2007).

- **En İyi Uygulamalar ve Yerel Liderlik Programı:** İçinde yaşadığımız çevrenin kurtarılması yönünde yapılan olumlu çalışmaların yaygınlaştırılması ve bu çalışmaların yerelde savunuculuğunu yapacak liderler yetiştirilmesi
- **Sürdürülebilir Kentler Programı:** Katılımcı yöntemlerin artırılmasıyla kentlerin sürdürülebilirliklerinin sağlanması hedeflenmektedir.
- **Gündem 21'in Yerelleştirilmesi:** Yerel Gündem 21 programı aracılığıyla küresel ortaklığın sadece devletler değil iyi yönetim anlayışı içerisinde tüm yerel ortaklar ile birlikte yürütülmesini amaçlamaktadır.

3.1.7 Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi(2002)

Çevre ve kalkınma terimleri 1972 yılında yapılan Stockholm toplantısında resmi dikkate kavuşurken sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk olarak 1987 yılın yayınlanan Brundtland raporunda tanımlanmıştı. 2002 yılına gelindiğinde kavram Birleşmiş Milletler tarafından vazgeçilmez bir öncelik haline gelmiş ve bu isimle bir zirve yapılma gereği duyulmuştur. Üstelik bu zirve 1992 yılında sürdürülebilir kalkınma konusunda Rio'da alınan kararların uygulanıp uygulanmadığının denetlenmesi noktasında toplanmıştır (Emrealp, 2005: 26). Zirve sonunda "Siyasi Bildiri" ve "Eylem Planı" başlıklı iki belge ortaya çıkarılmıştır. Siyasi Bildiri, sürdürülebilir kalkınmanın küresel, ulusal ve yerel boyutta gerçekleşebilmesi için ülkelerin üzerine düşen sorumlulukları açıklarken Eylem Planı'nda ise sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi için Yerel Gündem 21 uygulamalarının önemine dikkat çekilmektedir (Gürses, 2012: 82).

Sonuç olarak 1972 yılında başlayan çevre ve kalkınma ikilemi üzerinde başlayan tartışma kapsamında çevrenin korunması için sürdürülebilir kalkınma kavramı benimsenmiş, sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek için ise iyi yönetim ilkeleri kapsamında Yerel Gündem 21 uygulamaları geliştirilmiştir. Günümüzde ise yerel gündem 21, kent konseyleri çatısı altında aktif katılımı sağlamak suretiyle demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Çalışmanın şimdiki kısmında

ise özellikle Türkiye’de kent konseylerinin gelişimi ve mevcut durumları hakkında bilgi verilecektir.

3.2 Tarihsel Süreçte Yerel Gündem 21 Uygulamalarının Gelişimi

Yukarıda da bahsedildiği üzere insanoğlunun sanayileşme döneminde doğaya ve çevreye rağmen yürüttüğü amansız rekabet Dünya açısından geri dönülemez boyutlarda felakete yol açmıştır. İlk olarak 1972 yılında uluslararası düzeyde dile getirilen sürdürülebilir kalkınma kavramı; zamanla kentleşmeden, küreselmeye, çiftçilerden, çok uluslu şirketlere kadar insanoğlunun dünya üzerinde varlık gösterdiği her alanda yapılan faaliyetlerin çevresel anlamda değiştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Sürdürülebilir kalkınma kavramı üzerine yapılan çalışmalar kalkınmanın çevresel, kentsel, yönetsel ve küresel boyutlarıyla ele alınmış ve dünya genelinde bulunan açlık, yoksulluk, gelir adaletsizliği gibi olguların kötü yönetimden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. İşte bu nedenle sürdürülebilir kalkınma kavramının gerçekleşebilmesi için kalkınmadan ve bunun sonuçlarından etkilenebilecek herkesin dahil edilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Böylece 1972 yılında sürdürülebilir kalkınma kavramıyla başlayan süreç, “iyi yönetim” adı altında kadınların, gençlerin ve özellikle yerel halkların içine alındığı bir küresel ortaklığın kurulması amacına doğru evrilerek katılım kavramıyla birlikte günümüz demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. İşte Yerel Gündem 21 uygulamaları dünya genelinde bulunan küresel sorunların çözümünün ancak sorunun kaynağında çözülebileceği ve halkın sorunlarını gene halkın kendisinin çözebileceği inancıyla oluşturulmuştur. Bu doğrultuda Yerel Gündem 21’in temeli Rio Bildirgesinin 28. Bölümünde şu şekilde açıklanmıştır:

“Gündem 21 tarafından ele alınan sorunların ve bu sorunların çözümlerinin bir çoğunun kökleri yerel faaliyetlerde olduğu için, Gündem 21’in hedeflerine ulaşmasında yerel yönetimlerin katılımı ve işbirliği belirleyici bir faktör olacaktır. Çünkü; yerel otoriteler ekonomik, sosyal ve çevresel alt yapıyı inşa eder işletir ve sürdürür. Yerel çevre politikaları oluşturur denetler ve ulusal politikaların oluşturulmasına ve uygulanmasına yardımcı olur. Bu nedenle; Yerel Gündem 21 sayesinde, insanlara en yakın yönetim seviyesi olarak, sürdürülebilir kalkınmanın

sağlanabilmesi amacıyla halkın eğitilmesi, harekete geçirilmesi ve toplumsal beklentilerin karşılanması konusunda yerel gündem 21 ile hayati bir rol üstlenilecektir”

Ekonomik refahın, sosyal adaletin, çevre koruma ve geliştirmenin sağlanması için, birbirini tamamlayan ve güçlendiren amaçlara gereksinim vardır. Sürdürülebilir kentsel gelişme yaklaşımı, bu dengeli gelişime erişebilmek için, aşağıdaki temel amaçları birbiriyle bütünleştirmektedir (Karakuzulu 2019: 400).

- Kentsel alanlarda ekonomik refahı ve istihdamı güçlendirmek.
- Kentsel alanlarda eşitliği, sosyal katılımı ve kentsel yenilemeyi teşvik etmek.
- Kentsel çevreyi korumak ve geliştirmek.
- Kent yönetişimine ve yerel kapasite artırımına katkı yapmak.

Görüldüğü üzere yukarıda bahsedilen amaçlar bütünleşik bir yapıdadır. Kentsel alanlarda eşitliği ve sosyal refahı sağlamak için ekonomik refahın geliştirilmesi, ekonomik refahın geliştirilirken çevrenin korunması ve bütün bu amaçlara yönetim aracılığı ile ulaşılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda konferansa katılan tüm ülkelerin nüfusları ile istişare süreçlerini başlatmaları, yerel makamlar ile toplumu entegre etmeleri ve kadınların ve gençlerin karar alma mekanizmalarına aktif katılımlarını sağlayacak mekanizmaların oluşturmaları kararlaştırılmıştır.

1996 yılında toplanan HABİTAT 2 konferansı ile yerel yönetimler sürdürülebilir kalkınmanın baş aktörü haline gelmiş ve daha sonra düzenlenecek olan Johannesburg zirvesinde Yerel Gündem 21 uygulamaları gündem 21'in en başarılı aracı olarak kaydedilmiştir. Bunun sonucunda yerel gündem 21 uygulamaları Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 85 ülkede uygulamaya konulmuş ve yerel yönetimlerde küresel ortaklığın sağlanması amacıyla Dünya Birleşmiş Kentler Federasyonu (FMCU-UTO), Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (IULA) ve Dünya Büyükşehirler Birliği (METROPOLİS) gibi organizasyonlar aracılığıyla Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı (UCLG) oluşturulmuştur.

Yerel Gündem 21, 1992 yılından bu yana, yaklaşık 135 ülkedeki binlerce kentte uygulanmaktadır. Yerel Gündem 21 adı arka planda tutularak, aynı

sürece yönelik benzer adlar altında (“Sürdürülebilir Kentler Programı”, “Sağlıklı Kentler Programı”, vb.) yürütülen çalışmalar dikkate alındığında, bu süreçteki kent sayısı daha da artmaktadır. Görmez ‘e göre; Yerel Gündem 21’in dünya ölçeğinde, çok farklı özelliklere ve gelişme düzeylerine sahip ülkelerde uygulanmasında, “sürdürülebilir kalkınma” kavramının sosyal hakkaniyet üzerindeki vurgusunun da önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Okmen ve Görmez 2009:5). Bunun yanı sıra Yerel Gündem 21 uygulamaları Almanya, İngiltere ve İskandinav ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerin de neredeyse tamamında uygulanmaktadır. 20 Mayıs 1994’de imzaya açılan Aalborg Şartı (“Sürdürülebilirliğe Doğru Avrupa Kentler ve Kasabalar Şartı”) ve benzeri girişimler, Avrupa’da YG-21’e verilen önemi ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği’nin, aday ülkelerdeki Yerel Gündem 21 uygulamalarına da özel bir önem verdiği görülmektedir (Okmen ve Görmez 2009: 6).

3.3 Türkiye’de Yerel Gündem 21 Uygulamaları ve Kent Konseyi

Türkiye 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansında alınan kararları kabul etmiş ve Konferans sonucu oluşturulan Rio Bildirgesini onaylamıştır. Bu nedenle Gündem 21’i hayata geçirecek adımlar atmayı ve kendi Ulusal Gündem 21’ini hazırlamayı taahhüt etmiştir. Ancak Türkiye’de yerel gündem 21 uygulamaları yukarıda da bahsedildiği üzere 1996 yılında İstanbul’da gerçekleştirilen HABİTAT 2 toplantısı sonrasında başlatılmıştır. Bu doğrultuda 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın “Capacity 21” programı¹ çatısı altında Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (IULA) ve T.C. Hükümeti arasında “Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi Projesi” ortaya konmuştur. 9 ilin dahil edildiği ve ülkemizde Yerel Gündem 21 uygulamalarının birinci aşamasını oluşturulan proje 1999’da sona ermiştir. Projenin en önemli özelliği, yönetim ve Yerel Gündem 21 kavramlarının ülke gündemimize girmesidir. Projenin başarıyla uygulanmasının ardından gene Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının desteği ve Uluslararası Yerel Yönetimler Birliğinin koordinasyonu ile “Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin

¹ Capacity 21 Programı Gündem21 kararlarının tüm ülkelerde uygulanabilmesi amacıyla finansman desteği vermek amacıyla oluşturulan bir kuruluş idi.

Uygulanması Projesi” 2000 ile 2003 yılları arasında hayata geçirilmiştir. İkinci aşamada ise desantralizasyonun geliştirilerek yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve halkın ve sivil toplum kuruluşlarının karar alma mekanizmalarına aktif katılımının sağlanması amaçlanmıştır. Böylece Yerel gündem 21 Uygulamaları önce 23’e sonra 46’ya ulaşmıştır (Arar 2011: 55). Türkiye’de Yerel Gündem 21 uygulamalarının birinci ve ikinci aşaması Birleşmiş Milletler gibi küresel bir kuruluşun ülkemiz belediyeleri ile proje geliştirmesi nedeniyle Gündem 21 ruhunda yer alana “Think Global, Act Local” “Küresel düşün, Yerelde başla” mantığı çerçevesinde 2002 yılında düzenlenen Johannesburg Zirvesinde en iyi uygulama örneği olarak tanıtılmıştır.

Türkiye Yerel Gündem 21 Programı’nın üçüncü aşaması, birbirini destekleyen bir dizi projeyi içermektedir. İlk olarak, UNDP-TTF Programı’nın desteğiyle başlatılan “Türkiye’de Yerel Demokratik Yönetişimi Teşvik Amacıyla Sürdürülebilir İlişkiler Ağı Kurulması” başlıklı proje kapsamında, mevcut web sitesi etkileşimli bir yapıya kavuşacak şekilde yenilenmiş ve ülke ölçeğinde “Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı”nın oluşması sağlanmıştır (Çeker 2015: 10). Üçüncü aşamada hedeflenen çıktılardan birisi de Türkiye’nin AB’ye giriş sürecinde demokratik mekanizmaların teşviki ve güçlendirilmesidir. Bu doğrultuda Hollanda Hükümeti’nin MATRA Programı’nca desteklenen “Şeffaflık için Yerel Ortaklıklar ve İşbirliği Ağı Oluşturmada Kadınların ve Gençlerin Rolünün Güçlendirilmesi” başlıklı ikinci proje kapsamında ise, kadınların ve gençliğin yerel karar alma süreçlerine ve yerel yönetişimin tüm alanlarına katılımının artırılması yönünde çalışmalar yürütülmüştür (Lamba, 2012: 163). Üçüncü aşamanın son projesi ise “Türkiye Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı Yoluyla BM Binyıl Bildirgesi Hedefleri ve Johannesburg Uygulama Planı’nın Yerelleştirilmesi (2004-2006)” adı altında uygulamaya konulmuştur. Bu projenin, yerel yönetimlere yönelik yasal düzenlemelerde kent konseyleri ve diğer katılımcı mekanizmalara yer verilmesi konusunda etkili olması nedeniyle önemli bir yeri bulunmaktadır (Soygüzel 2012: 6).

Yerel Gündem 21 sürecinin dördüncü aşamasında “Türkiye’de Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı Kanalıyla BM Binyıl Kalkınma Hedefleri’nin Yerelleştirilmesi

Projesi” başlatılmıştır. Proje’nin temel hedefleri, ulusal ve yerel düzeylerde Binyıl Kalkınma Hedeflerinin (BKH) yerelleştirilmesi ve BKH’ye ulaşılmasının temel ve vazgeçilmez yöntemi olarak “yerel yönetim” in teşviki amacıyla, “Kentimiz BM Binyıl Kalkınma Hedeflerini Destekliyor!” başlıklı bir kampanya başlatılmıştır (Lamba 2012: 164).

Genel olarak Türkiye’de Yerel Gündem 21 uygulamalarının geliştirilmesine yönelik alınan karar Tablo 3.1 de olduğu gibi özetlenebilir.

Tablo 3.1. Mevzuatlarda Yerel Gündem 21 Uygulamaları

	KONU	TARİH / SAYI
1	“Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi” Projesi (1. Aşama)	6 Mart 1998 tarih ve 98/10618 sayılı T.C. Resmi Gazete
2	Valiliklere, kamu görevlilerinin Yerel Gündem 21 hareketini desteklemesi amacıyla İçişleri Bakanlığı tarafından gönderilen Genelge	19.03.1998 tarih ve B050MAH0750000/50042 sayılı Genelge
3	“Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi” Projesi Revizyonu	8 Şubat 1999 tarih ve 23605 sayılı T.C. Resmi Gazete
4	“Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Uygulamaya Geçirilmesi” Projesi (2. Aşama)	22 Ocak 2001 tarih ve 24295 sayılı T.C. Resmi Gazete
5	Uygulamada karşılaşılan bazı sorunların çözümüne yardımcı olmak üzere, özellikle belediyelerin bu amaç için nasıl para harcayabileceklerini belirtmek amacıyla, İçişleri Bakanlığı tarafından gönderilen Genelge	7 Kasım 2000 tarih ve B050MAH076000/409 sayılı Genelge
6	“Türkiye’de Yerel Demokratik Yönetişimi Teşvik Amacıyla Sürdürülebilir İlişkiler Ağı Kurulması” Projesi (UNDP-TTF Programı)	11 Haziran 2003 tarih ve 25135 sayılı T.C. Resmi Gazete
7	“Türkiye Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı Yoluyla BM Binyıl Bildirgesi Hedefleri ve Johannesburg Uygulama Planı’nın Yerelleştirilmesi” Projesi (3. Aşama)	12 Kasım 2003 tarih ve 25287 sayılı Resmi Gazete
8	“Türkiye’de Yerel Gündem 21 Yönetişim Ağı Kanalıyla Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri’nin Yerelleştirilmesi” Projesi (4. Aşama)	24 Nisan 2007 tarih ve 26502 sayılı T.C. Resmi Gazete
9	Yerel Gündem 21 Programı ve UCLG-MEWA’ya üyelik başvuruları ile ilgili İçişleri Bakanlığı tarafından gönderilen Genelge (Genelge 2007/75)	18/07/2007 tarih ve B.05.0.MAH.0.65.001/80000-18381 sayılı Genelge
10	“Kent Konseyleri’nin Güçlendirilmesi ve Yerel Demokratik Yönetişim Mekanizmaları Olarak İşlev Görmelerine Yönelik Eğitim ve Kapasite Geliştirme Projesi”	

Kaynak: www.bursakentkonseyi.org.tr, 2019

Sonuç olarak Dünyada Rio Bildirgesi ile başlayan Türkiye’de ise HABİTAT 2 toplantısı ile temelleri atılan yerel gündem 21 uygulamaları sonucunda kent konseylerinin temelleri atılmıştır. Bugün kent konseyleri ile katılım mekanizmasının yerel yönetimler tarafından oluşturulması bir program veya proje ile gönüllülük

esasına göre değil Belediye Kanunu'nun 76. Maddesi gereği zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle 1972 yılında "sürdürülebilir kalkınma" kavramının ortaya atılmasıyla başlayan süreç günümüzde yerel, ulusal ve küresel kuruluşlarca uygulanan/uygulanmaya çalışılan bir yapı haline gelmiştir. Bu nedenle tezin devam eden bölümünde Türkiye'deki kent konseylerinin genel durumu hakkında bilgi verilmeye çalışılacak ve olması gereken ile olan ayrımı üzerinden bir tartışma yürütülecektir.

3.4 Hukuksal, Yapısal Ve Doktrinsel Alanda Türkiye'de Kent Konseyleri

Yeni kamu yönetimi anlayışı ile birlikte açıklık şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri gereği yönetim ve katılım kavramları 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda da kendini göstermektedir. Katılım kavramı 5393 Sayılı Kanunu'nun 13,21,24,76 ve74. Maddelerinde yer almaktadır. Buna göre Belediye Kanunu'nun 13. Maddesinde hemşehri tanımı yapılarak "hemşehrilerin belediye karar ve hizmetlerine katılma hakkı" tanımlanmıştır. Ayrıca 24. Madde gereğince, muhtarlar, kamu kurumu ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve konu ile ilgili olmak kaydı ile sivil toplum kuruluşlarının meclis ihtisas komisyonu toplantılarına katılma ve görüş bildirmeleri sağlanmıştır. Kanun'un 41. Maddesi ise; stratejik planın hazırlanmasında üniversiteler, meslek odaları ve konu ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının görüşlerini almayı esas kılmıştır. Belediye kanununa yeni eklenen 77. Maddede ise; belediye hizmetlerine gönüllü katılımın yolu açılarak yerel yönetim ve vatandaş arasında hizmetlerin sunumu noktasında iş birliği yapılması hedeflenmiştir.

Değişen Belediye Kanunu'nun 76. Maddesi ile birlikte yerel gündem 21 uygulamaları kent konseyleri çatısı altında yasal bir zemine oturtularak yeni bir dönem başlatılmıştır. O zamana kadar yukarıda bahsedilen projeler kapsamında belirli il ve bölgelerde bir proje esasında uygulamaya konulan yerel gündem 21 uygulamaları tüm ülke sathında belediyelerce uygulanması zorunlu bir yapı olarak karşımıza çıkmıştır.

Esasında Yerel Gündem 21 uygulamalarının başlangıcında 06.031998 tarihli

resmi gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile; “yerel sorunların, bu sorunların nedenlerinin ve çözümüne yönelik faaliyet alanlarının belirlenmesi amacıyla yerel ilgi grupları arasındaki diyalogun geliştirilmesine yönelik bir danışma forumu şeklinde kent ölçeğinde bir katılım mekanizması oluşturulması” hedeflenmişti (Çeker, 2015). Belediye Kanunu’nun 76. Maddesi ile birlikte yerel gündem 21 uygulamaları ve kent meclisleri, danışma meclisleri gibi isimlerle kurulmuş olan yapıların da kent konseyi mevzuatına uygun hale getirilmesi istenmiş ve kent konseyleri tüm bu katılımcı mekanizmaları içinde barındıran bir çatı haline getirilerek Belediye Kanunu’nda kent konseylerinin tanımı şu şekilde yapılmıştır:

“Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır”.

Görüldüğü üzere kent konseyi tanımlamasında kente, kentlilere, çevreye ve kent yönetimine ilişkin esaslardan bahsedilmiştir. Bu doğrultuda 8.10.2016 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından Kent Konseyi yönetmeliği oluşturulmuştur.

Yönetmelik kapsamında kent konseylerinin görevi, amacı, oluşumu ve işleyişi hakkında detaylı tanımlamalar yapılmıştır. Yönetmelik içerisinde barındırdığı bazı maddelerin antidemokratik olduğu gerekçesiyle eleştirilmiş bunun üzerine birtakım değişiklikler yapılmıştır.

Yönetmelik kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım, yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışan kent konseylerinin çalışma usul ve esaslarını düzenlemek (md.1) amacıyla çıkarılmıştır.

Kent konseyleri, Yönetmelik’te, merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşehrilik hukuku çerçevesinde bulunduğu; kentin kalkınma önceliklerinin,

sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılar ile yönetim mekanizmaları (md.4) olarak tanımlanmaktadır.

Yönetmelik gereği mahalli idareler seçimlerini izleyen üç ay içerisinde Kent Konseyinin kurulması gerekirken halen birçok beldede kent konseylerinin kurulmadığı görülmektedir.

Yönetmeliğin 6. maddesinde kent konseyinin görevleri şu şekilde düzenlenmiştir (Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006):

- a) Yerel düzeyde demokratik katılımın yaygınlaştırılmasını, hemşehrilik hukuku ve ortak yaşam bilincinin geliştirilmesini, çok ortaklı ve çok aktörlü yönetim anlayışının benimsenmesini sağlamak,
- b) Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve bu konuda ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik planların hazırlanması ve uygulanmasını sağlamak,
- c) Kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturmasına katkıda bulunmak,
- d) Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirmek,
- e) Kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal ve benzeri değerlere sahip çıkmak ve geliştirmek,
- f) Kent kaynaklarının etkili, verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak,
- g) Sürdürülebilir kalkınma anlayışına dayalı kentin yaşam kalitesini geliştiren, çevreye duyarlı ve yoksulluğu giderici programları desteklemek,
- h) Sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmak,

- i) Çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak,
- j) Kent yönetiminde saydamlık, katılım, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik ilkelerinin uygulanmasına katkıda bulunmak.

Kent Konseyi Yönetmeliğinin 7. Maddesinde ise kent konseylerinin çalışma esasları şu şekilde belirtilmiştir(Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006):

- a) YG21 süreci kapsamında, kentine sahip çıkma, aktif katılım ve çözümde ortaklık ilkelerinin bütünlüğünde, kentlerin yaşanabilir bir geleceğe taşınmasına katkıda bulunmak,
- b) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin imzaladığı ve onayladığı Birleşmiş Milletler Zirveleri ile diğer uluslar arası sözleşmelerde kent ve kent yaşamına yönelik temel ilkeleri hayata geçirmek,
- c) Kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini ön planda tutmak,
- d) Kent konseyi, uluslararası gelişmeleri ve ülke koşullarını gözeterek, tarafsız bir yaklaşımla görüş ve önerilerini oluşturmak,
- e) Katılımcılığı ve ortak akla dayanan uzlaşmayı esas almak,
- f) Değişimi ve yenilikleri önceden fark ederek sonuç odaklı çalışma kültürünü benimsemektir.

Görüleceği üzere hem 5393 sayılı yasanın 76. Maddesi hem de bu yasa doğrultusunda çıkarılan yönetmelik kapsamında kent konseylerinin temel hedefi olarak kent, kentliler, çevre ve katılım konuları üzerinde odaklanılmıştır. Bu doğrultuda kent konseyi; kentin yaşanabilir hale gelmesi ve yaşam kalitesinin artırılması amacıyla; kentin hak ve hukukunun korunması, kentte yaşayan insanlar arasında hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi suretiyle sosyal dayanışma ve yardımlaşmanın artırılması, sürdürülebilir kalkınma ve çevre konularında bilinç

oluşturması ve şeffaflık ve hesap verebilirlik doğrultusunda yerelde yönetim ilkelerinin gerçekleştirilmesi fonksiyonlarını üstlenmektedir. Bu nedenle tezin sonuç bölümünde Konya Kent Konseylerinin değerlendirilmesinde ilgili konseylerin bahsedilen konular hakkındaki çalışmalarını üzerinden değerlendirme yapılacaktır. Ancak sonuç bölümüne geçmeden önce bahsi edilen hedeflerin teorik planını incelemek yararlı olacaktır.

3.4.1 Yerel Demokrasi ve Katılım Açısından Kent Konseylerinin İncelenmesi

Çalışmamın birinci bölümünde günümüz demokrasi anlayışı ve kent konseylerinin demokrasiye olan katkısını daha iyi açıklayabilmek adına demokrasi teorisine geniş bir şekilde yer verilmiştir. Bu nedenle bu bölümde demokrasinin gerekliliği tartışılmayacak olup, demokrasinin nitelikleri üzerinden kent konseylerinin demokratik hayata katkısı üzerinde durulacaktır.

İlk bölümde de bahsedildiği üzere demokrasi kavramı üzerinde henüz bir uzlaşma sağlanılmamıştır. Buna rağmen geçmişte ve günümüzde tatbik edilen tüm yönetim şekilleri ise; gerçek demokrasinin kendi yol ve yöntemleri ile bulunabileceğini iddia etmektedir.

Günümüz demokrasi anlayışı artık salt seçimlerle yetinmemekte, arzu edilen demokrasi anlayışına temsil sistemiyle varılamayacağını kabul etmektedir. Bu nedenle günümüz demokrasi anlayışı açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılım ilkeleri doğrultusunda iyi yönetim ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmektedir.

Demokrasi konusunda henüz bir tanımlama yapılamamışken yerel demokrasi konusunda kesin bir önermeye varmak da aynı derecede güçlükler içermektedir. Yerel yönetimlerin bireylerin özgürleştirilmesinde ve kurumların demokratik yönetime uygunluğunun sağlanarak demokrasi kültürünün oluşmasında birincil kuruluşlar olduğu genel kabul görse de Görmez 'e göre, yerel yönetimlerin demokrasi ile olan ilişkilerinde farklı görüşler de mevcuttur (Görmez ve Uçar Altınışik, 2011: 22). Bunlardan ilki, Tolman Simith'in görüşüne göre; yerel yönetimler gücünü geleneklerden alan, demokratik seçim ilkelerine aykırı

kurumlardır. İkincisi Langord'un demokrasi ilkelerinin (çoğunluk kuralı, eşitlik, herkese eşit setandartlar uygulama) yerel yönetim prensipleriyle çatıştığını savunan görüşüdür. Langord demorasi ile yerel yönetim birimleri arasında sebep sonuç ilişkisi bulunmadığını birinin olmadığı yerde diğerinin var olabileceğini iddia etmektedir. Demokrasi ikliminin oluşmasında yerel yönetimlerin kaçınılmaz olmadığını belirtmektedir. Demokrasi ve yerel yönetimler ilişkisi bulunmadığını savunan bu düşünürlere karşın John Stuart Mill, Tocqville gibi düşünürler ise yerel yönetimleri, demokrasinin eğitim aracı olarak görmüşlerdir. Tocquville, yerel yönetim birimlerinin özgür ulusların gerçek gücü olduğunu savunurken “ilkokulların bilime katkısı neyse, yerel meclislerin özgürlüğe katkısı odur... Bir ulus özgür bir yönetim kurabilir ancak yerel yönetim olmadan özgürlüğün ruhuna sahip olamaz” demiştir (Görmez ve Uçar Altınışik, 2011:23).

Demokrasi sadece kurumların yasalar ve yönetmelikler nezdinde demokratikleştirilmesi ile sağlanamaz. Demokrasinin teşkil edilebilmesi için onu yaşayan insanların da demokrasiyi içselleştirmesi gerekmektedir. Demokrasi kültürünün oluşmasında yerel yönetim birimleri vatandaşın siyasal yaşama katılmasındaki ilk basamak olmalarından dolayı demokrasi kültürünün oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle yerel yönetimlerde mevcut demokratik katılım, şeffaflık, hesapverebilirlik veya yolsuzluk, rüşvet, adam kayırma gibi olaylar ulusal demokrasinin uygulanmasında da kendisini gösterecektir. Bu nedenle yerel demokrasiden ayrı ve bağımsız bir ulusal demokrasi düşünülemez. Demokrasi bir bütün olarak hem kurum ve kuruluşlarda hem de kültür olarak vatandaşın zihinlerinde yaşayan bir varlıktır.

Kent konseylerinin yerel demokrasiye olan katkısına bakıldığında Kent konseyi kentin hak ve hukukunu korumakla, hemşehri bilincini oluşturarak daha yaşanabilir bir kent ve çevre oluşturmakla ve karar alma mekanizmalarına halkın katılımını sağlamakla görevlendirilmiştir. Bu bağlamda kent konseyleri yerel yönetimlerin yapacağı bütün iş ve işlemlerde kararların daha etkili ve verimli bir şekilde alınmasını sağlarken, halkın demokrasi bilincini oluşturacak ve demokrasinin kökleşmesini sağlayabilecek bir yapıdadır.

Ancak Türkiye’de birlikte yönetim anlayışı, çoğu zaman slogandan öte gidememekte, vatandaşlar için bir hayal politikacılar için ise; yerine getirilmeyen bir vaat olarak ortaya çıkmaktadır.

Belediye Kanunu her ne kadar vatandaş katılımının önünü açan maddeler ihtiva etse de gerek katılım konusunda olan bilgi ve ilgisizlik gerek katılımın sonucunun yasal düzenlemelere tabi tutulması katılım oranını düşürmektedir. Bu nedenle sadece yasal zorunluluk olarak kurulmuş olan bir kent konseyinin katılım oranını arttırması beklenemez. Bu nedenle gönüllülük esasına dayalı, bilinçli vatandaşlardan oluşan ve idareciler tarafından önemsenen bir kent konseyi katılım olgusunu yerine getirebilir. Bunun için öncelikle kent konseyinin demokratik bir şekilde oluşturulması gerekmektedir ve katılım ve katılım sonucu izleme ve denetleme yollarının açık bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Ancak bunlar sağlandığı takdirde kent konseylerinin yerel demokrasi kavramına katkısından bahsedilebilir.

Kent konseylerine yüklenen görevlerin yerine getirilmesi hususunda gerek kanun ve yönetmeliklerden gerekse uygulamadan kaynaklı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle çalışmanın son kısmına geçmeden önce kent konseylerinin genel olarak yaşadığı sıkıntıları incelemek Konya’daki kent konseylerinin incelenmesine de yardımcı olacaktır.

3.4.2 Kent Konseylerinin Yapısal ve Yönetimsel Anlamda Eksiklikleri

İstanbul’da düzenlenen HABİTAT 2 toplantısı sonrasında ülkemizde Yerel Gündem 21 uygulamaları UNDP’nin desteğiyle hız kazanmış ve çok kısa bir süre içerisinde önemli adımlar atılarak 2002 Johannesburg Zirvesi’nde en iyi uygulama projesi olarak gösterilmişti. Fakat yerel gündem 21 uygulamaları ile başarılan bu ivme kent konseyleri ile maalesef yakalanamadı. 2005’de değişen Belediye Yasası ile yasal mevzuata kavuşan kent konseyleri neredeyse 15 yıldır oluşumlarını tamamlamadı.

Hali hazırda mevcut olan kent konseylerinin büyük bir kısmı yasal zorunluluk gereği kurulmuş durumdadır. Çalışmakta olan bazı kent konseyleri muhalif kalması nedeniyle bazı kent konseyleri ise belediye, siyasi parti vb. güç odaklarının

kontrolünde bulunması nedeniyle amaçlarına uygun hareket etmemektedirler

Çalışmanın bu kısmında Türkiye’de mevcut kent konseylerinin amaçlarına uygun bir şekilde çalışmasına engel teşkil eden belli başlı sorunlar üzerinde durulacaktır. Zira benzer sorunlar Konya kent konseyleri için de geçerli mahiyettedirler.

Kent konseylerinin yapısal ve yönetsel anlamda sorunları üzerine çeşitli kentler ve kent konseyleri bazında birçok araştırma bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda ortaya çıkan sonuç ise genel olarak benzer niteliktedir. Türkiye Kent Konseyleri birliği tarafından hazırlanan “Kent Konseyleri Ulusal Raporu” ve “Sorunlar ve Beklentiler” isimli çalışmalarda Türkiye’deki kent konseylerinin genel olarak şu sorunlarından bahsedilmiştir (Soygüzel 2012: 1-35).

- Kent Konseyleri halk tarafından henüz tam anlamıyla tanınmamaktadır. Kent konseyleri çoğu zaman belediyelerin bir birimi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca kent konseylerini oluşturan kadın ve gençlik meclisleri ise sıklıkla siyasi partilerin kadın ve gençlik kolları ile karıştırılmaktadır. Böyle bir ön yargının oluşmasında yereldeki siyasi partilerin kent konseyini kontrolünde bulundurma çabaları da etkilidir ki esasında bu da kent konseylerinin başlı başına bir sorununu teşkil etmektedir. Ayrıca kent konseylerinin tanınırlığı yerel yöneticiler tarafından da eksik veya yanlış gerçekleştirilmektedir. Kent konseyine ilgisiz bir belediye başkanı konsey kararlarının uygulanmasında ve yönetmelikle belirlenmiş olan yardımların yapılmasında dahi isteksiz olabilmektedir. Halkın ve/veya yerel yöneticilerin kent konseylerine karşı ilgisiz ve bilgisiz olmaları de facto bir kurumu doğurur.
- Kent Konseylerinde kabul edilen kararların Belediye meclisleri tarafından dikkate alınmaması. Kent Konseyi Yönetmeliği’nin 14. Maddesinde “Kent konseyi genel kurulunca oluşturulan görüşler, belediye meclisinin ilk toplantısında değerlendirildikten sonra belediye tarafından kent konseyine bildirilir ve uygun araçlarla kamuoyuna duyurulur.” ibaresi yer almaktadır. Burada önemli olan nokta konsey kararlarının bağlayıcı değil tavsiye edici nitelikte olduklarına ilişkin vurgudur. Bu nedenden ötürü birçok düşünür

kent konseyi çalışmalarını havanda su dövmeye benzetmekte ve sonucu olmayan bir uğraşı olarak görmektedir. Kent konseyi kararlarının belediye meclisi tarafından önemsenmediği durumlar için herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır. Ayrıca belediye meclisi tarafından ele alınan görüşlerin takibinin zorluğu da bir diğer önemli meseledir. Kent konseylerinin denetimine ilişkin herhangi bir kesin hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle kent konseyi kararları belediye meclisi tarafından olumlu bulunsa bile kent konseyinin bunu denetleme yetkisi yoktur. Ancak yerel yönetimler üzerinde baskı kurabilmiş olan kent konseyleri denetleme vazifesini yerine getirebilmektedir. Son olarak Kent Konseyi Yönetmeliği'nce Kent Konseyi Genel Kurulu yılda iki defa toplanmaktadır. Yukarıda bahsi geçen 14. Madde'de ise "genel kurul tarafından alınan kararlar" ibaresi mevcuttur. Bu durumda kent konseyinin görüşleri senede sadece iki defa belediye meclisine sunulabilmektedir. Üstelik senede iki defa yapılan genel kurulların büyük kısmı yürütme kurulunun seçilmesine yönelik olarak toplanmaktadır.

- Kent konseylerinin belediye ile olan ilişkileri de konsey açısından sorun oluşturabilecek şekildedir. Kent konseyinin belediye ile olan ilişkileri çeşitli şekillerde cereyan edebilir. Örneğin kent konseyi ile belediye arasında organik bir bağ varsa yani kent konseyi başkanının belediye başkanı veya yardımcısı olması, genel sekreter veya çalışanlarının ise; belediye çalışanları arasından seçilmesi durumlarında kent konseyi ile belediye arasında organik bir bağ kurulmuş olur. Bu durum hem iyi hem de kötü sonuçlara yol açabilmektedir. Eğer belediye başkanı kent konseyi tarafından alınan kararları önemsiyorsa alınan kararların uygulanmasında daha istekli olacaktır. Bu nedenle konsey çalışmalarını daha rahat ve etkili bir şekilde yürütebilecektir. Fakat belediye başkanının kent konseyini önemsemediği durumlarda kent konseyi çalışmaları sürekli geri planda tutulacaktır. Ayrıca kent konseyi başkanının belediye başkanı olması durumunda kent konseyinin denetim fonksiyonu da sakat hale gelecektir. Bu durumda belediye başkanından kent konseyi başkanı olarak kendi iş ve eylemlerini denetlemesi beklenecektir. Kent konseyi ile belediye arasında zaman zaman çatışmalar yaşanabilmektedir. Ülkemizde bu çatışmaların içeriği genel olarak kent

konseyi yönetimi ile belediye başkanının farklı siyasi düşüncelere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu tür durumlarda kent konseyleri denetim fonksiyonlarına ağırlık vermektedirler. Ancak belediye tarafından desteklenmeyen bir kent konseyinin diğer alanlarda proje geliştirmesi ise güçleşmektedir. Belediye başkanı ile kent konseyi yönetiminin aynı siyasi tabana ait olduğu durumlarda da kent konseyi denetim fonksiyonunu göz ardı ederken daha çok proje odaklı çalışmaktadır.

- Kent konseylerinin en büyük sorunlarından birisi de tüzel kişiliğinin olmaması ve kendine ait bir bütçesinin bulunmamasıdır. Kent Konseyi Yönetmeliğinin 16. Maddesinde “ Belediyeler kent konseylerine, bütçelerinde ödenek ayırmak suretiyle ayni ve nakdi yardım yapar ve destek sağlar.” Denilmektedir. Ancak yapılacak olan yardımın miktarı ve içeriğine yönelik bir miktar belirtilmemiştir. Bu nedenle kent konseyine yapılacak olan yardım tamamen yerel yöneticilerin inisiyatifime bırakılmıştır. Aslına bakılırsa kent konseylerinin bağımsızlığını engelleyen en büyük etmenlerden biri kendisinin kullanımına verilen bir bütçesinin olmamasıdır. Bu durum kent konseylerini belediyeye bağımlı hale getirmektedir. Kent konseylerinin tüzel kişiliğinin olmaması ise özellikle kent konseyi tarafından yapılacak proje anlaşma ve mutabakatlarda kent konseyi önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Yedi kişinin bir araya gelmesiyle kurulmuş olan derneklerin bile tüzel kişiliği ve kendi inisiyatifinde olan bir bütçesi varken tüm hemşehrilere yönelik kurulan kent konseylerinin tüzel kişiliğinin olmaması büyük bir eksikliklerdir.
- Kent konseyleri bilgi birikimi üzerine değil her gelen yönetimle yeniden yapılanmaktadır. Türkiye Kent Konseyleri Birliği tarafından yapılan araştırmaya göre kent konseylerinin en büyük sorunlarından biri konseylerin yönetmelik hükümlerine göre yönetilmemesi olarak tespit edilmiştir(Yavuz 2016:9). Kent konseylerinin iş ve işlemlerinin denetimi ve takibi yapılamamaktadır. Birçok kent konseyi raporlama, dosyalama, yapılan çalışmalara yönelik bilgi ve belgelerin gelecek yönetimlere aktarılması konusunda hiçbir çalışma yapmamaktadır. Hatta bu çalışma sırasında kurulmuş olan bazı kent konseylerinin ne zaman kurulduğuna yönelik bilgiler dahi edinilememiştir. Çalışmakta olan kent konseyleri sanki her gelen

yönetimle tekrardan kurulmuş gibi gözükmektedir. Ayrıca kent konseyleri arasında da yeterli bir iletişim mevcut değildir. Hatta resmi bir iletişim kanalı yoktur. Aynı ildeki konseyler arasında bile iletişim ancak ikili ilişkiler aracılığıyla sağlanmaktadır.

- Kent konseylerine demokrasinin tesisinden hemşehrilik bilincinin oluşturulmasına, sürdürülebilir kalkınmadan küresel amaç birliğine kadar çok önemli görev ve sorumluluklar tanımlanmıştır. Ancak bu sorumluluklarını yerel yönetimlerin bahşedeceği yardım ve yerelde bulunan bir avuç gönüllü ile yerine getirmesi beklenmektedir. Bu nedenle ülkemizdeki kent konseyleri tabiri caizse daldan dala sürüklenmektedir. Kimi konseyler salt sivil toplum mantığıyla proje odaklı çalışırken, kimi konseyler belediye açısından yaptırım olmayan kararlarını takip etme derdindedirler. Bu nedenle yukarıda bahsedildiği üzere her kent konseyinin birbirine benzeyen yapısal ve yönetsel kaynaklı sorunları olduğu gibi yerel dinamiklerden kaynaklı olarak her kent konseyinin kendine özgü sorunları da mevcuttur.

Çalışmanın son bölümünde ise Konya ilinde mevcut kent konseylerinin işlevselliği araştırılacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KONYA BÜYÜKŞEHİR VE İLÇELERİNDE KENT KONSEYİ ARAŞTIRMASI

1992 yılında düzenlenen Rio Konferansından 5 yıl önce Büyükşehir belediyesi statüsüne kavuşan Konya ili, 31 ilçeden oluşmakta ve yüz ölçümü bakımından Türkiye'nin en büyük ili konumundadır. İki buçuk milyona yakın nüfusu ile Konya, Türkiye'de en kalabalık yedinci il sıralamasındadır.

2014 yerel seçimleri sonrasında Büyükşehir belediyesi sınırlarının il mülki sınırları olarak düzenlenmesi ve belde belediyelerinin kapanarak ilçe belediyelerine bağlanmasıyla birlikte büyükşehir ve ilçe belediyelerinin idari ve yönetsel sorumlulukları da çoğalmıştır. Yerellik ilkesi gereği hizmete en yakın birimin ihtiyaçları karşılaması esas alınsa da mer-i kanunlarla yerelde yürütülmesi planlanan hizmetler büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında paylaştırılmıştır. Bu durumlarda Konya'da nüfusu 10.000 leri bulan birçok belde belediyesi kapatılarak mahalle statüsüne dönüştürülmüştür. Subsidiarite ilkesi açısından düşünüldüğünde bu durumun hizmetlerin zamanında, etkin ve verimli bir şekilde çözülmesini zorlaştıracağı tahmin edilebilir.

Çalışmanın birinci bölümünde de bahsedildiği üzere gerek nüfusun artması gerekse işlerin karmaşıklaşması gibi etmenler doğrudan demokrasinin tesis edilmesi önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu sebepler, Konya ili açısından düşünüldüğünde de geçerliliğini korumaktadır. Konya ili fiziki coğrafyası itibari ile çok büyük bir alan üzerine kurulması nedeni ile yerel yönetimlerin de hizmet götürmesi gereken alanlar oldukça geniştir. Bu nedenle hizmetlerin etkin ve hızlı bir şekilde sunumunda sivil toplum kuruluşlarının ve özellikle bu doğrultuda kent konseylerinin üzerine önemli bir görev düşmektedir.

Çalışmanın son kısmında Konya Büyükşehir ve 31 ilçe belediyesi üzerinde faaliyet gösteren kent konseylerinin işlevselliği incelenecektir.

4.1 Araştırmanın Amacı

Bu tezin amacı, Konya Büyükşehir ve ilçe belediyelerinde bulunan kent konseylerinin işlevsel bir şekilde görevlerini yerine getirip getirmediğini araştırmaktır.

4.2 Araştırmanın Önemi

Vatandaşların karar alma süreçlerine katılımı günden güne artmaktadır. Ancak bu katılımın hangi boyutta olduğu katılımın karar alma sürecini etkileyip etkilemediği veya katılımın vatandaşın lehine sonlanıp sonlanmadığı önemli olan konulardandır. Kent konseyleri, açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri gereğince yerel yönetimlerde vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını sağlayabilecekleri yasa ve mevzuatlarla düzenlenmiş bir platformdur. Ancak yasal mevzuat gereği birçok kent konseyi, yerel yönetimlerce bir yükümlülük olarak görülmekte ve bu nedenle kent konseylerinin kuruluş amaç ve felsefesinden uzaklaşmaktadır. Bu çalışmada; kent konseylerinin kuruluş ilkeleri doğrultusunda yerine getirmesi gereken fonksiyonlar tespit edilerek bu fonksiyonları gerçekleştirmedeki engellerin neler olduğunun tespiti yapılacak bu engellere bir çözüm önerisi sunmaya çalışılacaktır.

4.3 Araştırmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında Konya Büyükşehir ve 31 ilçe belediyeleri üzerinde kent konseylerinin bulunup bulunmadığı, belediyenin katılım olgusu üzerine yaptığı çalışmaları, bütçe ve stratejik plan oluşturulmasında vatandaş katılımının sağlanıp sağlanmadığı gibi konular incelenmiştir. Ayrıca Kent konseyi bulunan ilçelerde kent konseyinin aktif olarak çalışması, konsey kararlarının belediye meclisince gündeme alınması ve uygulanması, konsey faaliyetlerinin ilgili yönetmelik kapsamında yürütülmesi ve yaşanan sorunlar üzerinde incelemeler yapılmıştır.

Bu bağlamda nitel bir araştırma metodu kullanılarak Konya büyükşehir ve 31 ilçe belediyesi ile telefon, e-posta gibi araçlar ve yüz yüze gerçekleştirilen mülakatlar sonucunda, belediye başkan yardımcısı, belediye personeli, kent konseyi başkanı, gençlik meclisi başkanı, ve genel kurul üyeleri düzeyinde toplamda 18 kişi ile

görülmüştür. Görüşülen kişilerin bilgilerinin gizliliği açısından görüşmeciler aşağıdaki şekilde kodlanmıştır.

- G1: Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi
- G2: Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi
- G3: Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi
- G4: Kent Konseyi Çalışma Grubu Üyesi
- G5: Belediye Personeli
- G6: Kaymakamlık Personeli
- G7: Konsey Eski Üyesi
- G8: Belediye Personeli
- G9: Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi
- G10: Belediye Personeli
- G11: Belediye Personeli
- G12: Gençlik Meclisi Yürütme Kurulu Üyesi
- G13: Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi
- G14: Belediye Personeli
- G15: Belediye Personeli
- G16: Gençlik Meclisi Yürütme Kurulu Üyesi
- G17: Sivil Toplum Kuruluşu Gönüllüsü
- G18: Belediye Personeli
- G19: Belediye Personeli

Yapılan görüşmelerde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Konseyin kuruluş tarihi, üye sayısı ve kurumsal bilgileri,
- Konsey çalışmalarının kent konseyi yönetmeliklerine uygun yürütülüp yürütülmediği,
- Konsey tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin içerik ve kapsamı,
- Kent konseyi genel kurulunda alınan kararların belediye meclisince görüşülüp görüşülmediği,
- Kent konseylerinin işlevselliğine yönelik fikir ve öneriler,

Konsey hakkında genel bilgiler: Bu kısım da görüşülen kişilere konsey hakkında kuruluş tarihi, üye sayısı ve yürütülen çalışmalar hakkında sorular sorulmuştur. Konseyin kuruluş tarihi konsey çalışmalarının kurumsal bir yapı içerisinde gerçekleşip gerçekleşmediğini öğrenmek amacıyla sorulmuştur. Kent konseyleri vatandaşları, sivil toplum kuruluşlarını ve kamu idaresini bir araya getiren bir çatıdır. Ayrıca Belediye Kanunu'nun 76. Maddesinde kent konseyine hemşehrilik bilincinin arttırılması şeklinde bir görev tanımı yapılmıştır. Bu nedenle konseyin olabildiğince tüm kesimlerin katılımına açık olması gerekmektedir. Bu nedenle çalışma içerisinde konsey çalışmalarına katılan üye sayısı sorulmuştur. Birinci kısım içerisinde son olarak konseyin hangi faaliyetlere yoğunluk verdiğini anlayabilmek ve katılımcının konsey hakkında bilgi ve görüşlerini alabilmek amacıyla konsey tarafından yürütülen çalışmaların içeriği hakkında sorular sorulmuştur. Burada konsey tarafından yürütülen faaliyetlerin değerlendirilmesi suretiyle konseyin, kent konseylerinin amacına uygun olarak çalışıp çalışmadığını değerlendirebilmek amaçlanmıştır.

Görüşmenin ikinci kısmı, konsey çalışmalarının kent konseyi yönetmeliğine uygun olarak yönetilip yönetilmediğini öğrenmek amacıyla sorulan sorulardan meydana gelmektedir. Bu soruların sorulmasındaki temel amaç, hem konseyin kurumsal bir şekilde çalışıp çalışmadığını öğrenmek hem de kent konseyi yönetmeliğinin uygulamada aksayan yanlarını tespit edebilmektir. Bu bağlamda katılımcılara genel kurul, yürütme kurulu ve bunların teşekkülü, meclisler ve çalışma grupları hakkında sorular yöneltmiştir.

Kent konseyi yönetmeliği gereğince genel kurulda alınan kararlar belediye meclisi tarafından dikkate alınması gerekmektedir. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere bu konuda belediye meclisinin her hangi bir bağlayıcılığı yoktur. Bu durum kent konseyi çalışmalarını önemsiz ve etkisiz hale getirebilmekte ve alınan kararlar belediye tarafından göz ardı edilebilmektedir. Bu nedenle bu kısımda kent konseyi kararlarının belediye meclisi tarafından görüşülüp görüşülmediği sorulmuş ve görüşüldü ise belediye tarafından uygulanıp uygulanmadığı araştırılmıştır. Bu

noktada kent konseyi kararlarının uygulanabilir nitelikte olup olmadığı da göz önünde bulundurulmuştur.

4.4. Araştırma Bulguları

Yapılan görüşmelerde katılımcıların kent konseyi çalışmaları hakkında bilgi vermeleri konusunda istekli oldukları ancak belediye meclis kararları ve bütçe uygulamaları konusunda bilgi vermekten kaçındıkları tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan görüşmelerin bir çoğunda kent konseyine ilişkin belgelere ulaşılamamıştır. Bunun nedeni birçok konseyin bu belgeleri arşivlememesinden; arşiv çalışması yapan belediyelerin ise bunları paylaşmak istememesinden kaynaklanmaktadır.

Yapılan görüşmeler neticesinde Konya Büyükşehir ve ilçe belediyelerinde kent konseylerine ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir.

4.4.1 Kent Konseyi Olmayan Belediyeler

Ahırlı, Akören, Akşehir, Altınekin, Bozkır, Cihanbeyli, Çeltik, Çumra, Derbent, Derebucak, Doğanhisar, Emirgazi, Ereğli, Güneysınır, Hadim, Halkapınar, Hüyük, Ilgın, Kadınhanı, Kulu, Sarayönü, Taşkent, Tuzlukçu, Yalılıyük ve Yunak İlçelerinde kent konseyi bulunmamaktadır. Bu ilçelerden Akşehir, Çumra ve Ereğli’de önceki dönemlerde kent konseyi çalışması yapılmış olsa da hali hazırda aktif bir şekilde faaliyet göstermemektedir.

Kent konseyi bulunmayan ilçelerin internet siteleri ve stratejik planları üzerinde yapılan inceleme ve belediye yetkilileri ile yapılan görüşmelerde katılım konusunun kent konseyi dışında bir araçla da karşılanmadığı tespit edilmiştir. Ancak belediyelerin tamamına yakınında “beyaz masa” veya halkla ilişkiler kanalıyla sorun ve taleplerin toplandığı tespit edilmiştir. Ayrıca Bozkır, Cihanbeyli gibi belediyeler meclis gündem ve kararlarını belediye internet sitesi üzerinden duyurmaktadır.

4.4.2 Kent Konseyi Kurulmuş Olan Belediyeler

Konya’da hali hazırda Büyükşehir Belediyesi ile Beyşehir, Karatay, Selçuklu, Meram ilçelerinde kent konseyleri faaliyet yürütülmektedir. Akşehir ve Çatalhöyük

Kent konseyleri ise önceki dönemlerde faaliyet gösterse de günümüzde aktif olarak çalışma yürütmemektedirler.

Çalışma içerisinde kent konseylerinin incelenmesi; karşılaşılan sorunlara göre bir sıralandırma yapılarak gerçekleştirilmiştir.

4.4.2.1. Akşehir Kent Konseyi

Önceki dönemlerde faaliyet gösterip şu an aktif olarak çalışma yapmayan kent konseylerinden birisi de Akşehir Kent Konseyidir. 2009 yılında kurulup yaklaşık 2015 yılına kadar aktif olarak çalışan kent konseyinde G1 kodlu görüşmeci ve G2 kodlu görüşmeci ile yapılan mülakatta; konseyin kapanma nedeni, her ikisi tarafından da bütçe kısıtı olarak belirtilmiştir. G2 kodlu görüşmeci yapılmak istenen projelerin Belediye tarafından bütçe olmadığı gerekçesi ile desteklenmediğini belirtmiştir. Konsey'in denetim ve katılım gibi faaliyetlerini neden yerine getirmediği sorusu üzerine ilgili görüşmeciler; Kent konseyi ile belediye arasında hiçbir gerilim olmamasına rağmen Belediye yönetiminin eleştirilerden hoşlanmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

Konsey tarafından sunulan projelerin maliyeti konusunda taraflardan cevap alınamamıştır. İlçe de yer alan haber siteleri ve Belediye internet sitesi üzerinde yapılan incelemede Kent Konseyi'nin ÖSYM tarafından yapılan sınavların Akşehir'de de düzenlenmesine yönelik bir çalışma başlattığı ve zaman zaman Belediye başkanı tarafından konsey üyelerinin belediye hizmet ve yatırımları konusunda bilgilendirildiği tespit edilmiştir (iha.com.tr, 2013). Bu doğrultuda konsey çalışmaları sırasında da katılım olgusunun gerçekleştiğine dair bir kanıt bulunamamıştır.

137 kurum ve kuruluşun bir araya gelmesiyle oluşturulan genel kurulda Kent konseyinin amaç ve ilkeleri şu şekilde belirlenmiştir;

“Akşehir kent yaşamında kent kimliğini, kent vizyonunu kent kültürünü ve kentte yaşayanların bilincini geliştirmek. Kentin hak ve hukukunu korumak. Sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma, ve dayanışma

saydamlık, hesap sorma, hesap verme, birlikte yönetim ilkelerini hayata geçirmek. Yerinden yönetim ilkelerine ve demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti anlayışına katkıda bulunmaktır. Akşehir kent konseyi aşağıdaki ilkeler temelinde çalışmalarını sürdürecektir. YG21 süreci kapsamında, kentine sahip çıkma, aktif katılım ve çözümde ortaklık ilkelerinin bütünlüğünde kentlerin yaşanabilir bir geleceğe taşınmasına katkıda bulunmak. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin imzaladığı ve onayladığı Birleşmiş Milletler zirveleri ile diğer uluslararası sözleşmelerde kent ve kent yaşamına yönelik temel ilkeleri hayata geçirmek. Kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinde yönetim ilkelerini ön planda tutmak. Uluslararası gelişmeleri ve ülke koşullarını gözeterek, tarafsız bir yaklaşımla görüş ve önerilerini oluşturmak. Katılımcılığı ve ortak akla dayanan uzlaşmayı esas almak. Değişimi ve yenilikleri önceden fark ederek sonuç odaklı çalışma kültürünü benimsemek ve YG21: BM Rİo yeryüzü zirvesinde 21. yüzyılın gündemini belirleyen eylem planının tümünü uygulamak olarak belirlenmiştir” (<http://www.istasyongazetesi.com>, 2012).

Görüldüğü üzere Akşehir Kent Konseyi tarafından belirtilen amaç ve vizyonu ile Kent Konseyi Yönetmeliğinin 7. Maddesi'nde belirlenen hedefler birebir uyumaktadır. Ayrıca Yerel Gündem 21 Programı'ndan da bahsedilerek Yerel Gündem 21 Eylem Planı'na uymayı taahhüt etmişlerdir. Özellikle konsey genel kurulunun ilçede bulunan 137 sivil toplum kuruluşunun katılımıyla gerçekleştirilmesi kent konseyinin katılım konusunda vizyonunu yerine getirmesinde büyük bir artı sağlayabilirdi. Ancak Konsey'in kuruluş aşamasında kent konseylerinin vizyon ve misyonlarına uyulduğu görülse de yapılan görüşmeler neticesinde yukarıda belirlenen kriterlerin Konsey Genel Sekreteri ve dönemin Kent Konseyi Başkanı tarafından hazırlandığı bilgisine ulaşılmıştır. Burada önemli olan nokta şudur; yukarıda bahsedilen kararlar Kent Konseyi oluşumunda görevli kişilerin (Genel Sekreter) düşüncesinden ibaret olup olmadığıdır. Ayrıca Akşehir Kent Konseyi tarafından yukarıdaki ilkeler doğrultusunda herhangi bir çalışma da yapılmamıştır. Yapılacak olan projeler için bütçe kısıtı nedeniyle konsey çalışmalarının

yürütülmediği belirtilse de Konseyin, karar alma mekanizmalarına katılımı ve denetleme fonksiyonlarını yerine getirmesi önünde engel teşkil edebilecek bir mazeret değildir. Bu nedenle Akşehir Kent Konseyi hakkında; Kent Konseyi Belediye Kanunu'nun 76. Maddesi gereği kurulması zorunlu bir yapı olarak görülmüş ve bu nedenle belediye tarafından görevlendirilen kişi tarafından uygulanan belli bir program dahilinde uygulanması gereken iş ve işlemler (seçimler, genel kurul toplantıları vb.) yapılmıştır denilebilir.

4.4.2.2 Beyşehir Kent Konseyi

2008 yılında gündeme gelen Beyşehir Kent Konseyi'nin hayata geçirilmesi ancak 31 Mart 2019 seçimleri sonrasında göreve gelen Belediye Başkanı Adil BAYINDIR ile mümkün olabilmektedir. Yapılan Araştırmada BAYINDIR'ın kent konseyine büyük bir önem verdiği gözlemlenmektedir. Konsey çalışmalarının yürütülmesi için bir sekreteryaya kurulmuş ve kent konseyi binası tahsis edilmiştir. Taşra ilçeleri arasında sadece Beyşehir Kent Konseyi'nin kendine ait bir binası bulunmakta ve bu binanın giderleri Belediye tarafından karşılanmaktadır.

Yukarıdaki bölümlerde de bahsedildiği üzere Belediye yönetiminin kent konseyi hakkında düşünceleri, konsey çalışmaları üzerinde doğrudan etkilidir. Bu durum Beyşehir'de olumlu bir yönde seyir etmektedir. BAYINDIR'a göre Kent Konseyleri: *“Kent vizyonu ve hemşehrilik katılımının yaygınlaştırılması, ortak yaşama bilincinin geliştirilmesi, kente ilişkin temel stratejilerin belirlenmesi, kent kaynaklarının etkin kullanılması, kentin tarihi, kültürel, sosyal değerlerine sahip çıkılması, çok ortaklı ve çok aktörlü yönetim anlayışının benimsenmesinin sağlanması ve hesap vermek ve hesap sormak sorabilmek adına kentler için vazgeçilmez bir sivil toplum kuruluşu”* olarak tarif edilmektedir (<https://habertürk.com>, 2019).

Beyşehir Belediye yönetimi tarafından kent konseyine önem verildiği yapılan açıklama ve yürütülen faaliyetlerden de izlenebilmektedir. Beyşehir Belediyesi iletişim kanalları üzerinden canlı olarak yayımlanan kent konseyi genel kurulunda Beyşehir Belediye Başkanı “ Lafla, kağıt üzerinde değil birlikte iyi şeyler

yapılabilecek bir Kent Konseyi” kurmayı hedeflediklerini belirtmiştir. Bu doğrultuda Beyşehir Kent Konseyi Genel Kurulu’nda 21 adet çalışma grubu kurulmuştur. Genel kurula gelen katılımcıların talebiyle Beyşehir Gölü için ayrı bir çalışma grubu kurulmasına karar verilmiştir.

G3 kodlu görüşmeci ile yapılan görüşmede çalışma gruplarının oluşturulmaya başlandığı meclislerin ise; kendi genel kurullarını yapmaları için bir takvim belirlediğini belirtmiştir. Yapılan görüşmede Beyşehir Kent Konseyi’nin kuruluşuna Beyşehir de bulunan bütün siyasi parti ilçe başkanlarının, kamu kurum ve kuruluşlarının ve şehrin önde gelen sivil toplum kuruluşu olan Beyşehir Vakfı başta olmak üzere sivil toplum kuruluşlarının katılımının sağlandığı ifade edilmiştir.

Beyşehir Kent Konseyinin daha aktif şekilde çalışabilmesi için kadın, genç ve engelli meclislerinin yanı sıra muhtarlar ve üniversite meclisi kurulacağı belirtilmiştir. G4 kodlu görüşmeci ile yapılan görüşmede, gönüllü avukatlardan oluşturulan “Uzlaşma Çalışma Grubu” tarafından, vatandaşlar arasında meydana gelen anlaşmazlıkların çözümünde ücretsiz olarak danışma hizmeti verileceği belirtilmiştir. Çalışmalarına Belediye Başkanı Adil BAYINDIR’ın da katıldığı “Medya Çalışma Grubu” Başkanı Yüksel LALE tarafından verilen teklif üzerine; Beyşehir dışından yaşayan tüm Beyşehirli bilim adamı, bürokrat, siyasetçi ve sanatçılardan oluşan bir almanak oluşturulması teklifi üzerine Beyşehir belediyesi tarafından personel görevlendirmesi yapılarak çalışmalara başlanmıştır. Ayrıca Beyşehir dışında öğrenim gören Beyşehirli Üniversite öğrencilerinin bilgilerinin de toplanacağı almanakta bu öğrencilerden ihtiyaç sahibi olanlar ile Beyşehir’de yaşayan hayırseverler buluşturularak bu öğrencilere burs bağlanacağı belirtilmiştir (<http://beysehir.bel.tr>, 2019).

Görüldüğü üzere Beyşehir Kent Konseyi, Belediye yönetimi tarafından desteklenmekte ve çalışmaları Belediye Başkanı Adil BAYINDIR tarafından bizzat takip edilmektedir. Bu nedenle yapılan görüşmede herhangi olumsuz bir durumla karşılaşmamıştır. Ayrıca yapılan çalışmalar ilgili yönetmeliklere göre titizlikle yürütüldüğü tespit edilmiştir.

Beyşehir Kent Konseyi, Belediye Başkanı'nın bağımsız olarak belediye seçimlerini kazanması nedeniyle ayrı bir önem taşıdığı söylenebilir. Şöyle ki; Belediye Başkanı'nın bağımsız olması nedeniyle Belediye Meclisi'nde çalışmalarını destekleyecek bir grubunun olmadığı düşünülebilir. Bu nedenle Başkan, alınacak olan kararlarda güçlü bir muhalefet ile karşılaşması muhtemeldir. Bu açıdan bakıldığında Beyşehir Kent Konseyi, vatandaşın alınan kararlara doğrudan katılımı konusunda Beyşehir Belediye Meclisi'ne bir alternatif olarak ön plana çıkartılabilir. Bu şekilde Belediye Başkanı'nın yapacak olduğu hizmetlerde bir kamuoyu oluşturularak kent konseyinin olurunun alması dahilinde; Belediye Meclisi tarafından da destekleneceği düşünülebilir.

4.4.2.3 Çatalhöyük Kent Konseyi

Kent konseyi olmayan ilçelerden birisi de Çumra İlçesidir. G5 kodlu görüşmeci ile yapılan görüşmede; Çumra'da ilk defa 2006 yılında kaymakamlık önderliğinde bir kent konseyi kurulduğu ancak bu konseyin tek bir toplantı ile sınırlı kaldığı belirtilmiştir. G5 kodlu görüşmeci, 2015 yılında Kent konseyi genel kurulu yapıldığını ve bu genel kurulda kent konseyi yürütme kurulu ve çalışma yönergesi belirtmiştir. G6 kodlu görüşmeci ile yapılan mülakatta Kent Konseyi'nin kurulduğu tarihte Çumra Kaymakamlığı Vakıf ve Dernekler bürosuna kayıtlı 64 dernekten 58 tanesi cami yaptırma ve yaşatma derneği; geriye kalan derneklerin ise İlçede bulunan Kızılay, Türk Hava Kurumu ve spor kulüplerine ait dernekler olduğu belirtilmiştir. Buradan, kamu kesimi karşısında vatandaş taleplerini dile getirecek örgütlü bir yapı olmadığı sonucuna varılabilir. Bu nedenle G5 kodlu görüşmeci kent konseyi genel kurulunun oluşturulmasında özellikle muhtarlardan yardım alınarak her mahalleden bir kanaat önderinin de genel kurula katılımı sağlandığını belirtmiştir. Ayrıca genel kurula ilçede bulunan tüm siyasi partiler de temsilci göndermiştir. Genel kurulda yapılan yürütme kurulu seçimi sonrası Kent Konseyi Başkanlığı'na dönemin Belediye Başkanı Mehmet OĞUZ seçilmiştir. Yapılan ilk genel kurul toplantısında toplantıya katılan engelli vatandaşlar ile Belediye başkanı arasında Çumra Belediyesi Düğün Salonu'na engelli asansörü yapılması hususunda iyi niyet sözleşmesi yapılmış ve sonraki aylar içerisinde bu asansörün yapımı tamamlanmıştır. Ayrıca genel

kurulda Belediye Başkanı Mehmet OĞUZ belediye faaliyet planı ve gelir gider durumu hakkında vatandaşlara bilgi vermiştir. Genel kurula ilçede bulunan tüm kamu kurumu temsilcileri de katılmıştır. Genel kurul toplantısını izleyen aylar içerisinde yürütme kurulu toplantıları gerçekleştirilmiş ve belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. Ancak bu toplantıların sayısı üçü geçmemiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde Çatalhöyük Kent Konseyi'nin kısa sürede pasif hale gelmesinin nedenleri arasında şunlar gösterilebilir;

G7 kodlu görüşmeciye göre; Kent Konseyi Belediye yönetimi tarafından halkın karar alma mekanizmalarına katılımını sağlayan bir araç olarak değil; Belediye Kanunu'nun 76. Maddesi gereğince kurulması gereken bir yapı olarak algılanmıştır. Ayrıca kent konseyine yönelik vatandaşlardan da bir talep olmaması nedeniyle konsey çalışmaları Belediye'nin bir faaliyeti olarak görülmüş ve vatandaş katılımı sağlanamamıştır.

Vatandaş katılımı konusunda dikkat edilmesi gereken ve konsey çalışmalarını etkisiz hale getiren bir diğer sebep ise; G7 kodlu görüşmeci tarafından belediye yönetiminin vatandaş katılımını istememesinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Şöyle ki; ilk genel kurul toplantısında yapılan yürütme kurulu seçiminde Belediye yönetimine muhalif muhtar, siyasi parti temsilcilerine yer verilmemiştir. "Çarşaf liste" olarak tabir edilen seçim usulü ile yürütme kurulu başkanının belirlediği kişiler oylanmıştır. Genel kurulda ikinci bir aday da olmaması nedeniyle tek liste ile alternatifsiz bir seçim yapılmıştır. G7 kodlu görüşmeciye göre; Genel Kurul'a katılan bütün kesimlerin (Muhtarlar, STK'lar, siyasi parti ve kamu kurumları) kendi temsilcilerini seçmesi suretiyle yürütme kurulunun teşekkül etmesi konusundaki uyarılar da dikkate alınmamıştır. Yapılan görüşmede sonuç olarak muhalif bir sesin olmaması nedeniyle kent konseyinin çalışmalarının anlamsız bir hale geldiği belirtilmiştir.

Yapılan araştırmada 2007 yılına gelindiğinde Gençlik Meclisi oluşturulduğu tespit edilse de; genel kurul, yürütme kurulu vb. hiçbir prosedür uygulanmadığı görülmüş ve belediye yönetiminde yer alan partinin gençlik kolları başkanı Gençlik

Meclisi'nin de Başkanı ilan edilmiştir. İşte sayılan bu sebeplerden ötürü günümüzde Çatalhöyük Kent Konseyi aslında ölü doğmuş bir yapı olarak ifade edilebilir.

4.4.2.4 Karatay Kent Konseyi

Karatay kent konseyi üzerinde yapılan incelmede konseyin 2009 yılından bu yana kesintisiz olarak genel kurulu çalışmalarını yaptığı ve yönetmelikler doğrultusunda yapılması belirlenen iş ve işlemleri gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Ancak sadece prosedürel işlemlerin gerçekleştirilmesi, konseyin aktif bir şekilde çalıştığı anlamına gelmediği söylenebilir. Nitekim bu durum Karatay Kent Konseyi açısından da benzer özellikler göstermektedir. Yapısal olarak bakıldığında Karatay Kent Konseyi kurulumunu tamamlamış olsa da; kadın ve engelli meclisleri aktif olarak görev yapmadığı tespit edilmiştir. Belediye yetkilisi G8 ile yapılan görüşmede Kadın Meclisi kurulumu için Belediye başkanının direktifi doğrultusunda kadın çalışanların gönüllü (!) olarak kadın meclisi çalışmalarına katılmalarının teşvik edildiği bilgisine ulaşılmıştır. Ancak bu durumun belediye çalışanları arasında zorunlu katılım algısına dönüşmesi muhtemeldir ki sonuç olarak gönüllü belediye personelleri tarafından oluşan Kadın Meclisi, günümüzde aktif olarak çalışma yapmamaktadır. Gençlik Meclisi ise Kadın Meclisine göre daha aktiftir. Hatta geçmiş dönem Gençlik Meclisi Başkanı Abdurrahim ARSLAN 2019 yerel seçimleri sonrası yapılan kent konseyi genel kurulunda Kent Konseyi Başkanı seçilmiştir.

31 Mart seçimleri sonrası yapılan genel kurulda oluşturulan yönetim kurulu üyesi seçilen G9 ile yapılan görüşmede; öncelikli sorunlarının kent konseyine ait bir bina olmaması olduğu bu nedenle Karatay Belediyesi'nden bir bina tahsisi yapılması hususunda talepte bulunulduğu ve kısa süre içerisinde bu taleplerinin karşılanacağı bilgisi verilmiştir. G9 ile yapılan görüşmede kent konseyi çözüm üreten bir yapı olarak görülmekte olup; şehirde meydana gelen kirlilik, trafik vb. problemlere insanların neden olduğu bu nedenle bu sorunların çözümünün gene bu şehirde yaşayan insanlar tarafından çözülebileceği vurgusu yapılmıştır. Bu doğrultuda Karatay'da bulunan sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve vatandaşlarla bir araya gelerek yaşanan sorunların çözümlerine yönelik fikir atölyeleri kurulacağı ve çalışma gruplarının bu atölyeler sonucunda oluşturulacağı belirtilmiştir. Konsey

çalışmaları konusunda Karatay Belediye Başkanı Hasan KILCA tarafından desteklendiklerini ifade eden G9 kodlu görüşmeci, konseyin bu zamana kadar aktif bir şekilde çalışma yapmadığını ancak bu sorunun yeni yönetim ile birlikte projeler üretilmesiyle son bulacağını ifade etmiştir. G9 kodlu görüşmeciye göre; yeni oluşturulan yürütme kurulunun aktif bir şekilde çalışması vatandaşların konseye olan katılımını ve güvenini de arttıracaktır.

Karatay Kent Konseyi sekreteryası, Karatay Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğüne yürütülmektedir. Belediye çalışanı G10 ile yapılan görüşme sonucunda; konsey tarafından yapılan çalışmalarda ilgili yönetmelik ilkelerine titizlikle uyulmakta olduğu ve yapılan iş ve işlemlerin kayıt altına alındığı tespit edilmiştir. Öyle ki 2010 yılına kadar yapılan genel kurul ve yürütme kurulu toplantı tutanaklarına ulaşılabilmektedir. Bu durum Konseyin kurumsal açıdan güçlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Genel kurul ve yürütme kurulu toplantı tutanakları üzerinde yapılan incelemede Kent Konseyi çalışmalarının genel olarak konsey başkanlarının ilgi alanları üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Şöyle ki geçmiş dönem de görev alan iki başkan üzerinden yapılan incelemede aynı zamanda Karatay İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü görevinde bulunan Ali ERGÜN zamanında yapılan çalışmalar eğitim üzerinde şekillendirilirken; sonraki dönem Kent Konseyi Başkanı olan ve aynı zamanda belediye meclis üyeliği görevini yürüten Yusuf GÜDEN zamanında ise kent konseyi kararlarının Belediye fen hizmetleri üzerine yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

24.09.2010 ve 26.01.2012 dönemi arasında yapılan yürütme kurulu toplantı tutanakları üzerinde gerçekleştirilen inceleme sonucu alınan kararlardan örnek verilecek olursa;

- Parçalanmış ailelere ve çocuklara Belediye ve Milli Eğitim işbirliği ile yeni kurslar açılması tedbirler alınması
- Akçeşme İlköğretim Okulu yanındaki boş otopark alanının güvenlik sorununun çözülmesi

- Benim Okulum Projesi kapsamında mahallelerde kişisel gelişim seminerleri düzenlenmesi
- Okulların Halka Açılması Projesi kapsamında okulların fiziki yapısının düzenlenmesi
- Okullara bank koyulması, okul bahçelerinin temizlenmesi, peyzaj çalışmalarının yapılması, okul girişlerinde sinyalizasyon yapılması vb.
- Karla mücadelede etkin tedbirler alınması
- Yapılaşma eksikliklerinin giderilmesi
- Tramvay güzergahı eklenmesi
- Başboş köpeklere çözüm bulunması
- Bazı caddelere alt ve üst geçit yapılması
- Metro Yapılması
- Aslım Çöplüğünün şehir merkezi dışına çıkarılması

Kent Konseylerinin yapabilecekleri işler kent konseyinin kapasitesi ile sınırlıdır. Alınan kararlar içerisinde maliyeti milyarlarca lirayı bulan metro yapılması, tramvay hattı eklenmesi, Aslım çöplüğünün yenilenmesi gibi kararlara rastlanılmaktadır. Bu kararların yerine getirilmesi Karatay Belediyesi'nin imkanlarını aştığı gibi Konya Büyükşehir Belediyesi imkanlarını dahi zorlamaktadır. Ancak bahsi geçen kararlar toplumun bir beklentisinin karar alma mekanizmalarına iletilmesi yönünden önemlidir. Ancak şunu belirtmekte fayda vardır. Kent Konseyleri yukarıda bahsedilen türde kararların uygulanabilmesini ancak güçlü bir vatandaş desteği ile gündem haline getirebilir. Karatay Kent Konseyi'nin ise; temelinde aktif bir vatandaş katılımı olmaması nedeniyle bu türde alınan kararları anlamsız olabilmektedir.

4.4.2.5 Selçuklu Kent Konseyi

29 Nisan 2005 tarihinde kurulan Selçuklu Kent Konseyi Türkiye'de kurulan ilk kent konseyleri arasında yer almaktadır. Kurulduğu günden bu yana genel kurul, yürütme kurulu ve meclis çalışmalarını aktif bir şekilde yerine getiren Selçuklu Kent Konseyi, Konya bölgesindeki en aktif Kent Konseyi olmakla kalmayıp; Türkiye

genelinde de adından söz ettirmektedir. Organizasyon şemasında kadın, gençlik, çocuk, üniversite meclisleri bulunan kent konseyi çalışmalarını “Çalışan Gençlik” adı altında yürütmektedir. Bu doğrultuda özellikle gençlik alanında söyleşi, toplantı ve seminerler yapılmakta ve ilçenin sanayi kesiminde çalışan gençlere yönelik eğitim, kültürel ve sosyal faaliyetlerde bulunmaktadır. Kent konseyi yönetmeliği gereği ilkokul, lise ve üniversitede eğitim gören gençlerin temsilcileri kent konseyi bünyesinde yer alsa da eğitim hayatını sürdürmeyip bir işte çalışmak zorunda olan gençlere yönelik resmi bir uygulama bulunmamaktadır. Bu nedenle Selçuklu kent konseyi özellikle bu tür gençlerin topluma entegre edilmesi yönünde başarılı çalışmalar yapmakta ve bu doğrultuda projeler gerçekleştirmektedir. Konsey bünyesinde ayrıca “Esnaf ve Sanayici Çalışma Grubu” bulunmaktadır.

Belediye yetkilisi G11 kodlu görüşmeci ile yapılan görüşmede, Konsey çalışmalarının Talha Bayrakçı Gençlik Merkezi ile Ali Okutan Sosyal tesisinde gerçekleştirildiği belirtilmiştir. G11 kodlu görüşmeciye göre; Konsey çalışmaları için belediye tarafından iki ayrı bina tahsis edilmesi bile belediye yönetiminin kent konseyine önem verdiğini gösterir niteliktedir. Üstelik G11 kodlu görüşmeciye göre; Selçuklu Belediye’sinin Kent Konseyi’ne olan desteği Konsey’in kurulduğu tarihten bu yana Belediye Başkanlığı görevlerinde bulunmuş olan Adem ESEN ve Uğur İbrahim ALTAY dönemlerinde de sürmüştür. Ayrıca Selçuklu Kent Konseyi’nin birçok organizasyonuna bölge milletvekillerinin ve siyasilerin de katıldığı tespit edilmiştir. Bu yönüyle Selçuklu Kent Konseyi karar alıcılarla vatandaşları bir araya getiren bir yapı özelliği de taşımaktadır.

Gençlik Meclisi yürütme kurulu üyesi G12 ile yapılan görüşmede Gençlik Meclisinin bu zamana kadar 2.000’e yakın gönüllüyle 200’ün üzerinde proje gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Selçuklu Gençlik Meclisi bu yönüyle Türkiye’deki en aktif gençlik meclisleri arasına girmeyi başardığı söylenebilir. Özellikle ilçe sınırları içerisinde bulunan Selçuk Üniversitesi nedeniyle Gençlik Meclisi’nin katılım sayısı tatmin edici özelliktedir. Bu sayının yüksek olmasında konsey kullanımına tahsis edilmiş olan binaların özellikle gençlerin kullanımına uygun olması da önemli bir etmendir. Haftanın 7 günü açık olan binalarda gençler bir araya gelme fırsatı bulmaktadırlar.

Ancak burada hemen belirtmek gerekir Selçuklu Gençlik Meclisi'nin çalışmaları genellikle sosyal projeler üzerine yoğunlaşmış olduğu tespit edilmiştir. Yapılan görüşmelerde gençlik Meclisi'nin karar alma mekanizmalarına katılım konusunda bir girişimlerinin olmadığı gözlemlenmiştir.

Yapılan görüşmelerde Gençlik Meclisi çalışmalarının kent konseyi çalışmalarında da belirleyici rol üstlendiği görülmüştür. Konsey organizasyon şeması üzerinde yapılan incelemede Konsey bünyesinde oluşturulan “Çalışan Gençlik Grubunun” başkanlığını bizzat kent Konseyi başkanı yürütmesi bu duruma örnek olarak verilebilir. Yapılan araştırmada Türkiye genelinde faaliyet gösteren bir vakfın konsey çalışmalarında önemli bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Şöyle ki aynı vakıf ta faaliyetlerini “Çalışan Gençlik” sloganı altında yürütmekte ve konsey yürütme kurulu üyesi G13'ün aynı zamanda bu vakfın Konya Temsilcisi olduğu öğrenilmiştir. Ancak burada belirtmek gerekir ki; “Çalışan Gençlik” etkinlikleri konsey organizasyon şemasına da meclislerin yanı sıra eklenmiş olmasına rağmen kent konseyi yönetmeliği gereğince işlem görememektedir. Bu nedenle prosedürel olarak bir geçerliliği de bulunmamaktadır.

Gençlik Meclisinin yanında Selçuklu Kadın Meclisi ve Çocuk meclisi de geçmişte önemli çalışmalar yapmıştır. Özellikle çocuk meclisinin önderliğinde kurulan kütüphaneler ve kadın meclisi tarafından gerçekleştirilen “Aile Okulu” kapsamındaki çalışmalar vatandaşlar tarafından ilgi çekmesine rağmen bu meclislerin günümüzde çok da aktif olmadıkları söylenebilir.

Araştırma sırasında Selçuklu Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi G13 kodlu görüşmeci ile gerçekleştirilen mülakatta; Konsey ile Gençlik Meclisi çalışmalarının birbirinden bağımsız olduğu konusu dikkat çekmiştir. G13, Gençlik meclisinin kendilerinden ziyade Belediye Başkanı ile doğrudan ilişkili çalıştığını, kendi çalışmalarının ise yukarıda bahsedilen vakıf çalışmaları çerçevesinde gerçekleşen çerçevesinde sürdüğünü beyan etmiştir.

Yapılan görüşmelerde kent konseyi çalışmalarının konsey amaç, görev ve vizyonundan ziyade bahsi geçen vakıf çalışmalarını desteklemek üzere kurgulandığı tespit edilmiştir. Konsey faaliyetlerinin başka sivil toplum kuruluşları ile ortaklaşa geliştirilmesi konsey çalışmaları açısından olumlu ve birçok durumda zorunlu bir haldedir. Ancak Kent Konseyi'nin bütün gücünün ve motivasyonunun belirli bir sivil

toplum kuruluşu üzerinde yoğunlaştırması ise kent konseyini asıl amaç ve vizyonunun dışına çıkararak, konseyin sıradan bir sivil toplum kuruluşu haline gelmesine yol açabilir. Nitekim Selçuklu Kent Konseyi'nin faaliyetlerinde de bu durum rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Selçuklu Kent Konseyi yönetmelikte belirlenen amaçlarından ziyade herhangi bir sivil toplum kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir denilebilir.

4.4.2.6 Konya Büyükşehir Kent Konseyi

2007 yılında genel kurulunu yaparak kurulan Büyükşehir Kent Konseyi, günümüzde aktif olarak faaliyet göstermemektedir. Konya Büyükşehir Belediyesi çalışanları G14 ve G15 kodlu görüşmecilerle yapılan görüşme neticesinde Kent Konseyi'nin aktif olmadığı ancak Gençlik Meclisi çalışmalarının yürütüldüğü ifade edilmiştir. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki çalışma sırasında Konya Büyükşehir Belediyesi yetkilileri tarafından kent konseyinin durumu hakkında sağlıklı bilgiler edinilememiştir. Bu durum bile Kent Konseyi'nin Belediye Yönetimi tarafından çok önemsenmediğini gösterir niteliktedir.

Çalışmalarını, Kılıçarslan Gençlik Merkezi bünyesinde sürdüren Gençlik Meclisi, Merkez tarafından düzenlenen faaliyetler üzerine yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Gençlik Meclisi çalışmalarının Kılıçarslan Gençlik Merkezi tarafından Üniversite öğrencilerine yönelik olarak düzenlenen kişisel gelişim, yabancı dil, bilgisayar vb. kurslar ile birtakım sosyal aktiviteler üzerinden gerçekleştiği anlaşılmıştır.

Konya Büyükşehir Belediyesi Gençlik Meclisi yürütme kurulu üyesi G16 kodlu görüşmeci ile yapılan görüşmede ise, Gençlik Meclisi'nin kent konseyinden bağımsız olduğu vurgulanmıştır. 2011 yılında faaliyetlerine başlayan gençlik meclisinin, daha çok Selçuklu Belediyesi Gençlik Meclisi ile birlikte proje geliştirdiğini belirten G16, Gençlik Meclisi'nin 400'ü aşkın üyesi bulunduğunu ifade etmiştir.

Yapısal olarak bakıldığında Konya Büyükşehir Belediyesi Kent Konseyi ile ilgili birçok sorunla karşılaşılmaktadır. Yapılan çalışmada Kent Konseyinin yapısal

olarak kağıt üzerinde kurulduğu ancak genel kurul çalışmalarını gerçekleştirmediği tespit edilmiştir. Gençlik Meclisi ise; Kent Konseyleri yönetmeliğiyle bağdaşmayacak şekilde Selçuklu örneğinde olduğu gibi bağımsız olarak hareket etmektedir. Görüşmelerde, yapılan yürütme kurulu seçimleri yönetmeliğe uygun olmadığı tespit edilmiştir. Hatta Konya Büyükşehir Gençlik Meclisi tarafından Seydişehir ilçesinde gençlik meclisi kurulduğu ve başkan görevlendirildiği tespit edilmiştir. Seydişehir Gençlik Meclisi isimli kuruluş ile yapılan görüşmede kuruluşun görüşmecisi G17 ile yapılan mülakat sorası kuruluşun Gençlik Meclisi olarak kabul edilebilmesi için gerekli hiçbir prosedürü gerçekleştirmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle kuruluşu Gençlik Meclisi olarak değil bir sivil toplum kuruluşu olarak algılamak daha doğru olacaktır. Yapılan görüşmelerde Seydişehir'dekine benzer bir durumun Cihanbeyli İlçesinde de gerçekleştirildiği bilgisi alınsa da Cihanbeyli Belediyesi personeli G18 kodlu görüşmecisi ile yapılan görüşmede bu durum doğrulanmamıştır.

Genel olarak Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen kent konseyi çalışmalarının ve özellikle gençlik meclisinin; hem yaptığı faaliyetler bakımından hem de prosedürel işlemlerin gerçekleştirilmemesi bakımından “gençlik meclisi” ve “kent konseyi” statüsüne uymadığı görüşüne varılabilir.

4.4.2.7 Meram Kent Konseyi

Yapılan görüşmelerde Büyükşehir Belediyesi'ne benzer bir durumun Meram için de geçerli olduğu tespit edilmiştir. Önceki dönemlerde kurulmuş olsa da şuan da Meram da aktif olarak görev yapan bir kent konseyi bulunmamaktadır. Ancak Büyükşehir'deki gibi kent konseyinden bağımsız bir Kadın Meclisi ve Gençlik Meclisi bulunmaktadır.

Belediye ile yapılan görüşme neticesinde beledşye çalışanı G19 ile yapılan görüşmede; Meram Kadın Meclisi'nin Belediye Eski Başkanı Fatma TORU'nun isteği üzerine kurulduğu ve gönüllülerinin Karatay Kadın meclisinde olduğu gibi kadın Belediye çalışanları ve eşleri arasında oluşturulduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu nedenle Bacıyan-1 Meram çatısı altında faaliyet gösteren Kadın Meclisi çok ta aktif olamamış ve pasif duruma düşmüştür. Gençlik Meclisinin ise; Mehmet Ali Buğday Gençlik Merkezi çatısı altında daha çok üniversite öğrencilerine yönelik madde

bağımlılığı üzerine çalışmalar yaptığı tespit edilmiştir.

Gençlik Meclisi Yürütme Kurulu Üyesi G20 kodlu görüşmeci ile yapılan görüşmede; büyükşehir örneğinde olduğu gibi kent konseyinden bağımsız bir yapı ile karşılaşılmıştır. Özel Kalem Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışmalar yürütüldüğünü belirten G20, meclisin 8 komisyondan oluştuğunu ifade etmiştir. Yapısal olarak büyükşehir örneğindeki sorunlarla, Meram'da da karşılaşılmaktadır. Meram Gençlik Meclisi'de Kent Konseyi yönetmeliğine göre seçim çalışmalarını yürütmemektedir. Yürütme kurulu iki yılda bir meclis gönüllüleri arasında yapılan seçimle belirlendiği tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Konya Büyükşehir ve 31 İlçe Belediyesi üzerinde yapılan incelemede; Büyükşehir, Selçuklu, Karatay, Meram ve Beyşehir İlçelerinde kent konseyine ilişkin faaliyetler yapıldığı, Karapınar ilçesinde kent konseyinin kurulma aşamasında olduğu, Akşehir, Çumra, Ereğli ve Seydişehir İlçelerinde daha önce kent konseyi faaliyetlerinde bulunduğu ancak şuanda aktif olmadıkları, geriye kalan 22 ilçede ise hiçbir şekilde kent konseyi faaliyeti bulunmadığı tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümün sonunda kent konseylerinin yaşadığı genel sıkıntılar özet olarak verilmiş ve bu sıkıntıların hemen hemen tüm kent konseyleri için geçerli olduğunu belirtmişti. Konya Büyükşehir ve 31 ilçe belediyesi üzerinde yapılan çalışma sonucunda da yukarıda bahsedilen problemlere benzer nitelikte sıkıntılar tespit edilmiştir. Konya ve ilçe belediyelerinin karşılaştıkları temel sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Kent Konseyleri 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 76. Maddesi gereği kurulması zorunlu bir yapı iken 22 ilçede kent konseyi çalışmasının hiç yapılmadığı tespit edilmiştir. Aktif bir kent konseyinin olabilmesi için; açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik ve yönetim ilkelerine sahip bir yerel yönetim ile hesap sorabilen, katılım konusunda ilgisi ve bilgisi olan, demokrasi kültürü yerleşmiş bir toplumun olması gerekmektedir. Ancak bu unsurların birleşmesi ile amacına uygun bir kent konseyi kurulabilecektir.

Konya ve çevresindeki belediyelerin ise; tümünde bu unsurların bir bölümü ya eksiktir ya da hiç yoktur denilebilir. Bu nedenle kent konseyi kurulamayan 22 ilçede bu unsurların tamamının eksik olduğu söylenebilir.

- Konya’da faaliyet gösteren Kent Konseylerinin yerel yönetimlerin ve yerel idarelerin faaliyetleri üzerinde denetleme ve katılım fonksiyonlarına yerine getirmedikleri söylenebilir. Kent konseylerinin görevlerini başlıca iki gruba ayıracak olursak; bunlardan biri, kentte yaşanan sorunların gene kentliler eliyle çözülmesi; diğeri ise, kentin kaynaklarının etkin bir şekilde kullanımının denetlenmesidir. Kamusal faaliyetlerin denetlenmesindeki kasıt hizmetten etkilenen vatandaşların hizmetin sunumu ve niteliği gibi konularda aktif bir şekilde katılım sağlayabilmesidir. Buna göre Konya ve çevresindeki faal olan kent konseylerinin bu doğrultuda herhangi bir çalışmasına rastlanılamamıştır. Yapılan çalışmada kent konseylerinin, Belediye meclis çalışmaları, bütçe uygulamaları ve stratejik plan hazırlıklarına dahil oldukları konusunda bir bilgi veya belgeye ulaşılamamıştır
- Kent Konseylerinin önemli bir diğeri sorunu ise konsey çalışmalarının belediyeye bağımlı bir halde olmasıdır. Konya’da aktif bir şekilde faaliyet gösteren konseylerin de bu sorunla karşı karşıya oldukları söylenebilir. Bu duruma neden olarak; kent konseylerinin tüzel kişiliğinin olmaması, kendine ait bir bütçesinin bulunmaması ve alınan kararların uygulanmasında belediyenin yaklaşımı örnek olarak gösterilebilir. Konya’daki kent konseylerinin yaşadığı bu sıkıntı ülke genelindeki tüm kent konseyleri için de geçerli olduğu söylenebilir. Ancak bunlara ek olarak Karatay Belediyesi’nde uygulanan bir nevi zorunlu gönüllülük, Meram kadın Meclisi’nin Belediye personeli ve eşlerinden oluşturulması, Büyükşehir ve Meram Gençlik Meclislerinin doğrudan Belediye Özel Kalem ve Spor Daire Başkanlıklarına bağımlı olması gibi uygulamalar, kent konseylerinin bağımsız ve tarafsız olmasını daha da zorlaştırmaktadır. Ayrıca üçüncü bölümünün sonunda da bahsedildiği gibi Kent konseylerinin kendilerine özel bir bütçelerinin olmaması ve genel kurulda alınan kararların belediye meclisine yönelik bir tavsiye niteliğinde olması gibi durumlar da Kent konseylerinin işlevini yerine getirmesinde engel oluşturdukları söylenebilir.

- Yapılan araştırma sonucun Konya'daki Kent Konseylerinin büyük çoğunluğunun Kent Konseyi Yönetmeliği'ne aykırı iş ve işlemler yaptığı tespit edilmiştir. 2006 yılında çıkarılan Kent Konseyi Yönetmeliği eksiklikleri olması edeniyle eleştirilse de, uygulamada birlik oluşturması açısından ve görev ve sorumlulukların belirlenmesi açısından önemli bir yapı taşıdır. Türkiye'deki tüm belediyeler, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. Maddesi gereği kent konseyini kurmak zorunda ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan yönetmelik kapsamında iş ve işlemlerini yürütmek durumundadır. Bu konuda yasa ve yönetmelik hükümleri açıktır. Ancak özellikle Konya Büyükşehir Belediyesi başta olmak üzere kurulmuş olan yapılar kent konseyi yönetmeliğine uymamaktadır. Çalışma sırasında Büyükşehir Gençlik Meclisinin Seydişehir'e Gençlik Meclisi Başkanı görevlendirmesi, Meram Gençlik Meclisi'nin seçimlerini gönüllüleri arasında yapması, Selçuklu Gençlik Meclisi ile Kent Konseyi'nin birbirinden bağımsız olması gibi Kent Konseyi Yönetmeliği'ne aykırı birçok durum tespit edilmiştir.
- Konseyler bir sivil toplum kuruluşu olarak hareket etmektedir. Özellikle Konya'daki en aktif kent konseyi olan Selçuklu Kent Konseyi'nin bir sivil toplum kuruluşunun çalışmalarını üstlenmesi konsey amacının dışında bir yaklaşımdır. Kent konseyleri bir çatı olarak yerelde bulunan sivil toplum kuruluşları ile birlikte veya kendi başına projeler üretmesi önünde bir beis görülmemektedir. Ancak kent konseyinin bir sivil toplum kuruluşuna ait bir projeyi üstlenerek yürütmesi hatta konseyin tek faaliyetinin bundan ibaret olması kent konseyinin amacına ve ruhuna uygun olmadığı düşünülmektedir. Yapılan çalışma sırasında bir diğer önemli sorun ise konsey faaliyetlerinin kişilerle sınırlı kalması olarak gösterilebilir. Akşehir Belediyesi tarafından oluşturulan vizyon ve ilkelerin Yerel gündem 21 sürecinin tüm ilkeleri ile uyuşmasına rağmen Akşehir Kent Konseyinin pasif durumda olması veya Karatay Kent Konseyi Başkanlığı yapmış kişilerin ilgi alanlarına göre yürütme kurulu kararlarının oluşturulması örnekleri, Meram Belediyesi'nin Kadın Belediye Başkanı'nın isteği üzerine kadın meclisi kurulup Belediye Başkanının değişmesinden sonra Meclis çalışmalarının durması gibi örnekler konsey çalışmalarının kurumsal bir temelden ziyade kişisel çabalarla

meydana geldiğini kanıtlar niteliktedir. Ayrıca çalışma içerisinde Karatay Belediyesi haricindeki hiçbir Belediye'nin Kent konseyi çalışmalarını düzenli bir şekilde dosyalamadığı tespit edilmiştir.

Konya ve çevresinde yer alan kent konseylerinin yaşadığı problemler yukarıda sayılmaya çalışılmıştır. Bu problemlerin çözümüne yönelik genel geçer bir reçete sunmak imkansız gibi gözükse de yukarıda bahsedildiği üzere; açık, şeffaf, hesap verebilir bir yönetim anlayışı ve hesap sorabilen, katılım konusunda ilgisi ve bilgisi olan, demokrasi kültürü yerleşmiş örgütlü bir toplum oluşması dahilinde bu sorunların aşılabileceği söylenebilir. Ayrıca belediye yönetimlerinin de kent konseyi çalışmalarına vereceği destek konsey çalışmalarının olumlu bir yönde seyretmesini kolaylaştırabilir. Her ne kadar Kent Konseyi Yönetmeliği'nden kaynaklı sorunlar Konya ve ilçelerinde bulunan kent konseyleri için de geçerli olsa da bu durum kent konseylerinin hizmetlerin etkin bir şekilde sunulması yönündeki faydalarının ilgili tüm kesimlerce kavranması dahilinde çözülebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle öncelikle yerel yönetimlerin kent konseyleri üzerindeki düşünceleri geliştirilmeli ve kent konseyleri ulusal ve uluslar arası kararlarca belirlenen vizyon ve misyonu gereğince yeniden şekillendirilmelidir. Bu değişim yapıldığı takdirde Kent devletlerinden kent konseylerine uzanan demokratik süreç etkin bir şekilde sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları**, Mehmet Ali (2002). *Kent Devletinden İmparatorluğa*, 5. bs, Ankara: İmge Yayınları.
- Akbulut**, Olgun (2001). “*Doğrudan Demokrasi*” (Yüksek Lisans), İstanbul Üniversitesi,
- Aktaş**, Murat (2015). *Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış* (Yüksek Lisans), *Muş Alparslan Üniversitesi*,
- Alada**, Adalet, Ergün Gürpınar, Sevim Budak, (2012). “Rio Konferansı Üzerine Düşünceler,” *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (3-4-5),
- Altınkök**, Serhat (2016).” Müzakereci Demokrasi ve Uygulama Yöntemi Olarak Vatandaş Jürileri Yaklaşımı.” *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 6
- Arar**, Asım (2011). **Yerel Gündem 21**, <http://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa>. (26 Ağustos 2019)

- Aslan, Mehmet Ali** (2018). “*Geri Çağırma Mekanizması ve Türkiye’de Yerel Yönetimler Üzerinde Uygulanabilirliği: Niğde Örneği*” (Yüksek Lisans), Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Niğde.
- Aydın, Abdullah** (2018). “Siyasal Katılım Kademelerinin İncelenmesi ve Lerner’in Siyasal Katılım Kademelerinin Dönüşümü.” *Çukurova Araştırmaları*, 4(2), 156-164.
- Aydoğmuş, Levent Ufuk** (2008). “*Atina Şehir Devletinde Politik ve Sosyal Reformlar*” (Yüksek Lisans). Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Barry, Norman** (2003). *Modern Siyaset Teorisi*, 3. Bs, Liberte Yayınları.
- Bayrakçı, Erdal, Selçuk Kahraman, Selçuk Dinçer** (2018). “Demokratik Yerel Yönetim Anlayışının Güçlendirilmesinde Kent Konseylerinin Rolü: Karşılaştırmalı Analiz ve Öneriler.” *Journal Of Social And Humanities Sciences Research*, 5(25), 2230-2252.
- Bektaş, Mücahit & Ahmet Nohutçu** (2017). “Yeni Anayasa Tartışmaları Etrafında Kurucu İktidar, Kurucu Meclis ve Referandum Kavramlarının Analizi,” *Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-23.
- Belediye Kanunu, (2005). <https://www.mevzuat.gov.tr/1.5.5393.pdf> (26 Ağustos 2019)
- Bursa Yerel Gündem 21 Süreci, (2010).
<http://www.bursakentkonseyi.org.tr/kurumsal/icerik/> bursa-yerel-gundem-21-sureci , (26 Ağustos2019)
- Çeker, Alper** (2015). **Kent Konseyleri. Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler**, <http://uclgmewa.org/kent-konseyleri/> (27.09.2019)
- Çevre ve Gelişim Hakkında Rio Deklarasyonu, Birleşmiş Milletler 1992.
- Çobanoğulları, Gökhan, & Ahmet Yereli** (2017). “Katılımcı Demokrasi ve Bütçeleme. *Sosyoekonomi*,” <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi>, (01.10.2019)
- Çukurçayır, Mehmet Akif& Gülise Gökçe** (2002). “Yerel Siyaset ve Katılma Davranışı: Konya’da Katılım Eğilimleri,” *SÜ. İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20.
- Dahl, Robert** (2001). *Demokrasi Üzerine*, 4. Bs, Phoenix.
- Demir, Hasan** (2013). “*Demokrasi Düşüncesinin Gelişimi Bağlamında Demokrasi Ve Demokrasi Karşıtı Görüşler: Giovanni Sartori Ve Carl Schmitt*.” Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Emrealp, Sadun** (2005). *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*, 2. Bs, İstanbul: İULA-EMME.

- Gönenç**, Levent (2019). “Orta Çağ Anayasacılığı”
http://www.yasayananayasa.ankara.edu.tr/belgeler/makaleler/ortacag_anayasaciligi.pdf (16 Mayıs 2019)
- Görmez**, Kemal, & Harika Uçar Altınışik, (2011).” *Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri*,”
 Kent Konseyi Sempozyumu, Bursa.
- Gözler**, Kemal (1988). “Halkoylamasının Değeri,” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 40(1-4), 97-113.
- Gözler**, Kemal (2016). “Referandum mu, Plebisit mi?”
<http://www.anayasa.gen.tr/gozler.htm>, (11.08.2019)
- Güngör**, Celal (2011). “Marsilius’un Siyaset Kuramı: Defensor Pacis Üzerine,” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(4), 52.
- Gürses**, Fatih (2012). “*Yerel Demokrasi Platformu Olarak Kent Konseyleri: Marmara Bölgesindeki Kent Konseyi Üyelerinin Katılım Algısı*”(Yüksek Lisans), Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Eroğlu**, Hacer Tuğba (2000). “Yönetime Katılma Biçimleri ve Yerel Yönetimlerde Demokratik Mekanizmalar,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16.
- Hacifevziöğlü**, Ahmet (2017). “Padovalı Marsilius’da İktidarın Dünyeviliği,” *Kilikya Felsefe Dergisi*, 4(3), 74-84.
- Heywood**, Andrew (2012). *Siyasetin Temel Kavramları*, 1. Bs, Adres Yayınları.
<https://beysehir.bel.tr/2019/09/04/almanak-masasi-beysehirin-ilce-disinda-yasayan-degerlerine-ulasacak/> , (15 Eylül 2019)
<http://habitat.org.tr/gundem21/40-gundem21/47-gundem-21.html>. (31 Temmuz 2019)
<http://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa>, (30 Temmuz 2019)
http://www.unicankara.org.tr/2007_Dec/haber_orta4.html, (31 Temmuz 2019)
<http://www.unicankara.org.tr/today/3.html#3> (31 Temmuz 2019)
<https://www.iha.com.tr/konya-haberleri/acik-og-retim-fakultesi-sinavlarinin-aksehir-de-yapilmasi-onerisi-374529/> ,(13 Eylül 2019)
- Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, <https://iklim.csb.gov.tr/birlesmis-milletler-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi> , (31 Temmuz 2019)
- İnaç**, Hüsamettin (2011). *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Ve Türkiye’de Belediyeler*, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/55394>, (30 Kasım 2019)
- Kanathlı**, Mehmet (2019).*Siyasal Sistemler*, <http://web.hitit.edu.tr/dosyalar/materyaller/> (16./2019)

- Karademir**, Ali (2012). *Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasi İlişkisi* (Yüksek Lisans), Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Karadeniz**, Yeliz (2018). *Demokratik Referandum İlkeleri Bağlamında Türkiye’de Doğrudan Demokrasi(Karşılaştırmalı Bir Analiz)* (Yüksek Lisans), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sakarya.
- Karakuzulu**, Zerrin (2017). *Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar, Yerel Gündem* http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp6_43.pdf (19.08.2019)
- Karkın**, Naci (2012).” e- Katılım kavramı ve Süreci: Kamu Siyasa Oluşum Sürecine Vatandaş Katkısının Olabilirliği,” *Sosyo Ekonomi Dergisi*, (17), 338.
- Kayhan**, Ali Kerem (2013). “Birleşmiş Milletler Çevre Programı Üzerine Bir İnceleme,” *Dergipark*, 1(33), 61-90.
- Keleşoğlu**, Esin İlke (2018). *Demokrasi Tartışmaları ve İsviçre’de 2011-2018 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Referandumlar Bağlamında Modern Demokrasinin Doğrudan Katılım Aygıtları* (Yüksek Lisans), Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kent Konseyi Yönetmeliği. , (2006).
- Kutlu**, Önder (2019). Demokrasi ve Doğrudan Vatandaş Katılımı, *Kamu Yönetiminde Doğrudan Vatandaş Katılımı*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Lamba**, Mustafa (2012). *Yerel Yönetişimde Kent Konseylerinin Belediyelerin Karar Alma Süreçlerine Etkisi: Antalya, Afyonkarahisar ve Burdur Örneği* (Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Maraş**, Gökçe (2011). *Kamu Yönetimlerinde E-Devlet Ve E-Demokrasi*, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24.
- Marc**, Pallemarts Çeviren: Bülent Duru. (1993). Stockholm’den Rio’ya Uluslararası Çevre Hukuku: Geleceğe Doğru Geri Adım Mı? *Greening International Law*, 5,12
- Mert**, Erdoğan (2018). *Doğrudan Demokrasinin Günümüz Koşullarında Uygulanabilirliği* (Yüksek Lisans), İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Mutlu**, Fahri (2015). *Kağıthane (İstanbul) İlçesi Yerel Yöentim Uygulamaları ve Katılımcı Demokrasi Açısından Tartışılması* (Yüksek Lisans), İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nacak**, Osman (2014). “Temsili Demokrasinin Sorun Alanları ve Çözüm Noktasında Yeni Bir Model: Katılımcı Demokrasi,” *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 21.
- Ökmen**, Mustafa & Kemal Görmez (2009). *Türkiye’de Yerel Gündem 21 Ve Yerel Yönetişim Uygulamaları. 1. Bs, İstanbul: Beta Yayınları*

- Önalp**, Gökbörü (2016). **Machiavelli Ve Nizamülmülk'ün Siyaset Anlayışlarının Karşılaştırılması** (Yüksek Lisans), Ardahan Üniversitesi, Ardahan.
- Örselli**, Erhan, Orhan Gökçe (2008). **E Demokrasi: Kavramın Anlamı ve Kapsamı**,1. Bs, Konya: Çizgi Kitapevi.
- Özdemir**, Yavuz Ufuk Şimşek, Elif Aktaş, (2010). Demokrasi Üzerine. **Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, (14), 259-269
- Özel**, Murat Eren (2016). **İbni Haldun ve Machiavelli'nin Din Dışı Toplum ve Siyaset Kavrayışları Bakımından Karşılaştırılması** (Yüksek Lisans), Ege Üniversitesi, İzmir.
- Özen**, Ahmet (2016). “Katılımcı bütçeleme Anlayışı Çerçevesinde İzmir büyükşehir Belediyesi Bütçesinin Değerlendirilmesi,” **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi** ,15,59(1296-1310)
- Özoğuz**, Burcu (2012). **Farklı Yerel Katılım Yöntemleri ve Kent Konseyleri Örneği** (Yüksek lisans), Marmara Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özpolat**, Haşim (2013). “Tanrının Siyasetinden Siyasetin Tanrısına,” **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 23(32), 24.
- Parlar**, Yasin (2013). **Spinoza ve Machiavelli'de Siyasetin Sekülerleşmesi** (Yüksek Lisans). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Platon**, (2016). **Devlet**. İslık Yayınları.
- Platon ve Aristo** (2019). <https://aves.ktu.edu.tr> website: <https://aves.ktu.edu.tr>
- Pustu**, Yusuf (2006). “Küreselleşme Sürecinde Kent “Antik Site'den Dünya Kentine,” **Sayıştay Dergisi**, (60), 23.
- Soygüzel**, Hasan (2012). **Kent Konseyleri Ulusal Raporu** , Çanakkale: Türkiye Kent Konseyleri Birliği.
- Subay**, Özlem Özdeşim (2016). **Türkiye'de 2014 Yerel Seçimlerinde E- demokrasi Uygulamaları** (Yüksek Lisans). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Sürmeli**, Mehmet (2012).<http://www.istasyongazetesi.com/mobil/yazi/1> (13 Eylül 2019)
- Şahsuvaroğlu**, Tuna, Halil Ekşi (2012). **Odak Grup Görüşmeleri ve Sosyal Temsiller Kuramı** ,<https://dergipark.org.tr/download/article-file/1813>(14 Ağustos 2019)
- Şen**, İlker Gökhan (2010). **Doğrudan Demokrasi: Kurumlar, Hukuki ve Siyasi Sorunlar** (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Tilly**, Charles (2014). **Demokrasi** (2. bs). Phoenix.
- Topakkaya**, Arslan & Bengü Özyürek Şahin (2015). “Sakıncalı Rejim Demokrasi: Platon Aristoteles Örneği” **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, (20), 191-210.

- Toptaş, Türker** (2017). *Demokrasiye Katılım Aracı Olarak Referandum ve Türkiye’de Referandumların Siyasete Etkileri* (Yüksek Lisans), Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.
- Topukcu, Aslı** (2011). *Kurumsal ve Hukuksal Açıdan Doğrudan Demokrasi*(Yüksek Lisans), İstanbul.
- Uçar Kocaoğlu, Belgin** (2019). *Kamu Yönetiminde Doğrudan Vatandaş Katılımı, 1.bs* Ankara: İmaj Yayınevi.
- Uygun, Oktay** (2011). *Demokrasi: Tarihsel Siyasal ve Felsefi Boyutlar*. İstanbul: 12 Levha Yayıncılık.
- Ülgen, Pınar** (2019). **Orta Çağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış** <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423909249>. (17 Mayıs 2019),
- Varlık, Ülkü, Banu Ören** (2003). “Demokrasi ve Temsil,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 172-185.
- Yavuz, Saim** (2016). *Kent Konseyleri Sorunlar ve Beklentileri*, <http://kentkonseyleribirligi.org.tr/raporlar/bilgi-ve-deneyim-dizisi-3/>, (14 Ekim 2019)
- Yavuzoğlu, Serkan** (2017). *Dünya’da E-Demokrasi Uygulamaları ve Türkiye* (Yüksek Lisans), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yeşildal, Ali** (2014). **Yerel Demokrasinin Gelişimi Sürecinde Kent Konseylerinin İşlevselliği: Kocaeli ve Kartepe Kent Konseyleri Örneği** (Doktora Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Yıldırım, Ömer** (2019). **Aristoteles ve Yönetim Türleri**, http://www.felsefe.gen.tr/filozoflar/aristoteles_e_gore_yonetim_bicimleri.asp (23 Nisan 2019)
- Yıldızdöken, Çiğdem** (2011). *Platon’da Demokratia Kavramı* (Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi). Geliş tarihi gönderen <http://acikerisim.istanbul.edu.tr/bitstream/handle/123456789/30877/47978.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Yılmaz, Abdullah** (2017). *Doğal Kaynakların Korunmasında Çevre Yönetiminin Etkinliği*, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/55334> (23.11.2019)